

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dušan Lazar

Uvedba služenja vojaškega roka v TO RS leta 1991

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dušan Lazar

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

Somentor: izr. prof. dr. Tomaž Kladnik

Uvedba služenja vojaškega roka v TO RS leta 1991

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

ZAHVALA

Za nesebično pomoč in predloge pri izdelavi magistrskega dela se iskreno zahvaljujem mentorju

doc. dr. Damjanu Guštinu in somentorju izr. prof. dr. Tomažu Kladniku.

Hvala prijateljem, ki ste mi pomagali pri nalogi in ste mi stali ob strani.

Še posebej se zahvaljujem družini za zaupanje, vzpodbudo in pomoč pri delu.

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani/-a Dušan Lazar, z vpisno številko 21110798, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom: Uvedba služenja vojaškega roka v TO RS leta 1991.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 30.8.2012

Podpis avtorja/-ice: _____

Uvedba služenja vojaškega roka v TO RS leta 1991

Že pred prvimi demokratičnimi volitvami v Sloveniji so v bivši Jugoslaviji med republiškimi vodstvi potekala iskanja rešitev o preureditvi političnih in družbenoekonomskih odnosov znotraj federacije, vendar niso prinesla rešitve, razen če ne štejemo za rešitev to, da so pokazala, da so med posameznimi republikami tolikšne razlike v pogledih na bodočo ekonomsko, politično in državno ureditev Jugoslavije, da jih ne bo možno uskladiti in da bo potrebno v Sloveniji iskati pot za uvedbo političnih in družbenoekonomskih sprememb ločeno od ostalega dela jugoslovanske federacije.

Republika Slovenija je leta 1991 pričela s samostojnim poskusnim služenjem vojaškega roka. Za ta namen sta bila ustanovljena dva t. i. učna centra (UC), in sicer na Ig pri Ljubljani in v Pekrah pri Mariboru. Temeljni namen usposabljanja je bil usposobiti vojake, poleg tega pa tudi preveriti ustreznost vsebin in organiziranosti vojaškega usposabljanja, hkrati pa še ugotoviti, ali so nove uniforme in druga osebna oprema primerne za nabornike nastajajoče slovenske vojske. Izkušnje, ki so bile pridobljene med poskusnim usposabljanjem, so služile kot izhodišče načrtovalcem rednega usposabljanja vojaških obveznikov in samim izvajalcem pouka ter usposabljanj. Z zaključkom poskusnega usposabljanja so bile razrešene dileme o dolžini služenja vojaškega roka, opremi, ki naj jo uporablja vojaški obveznik, materialni zagotovitvi pouka in zaledni zagotovitvi usposabljanja.

Ključne besede: teritorialna obramba, jugoslovanska ljudska armada, učni center, usposabljanje

The introduction of military service in the RS line in 1991

Even before the first democratic elections in Slovenia in the former Yugoslavia during the republican leadership held search of a solution reconfiguration of political and socio-economic relations within the federation but they did not result in a solution, unless you do not count the solutions that have shown that among the various republics that much difference in the views on the future economic, political and state regulation of Yugoslavia, that will not be possible to harmonize and to be in Slovenia look the way for the introduction of political and socio - economic changes separately from the rest of the Yugoslav Federation. Republic of Slovenia in 1991 began with the independent experimental military service. For this purpose, set up two so-called Learning Center (UC), and on the Ig near Ljubljana and Maribor in Pekre. The basic purpose of the training was to train soldiers, but also examine the adequacy of the content and organization of military training, but remains to be determined whether the new uniforms and other personal protective equipment suitable for the emerging Slovenian Army draftees. Experience gained during the pilot training served as a starting point for planners receive training conscripts and single provider of tuition and training. With the completion of pilot training dilemmas were resolved on the length of military service, the equipment used by the military servicemen on the material to provide instruction and training to provide the background of training.

Keywords: territorial defense, Yugoslav Peoples Army, training center, training

KAZALO

1	UVOD	9
2	METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	11
2.1	Opredelitev predmeta in cilj proučevanja	11
2.2	Raziskovalna vprašanja	11
2.3	Raziskovalne metode	12
3	TO V JUGOSLOVANSKEM OBRAMBENEM SISTEMU	13
3.1	Prvo razvojno obdobje TO od 1968 do 1973	13
3.2	Drugo razvojno obdobje TO od 1974 do 1980	15
3.3	Tretje razvojno obdobje TO od 1980 do 1990	17
3.4	Služenje vojaškega roka v JLA	18
4	POIZKUSI PREUREDITVE SLUŽENJA VOJAŠKEGA ROKA	21
4.1	Nova politična oblast in JLA	21
4.2	Prve zakonodajne spremembe in zakon o obrambi in zaščiti	22
4.3	Napovitve slovenskih nabornikov v JLA leta 1990 in 1991	23
5	OBLIKOVANJE UČNIH CENTROV	26
5.1	Izdelava projekta »Organiziranje usposabljanja rekrutov izven JLA v organizaciji republiških organov«	26
5.2	Izdelava uniform in oznak za vojsko Republike Slovenije	27
5.3	Zagotovitev kadrov za izvedbo usposabljanja in njihovo usposabljanje	29
6	DELOVANJE 710. IN 510. UČNEGA CENTRA	31
6.1	Neposredne priprave za usposabljanje vojaških obveznikov	31
6.2	Programi usposabljanja	33
6.3	Začetek dela v učnih centrih	34
6.4	Začetek usposabljanja v učnih centrih	36
7	REAKCIJA JLA NA SLUŽENJE VOJAŠKEGA ROKA TO	38

7.1	Obkolitev učnega centra Pekre	38
7.2	Organizacija obrambe in pogajanja	41
7.3	Umik enot JLA	45
7.4	Eskalacija v Mariboru	47
8	UČNA CENTRA PO DOGODKIH V PEKRAH	50
8.1	Delovanje centrov do vojne	50
8.2	Delovanje centrov med vojno	53
8.3	Delovanje centrov po vojni	56
8.4	Začetek služenja 1. generacije nabornikov	57
9	ZAKLJUČEK.....	60
10	LITERATURA IN VIRI.....	63
	Priloga A: Intervju z brigadirjem Vladimirjem Miloševičem, 4.7.2012	65
	Priloga B: Intervju s Silvom Komarjem, 10. 6. 2012	71
	Priloga C: Intervju z Zdravkom Strnišo, 20. 6. 2012.....	77
	Priloga Č: Pregled vsebin usposabljanja inštruktorjev in komandirjev	81
	Priloga D: Pregled usposabljanja in vzgoje vojaških obveznikov v 1. fazi	82
	Priloga E: Pregled usposabljanja vojaških obveznikov v 2. fazi.....	83

UPORABLJENE KRATICE

AP - avtomatska puška
BOV - bojno oklepno vozilo
BRDM - lahko oklepno vozilo
Demos - demokratična opozicija Slovenije
DPO - družbenopolitična organizacija
FLRJ - Federativna ljudska republika Jugoslavija
ISRS - izvršni svet Republike Slovenije
JLA - Jugoslovanska ljudska armada
JZ - jugozahod
KOS - kontraobveščevalna služba
KS - krajevna skupnost
KPJ - Komunistična partija Jugoslavija
MES - minsko eksplozivno sredstvo
MSNZ - manevrska struktura narodne zaščite
NOB - narodno osvobodilna borba
OSTO - Občinski štab teritorialne obrambe
PAP - polavtomatska puška
PDD - protidiverzantsko delovanje
PM - puškomitraljez
PŠTO - Pokrajinski štab teritorialne obrambe
PZO - protizračne obrambe
RNM - ročni netrzajni minomet
RSLO - Republiški sekretariat za ljudsko obrambo
RŠTO - Republiški štab za teritorialno obrambo
RTV - Radio televizija
SAMO - gibanje za samostojno Slovenijo
SFRJ - Socialistična federativna republika Jugoslavija
SDV - Služba državne varnosti
SLO in DS - splošna ljudska obramba in družbena samozaščita
SLO - Slovenija
TO - Teritorialna obramba
TODZ - temeljna organizacija združenega dela
UC - učni center
UIS – varnostno-informativna služba
ZIS - Zvezni izvršni svet
ZK - Zveza komunistov

1 UVOD

Globoke družbenopolitične spremembe v Sloveniji ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja so pripeljale do demokratičnih večstrankarskih volitev. Na teh volitvah je osvojila Demokratična opozicija Slovenije (Demos) 127 mest od 240 v skupščini in si s tem zagotovila večino in sestavo vlade. (Pesek 2007, 143) Septembra 1990 je skupščina Republike Slovenije sprejela ustavna dopolnila 96, 97, 98 k Ustavi Republike Slovenije (RS). Ta dopolnila se nanašajo na področje ljudske obrambe, in sicer je pristojnost nad Teritorialno obrambo (TO) v miru prevzelo republiško predsedstvo, ob morebitnim napadu od zunaj pa je še vedno veljalo določilo o enotnosti oboroženih sil Socialistično federativne republike Jugoslavije (SFRJ). S tem je bila dana sistemska možnost uresničitve o suverenosti Republike Slovenije (Pesek 2008, 37).

Eno najbolj občutljivih in hkrati važnih področjih urejanja na vojaškem področju novih spremenjenih odnosov znotraj federacije je bilo področje ureditve prihodnjega statusa jugoslovanske vojske in njene vloge ter odnosov do samostojnih držav, ki bodo nastale iz dotedanjih republik federacije. V začetnem obdobju Demosove vlade je bilo glede tega, kako v prihodnje urediti odnose z Jugoslovansko ljudsko armado (JLA), v javni razpravi več različnih pogledov. Dokler se je še iskala rešitev za uvedbo družbenopolitičnih sprememb z možnostjo preureditve odnosov znotraj federacije, je bila prisotna ideja, da bi republike zadržale v okviru federacije obrambno funkcijo, ob seveda bistveno drugačni prerazporeditvi vzvodov vpliva odločanja in kontrole nad JLA v korist republik in civilnega nadzora nad vojsko (Koprivnikar 2011, 3).

V sklopu preureditve odnosov in pristojnosti Republike Slovenije do JLA se je kot prvo vprašanje pojavilo vprašanje določanja kraja služenja vojaškega roka za nabornike iz Slovenije. To vprašanje je vlada postavila kot prvo v sklopu preureditve relacij z JLA predvsem zaradi tega, ker je bila že nekaj časa v javnosti pristona tematika, ki jo je bilo potrebno rešiti. JLA je vlada ocenila kot glavnega nasprotnika uvajanja novih demokratičnih sprememb v Sloveniji in drugih jugoslovanskih republikah in politične preureditve celotne države (Koprivnikar 2011, 4).

Magistrska naloga ima za cilj opredeliti celotno problematiko usposabljanja nabornikov državljanov Republike Slovenije in s tem služenja vojaškega roka v obdobju prizadevanj državne reorganizacije, prav tako pa tudi nakazati način vzpostavljanja oboroženih sil v novi državni ureditvi.

Teorija oblikovanja države namreč med raznimi perspektivami (menedžerska, ekonomska...)

omenja tudi t. i. vojaško perspektivo. (Poggi 2004, 97-106) Država je po tej perspektivi osrednja politična institucija, ki je bistveno povezana z nasiljem. Kot pravi Collins (v Poggi 2004, 99): »Z državo mislimo na način, kako je organizirano nasilje. Država je sestavljena iz posameznikov, ki posedujejo strelno orožje in drugo oborožitev in so ga pripravljeni uporabiti. V različici politične organizacije, ki jo najdemo v modernem svetu, imajo ti posamezniki monopol nad to uporabo. Država je predvsem vojska in policija.« Tako ni presenetljivo, da je Slovenija v procesu oblikovanja svoje državnosti poleg ostalega (npr. carina, kar bi lahko razumeli kot ekonomsko perspektivo oblikovanja države) želela pod svojo pristojnost prevzeti tudi organiziranje in izvedbo služenja vojaškega roka in kasneje tudi oblikovanje lastnih oboroženih sil.

Republiško vodstvo je vložilo precejšnje napore, da bi se do tedaj veljavni eksteritorialni sistem popolnjevanja enot JLA z naborniki spremenil ter da bi se s tem začeli vzpostavljati pogoji za »mehek« prehod v sistem bodoče državne vojske. Vsi ti napori zaradi togih odklonilnih stališč JLA niso dali želenih rezultatov. Tako se je usposabljanje nabornikov iz Slovenije reševalo v izredno napetih odnosih republiškega vodstva z JLA.

V magistrski nalogi želim predstaviti obdobje, ko so nastajale odločitve za začetek usposabljanja slovenskih nabornikov na območju 5. vojaškega območja, in pozneje odločitve, da se slovenski naborniki usposabljaajo v slovenski Teritorialni obrambi. Takratni razvoj odnosov v državi je prispel do stopnje, ko je bilo potrebno pospešeno razmišljati in se pripravljati na vzpostavitev obrambnega sistema v pogojih novega državnega organiziranja republik na območju tedanje Jugoslavije. V okviru obrambnega sistema imajo pomembno mesto oborožene sile in v zvezi s tem tudi usposabljanje vojakov - nabornikov. V Republiki Sloveniji so se kazali novi jasni obrisi nove državne organiziranosti. Za prehod iz tedanje državne organiziranosti in tedanjega obrambnega sistema v novo državno organiziranost Republike Slovenije z novim obrambnim sistemom je bilo potrebno precej reorganizacij tedanjega sistema, kar je zahtevalo svoj čas. V tem prehodnem obdobju je bilo na področju obrambnih zadev posebno pereč problem usposabljanje vojakov - nabornikov in sploh služenja vojaškega roka.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta in cilj proučevanja

Uvedba služenja vojaškega roka v Teritorialni obrambi Republike Slovenije je bil proces, ki je bil zelo pomemben za nadaljnje oblikovanje oboroženih sil pri nastajanju nove države. Po več kot dvajsetih letih od nastanka učnih centrov niso razrešena še vsa odprta vprašanja. Prav tako so bili pekrski dogodki resno opozorilo, da osamosvojitve ne bo šla po mirni poti, temveč da bo politični in vojaški vrh Jugoslavije branil interese federalne države z vsemi sredstvi. Eden od razlogov, da sem si izbral to temo, je tudi ta, da sem bil neposredno vključen v proces nastajanja 710. učnega centra in s tem sem dogajanja doživljal osebno. Izkušnje, ki sem jih pridobil pri poizkusnem usposabljanju vojaškega roka, so takšne, da me bodo spremljale do konca življenja.

Cilj magistrskega dela je analizirati in predstaviti nastajanje Slovenske vojske predvsem z vidika uvedbe služenja vojaškega roka v RS na primeru 710. učnega centra za usposabljanje vojaških obveznikov v mesecih pred osamosvojitveno vojno v Sloveniji in razmere, v katerih je nastajal 710. učni center v Pekrah, vojaške grožnje in izzivanja, dogodke 23. maja 1991 v Pekrah ter delovanja učnega centra med in po vojni.

Obdobje osamosvajanja je pomembno za zgodovino nastajanja Slovenske vojske. Prav tako je nastajanje nove vojske ob nastajanju nove države težavno dejanje. Tako je bilo tudi v Republiki Sloveniji, kjer smo se ob nastajanju novega obrambnega sistema srečevali s številnimi izzivi in težavami.

2.2 Raziskovalna vprašanja

1. Ali je bilo v obdobju oblikovanja bodoče neodvisne države Republike Slovenije vzpostavljanje oboroženih sil konsistenten in ciljno usmerjen projekt ter koliko so na njegovo realizacijo vplivali nepričakovani politični in vojaški faktorji v ključnem letu osamosvajanja?

2. Ali je imelo prizadevanje za uvedbo služenja vojaškega roka nabornikov državljanov Republike Slovenije osrednje mesto v procesu ustvarjanja oborožene sile slovenske države, zaradi česar je bilo vodstvo države pripravljeno tvegati vrsto zaostritev z JLA in jugoslovanskim državnim vodstvom?

3. Ali so bile pridobljene izkušnje med izvedbo poizkusnega usposabljanja vojaških obveznikov podlaga za oblikovanje sistema usposabljanja vojaških obveznikov v Republiki Sloveniji, ki je bil uveden v začetku leta 1992?

2.3 Raziskovalne metode

Pri proučevanju tematike bom uporabil več metod. Moj namen je s pomočjo analize vsebine pisnih virov pridobiti informacije, na podlagi katerih bom z zgodovinopisno metodo analiziral razvoj Teritorialne obrambe in zakonske spremembe na področju nastanka Slovenske vojske. V delu naloge, ki govori o delovanju učnih centrov in dogodkih v Pekrah, bom poleg teoretičnega pristopa uporabil tudi metode empiričnega raziskovanja, in sicer deskriptivno metodo, opisovanje lastnih zaznav, z metodo opazovanja bom ugotovil izsledke neposrednega opazovanja drugih pripadnikov učnega centra. Uporabil bom tudi metodo pol-strukturiranega intervjuja s pripadniki TO, milice ter drugimi udeleženci vojne za obrambo Republike Slovenije, posebej z udeleženci izvedbe poizkusnega usposabljanja spomladi 1991 z namenom zbrati dodatne vire o pripravah in izvedbi aktivnosti okrog uvedbe služenja vojaškega roka in oblikovanje učnih centrov.

3 TO V JUGOSLOVANSKEM OBRAMBENEM SISTEMU

3.1 Prvo razvojno obdobje TO od 1968 do 1973

Na ustanovitev Teritorialne obrambe v letu 1968 so vplivali številni zunanji in notranji dejavniki, ki so takratno našo skupno Jugoslavijo navajali k takšni usmeritvi. Tedanji vojaško-politični vrh so pripeljali do takšne odločitve predvsem trije razlogi. Prvi razlog so bile mednarodne razmere in politika uporabe sile. Negotovost na Bližnjem vzhodu leta 1967 in posredovanje sil Varšavskega sporazuma na Češkoslovaško leta 1968 sta najpomembnejša zunanja dejavnika, ki sta pomembno vplivala na razvoj in organizacije Teritorialne obrambe. Dogodki na Češkoslovaškem so bili politično ocenjevano v tistem obdobju priložnost za okrepitev notranje enotnosti v državi in preusmeritev pozornosti od mednacionalnih napetosti, ki so nastale na brinskem partijskem plenumu. Na njem so bile zlomljene »konservativne etatistične sile«, podan je bil poudarek k večji socialistični samoupravni demokraciji in obenem tudi kvalitativnim spremembam v uresničitvi koncepta splošne ljudske obrambe v drugi polovici leta 1968.

Drugi razlog je bila spremenjena celotna struktura možne vsiljene vojne, v kateri bi bil splošni ljudski odpor edini odgovor.

Tretji razlog je bil razvoj samoupravljanja. Vsi občani in delovni ljudje ter njihove združbe od krajevnih skupnosti (KS) do temeljnih organizacij združenega dela (TOZD) navzgor so bili odgovorni za razvoj, delo in življenje. Pri tem ni bila izvzeta niti obramba (Kladnik 2011, 23).

Prvi del razvoja se je začel z ustanovitvijo Glavnega štaba za SLO in je trajal do leta 1974. Tedaj so vzpostavili conske štabe Teritorialne obrambe in prostorske enote, kar so uradno opravili do 19. julija 1973. V tem obdobju je bil sprejet prvi slovenski zakon o splošnem ljudskem odporu, s katerim so uzakonili teritorialne enote. Tedaj so se imenoval partizanske enote. Za vodenje partizanskih enot, kot so se tedaj imenoval enote teritorialne obrambe, so ustanovili štabe. Ti štabi so se delili na glavni štab, conske štabe za SLO in štabe posameznih partizanskih enot (Kladnik 2011, 28).

Začetki organiziranja so bili silno zahtevni in naporni. Kljub izraziti politični podpori in enotnosti ter odgovornosti oblastnih organov za ustavljanje odredov je bila Slovenija z osnovnimi oboroženimi sestavi, ki so bili sposobni takojšnjega oboroženega, pokrita konec leta 1969, ko je bilo vzpostavljenih 24 odredov, ki so nadaljevali tradicijo narodno-osvobodilnega boja (NOB) (Kladnik 2011, 32).

Glavni štab za SLO se je po vzpostavitvi štabov in enot teritorialne obrambe in v skladu z zakonom lotili njihovega vojaško-strokovnega usposabljanja in urjenja. Osnovno vojaško

znanje so pripadniki teritorialnih enot pridobili v JLA, štab pa si je prizadeval, da bi to znanje poglobili in dopolnili glede na specifične pogoje bojevanja v razmerah uporabe najsodobnejših orožij in sredstev.

Leta 1970 so vzgojo začeli načrtovati, organizirati in izvajati bolj sistematično in temeljiteje. Predvsem jim je uspelo vzgojo prilagoditi konceptu SLO, materialni bazi ter razmeram na terenu. Prizadevali so si za čim več praktičnih vaj vojakov in starešin, na katerih so poveljstva in enote postavljali v pogoje, ki bi najbolj ustrezali pravim vojnim razmeram. Urjenje so začeli z vpoklici na tečaje in vaje, in sicer so starešino pozvali 2-3-krat na leto, vojake pa 1-2-krat na leto (Kladnik 2011, 32).

Največja vojaška vaja, na kateri so prvič preizkusili koncept splošnega ljudskega odpora, je bila od 2. do 10. oktobra 1971 kot odgovor Generalštaba JLA na dejanski ali namišljen sovjetski pritisk, s pomenljivim imenom Svoboda 71. Teh največjih manevrov v jugoslovanski zgodovini se je poleg 40.000 vojakov JLA in Teritorialne obrambe udeležil tudi Tito z vso najvišjo partijsko elito (Kladnik 2011, 35).

Po vaji je bila izražena zahteva po boljši opremljenosti partizanskih enot in večji strokovni usposobljenosti kadrov.

Pri izbiri in določanju starešin v teritorialne enote so sodelovale komisije za SLO komitejev občinskih konferenc ZK, sekretarji pokrajinskih komitejev ZK, Sekretariat za ljudsko obrambo ter drugi družbeni ustvarjalci.

Partizanske enote so imele stalno in rezervno sestavo. Stalno so sestavljali občani, ki so bili v partizansko enoto, njen štab oziroma poveljstvo postavljeni na delovno mesto ali dolžnost, ki so jo v mirnem času opravljali kot poklicno dolžnost. V stalni sestavi so bile lahko tudi aktivne vojaške osebe, za katere je dal privolitev Izvršni svet Skupščine SR Slovenije oziroma svet občinske skupščine za narodno obrambo. V rezervni sestavi partizanskih enot pa so bili vojaški obvezniki, razporejeni vanjo z vojnim razporedom, in prostovoljci. V okviru stalne sestave so bili na višje dolžnosti (glavni štab, conski štabi, poveljniki odredov in bataljonov) razporejeni častniki, ki so vodili partizanske enote v NOB, dolžnost pa so opravljali profesionalno. Na strokovnih starešinskih dolžnostih so bili po večini upokojeni starešine JLA slovenske narodnosti (Kladnik 2011, 41).

Na začetku vzpostavljanja prvih partizanskih enot so bile te oborožene predvsem z lahkim pehotnim orožjem, ki so ga pridobile ob prevzemanju enot (te so bile do tedaj v sestavi JLA), ter orožjem, ki ga je JLA brezplačno dodelila tem enotam. Takšno orožje je bilo težko vzdrževati. Zaradi različnosti kalibrov bi bila v vojnih razmerah ovirana oskrba s strelivom, kar je po mnenju štaba pomenilo zmanjšanje bojne pripravljenosti enot. Štab si je zato skupaj

z gospodarskimi organizacijami in občinami prizadeval izboljšati oborožitev za plačilo, bodisi iz armadnih zalog bodisi sprotne vojne proizvodnje, del orožja pa je nameraval kupiti tudi v tujini.

Pripadniki TO so sprva povsod po Jugoslaviji nosili običajne vojaške uniforme JLA, pozneje pa so se pojavile nekatere razlike (Kladnik 2011, 45).

3.2 Drugo razvojno obdobje TO od 1974 do 1980

Po sprejetju zvezne ustave 21. februarja 1974 je zvezna skupščina 26. aprila istega leta sprejela še temeljne zakone s področja ljudske obrambe: Zakon o ljudski obrambi, Zakon o vojaški obveznosti in Zakon o službi v oboroženih silah. Vsi trije so bili podlaga za nadaljnjo ureditev vprašanj s področja ljudske obrambe v republiških zakonskih aktih in drugih predpisih. Slovenija je v skladu z zvezno ustavo isto leto sprejela Ustavo SR Slovenije. Do tedaj veljavni zakon na področju ljudske obrambe (Zakon o splošnem ljudskem odporu leta 1971) so morali uskladiti z Ustavo SRS.

Zakon je potrdil tudi do takrat preoblikovane štabe Teritorialne obrambe ter ustanavljanje enot. Poveljnik TO je bil odgovoren Predsedstvu SRS za uresničevanje nalog TO, ki so bile določene z obrambnim načrtom SR Slovenije, njihovo organiziranje in pripravljenost (Kladnik 2011, 47).

V drugem razvojnem obdobju sta na vodenje in poveljevanje v TO vplivali dve reorganizaciji. Prva se je zgodila 23. aprila 1975, ko so štabi za TO prevzeli pristojnosti in odgovornost za oboroženi del, področje civilne obrambe pa je prešlo v pristojnost upravne strukture. Glavni štab za SLO so poimenovali Republiški štab za teritorialno obrambo (RŠTO). Conski štabi so se preimenovali v Pokrajinske štabe teritorialne obrambe (PŠTO). Poveljstva partizanskih enot pa so se preimenovala v Občinske štabe teritorialne obrambe (OŠTO), ki so jih v skladu z Zakonom o ljudski obrambi ustanovili v vseh občinah.

Na izpolnitev srednjeročnega načrta pa je zelo vplivala druga reorganizacija, opravljena na podlagi sklepa Predsedstva SR Slovenije, sprejetega 6. decembra 1979. Sklep je določal, da se v primeru vojne ozemlje SR Slovenije s tedaj predvidenih 6 razdeli na 12 pokrajin in mesto Ljubljana. Tej vojno-politični razdelitvi se je prilagodila tudi Teritorialna obramba. S tem se je v celoti prilagodila teritorialni organiziranosti družbenopolitičnih skupnosti in organizacij (Kladnik 2011, 49).

Enote Teritorialne obrambe so bile razdeljene na dve osnovni komponenti, in sicer na: združene taktične enote in druge velike sestave, ki so tvorili manevrske enote, in taktične enote, ki so tvorile prostorske enote (Kladnik 2011, 51).

Z razvojem in naraščanjem TO, njenim opremljanjem s sodobno oborožitvijo, vključno s sredstvi za ognjeno podporo, protiolepnim bojem (POB), protiletalsko obrambo (PLO) in atomsko-biološko-kemično obrambo (ABKO), ter vse bolj zahtevnimi nalogami štabov in nalog štabov TO v vojni se je pokazala potreba po čim večji strokovnosti v načrtovanju, pripravi in izvajanju bojnega usposabljanja.

V petletnem ciklu so bili na podlagi določb Zakona o vojaški obveznosti vojaški obvezniki in celotne enote vpoklicani na usposabljanje na vojaške vaje ter usposabljanja ob prostih dnevih (ob sobotah in nedeljah).

Kadrovanje v stalno sestavo je potekalo v skladu s sprejetimi stališči. Vsi delavci stalne sestave so morali imeti ustrezne moralnopolitične odlike, ki naj bi se praviloma odražale v njihovi družbenopolitični angažiranosti in delovanju v družbenopolitični skupnosti, kjer so živeli in delali.

Zahtevnost nalog je terjala poleg dobre usposobljenosti tudi dobro izobrazbo delavcev stalne sestave, ki pa je niso imeli vsi. To je zahtevalo odločno in povečano prizadevanje za izboljšanje razmer. To so storili predvsem tako, da so pri sprejemanju novih delavcev dosledno upoštevali določila o šolski in strokovni izobrazbi. Delavci, ki jim je manjkala ena stopnja izobrazbe in niso imeli nad 15 let delovne dobe ali 40 let starosti, so morali pridobiti manjkajočo izobrazbo v petih letih (Kladnik 2011, 65).

S srednjeročnim načrtom so v TO načrtovali organiziranje, opremljanje in urjenje štabov in enot. Načrt je predvideval zamenjavo trofejnega orožja s sodobnim iz presežkov JLA in z novim sodobnim orožjem iz proizvodnje. Prevladalo je stališče, da bodo enote TO dvotretjinsko opremljene s sodobnim orožjem jugoslovanske izdelave. Zamenjava trofejnega orožja je bila nujna tudi zaradi pomanjkanja streliva in rezervnih delov za to orožje.

Največje težave in spremembe pri uresničitvi načrta so imeli pri nakupih oborožitve. Tudi vojna industrija ni mogla zadovoljiti vseh potreb TO. Predvideno je bilo, da bo JLA odstopila večji del orožja in opreme iz svojih rezerv in da bodo dostopne vse načrtovane količine oborožitve oz proizvodnje, vendar je JLA zelo počasi izločala obljubljena sredstva, zato se načrt ni uresničil (Kladnik 2011, 69).

3.3 Tretje razvojno obdobje TO od 1980 do 1990

Teritorialna obramba se je v obdobju 1980-1990 razvijala skladno z idejnopolitičnimi izhodišči Zveze komunistov ter normativno ureditvijo v zveznem zakonu o splošni ljudski obrambi in republiškem zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Zakona sta bila podlaga za nadaljnje »podružbljanje TO«, saj je odločanje na tem področju postalo sestavni del samoupravnega odločanja delovnih ljudi in občanov. Zakonsko so bili opredeljeni komiteji za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito kot koordinacijska in operativno-politična telesa, ki so usmerjala in usklajevala ukrepe in dejavnosti pri uresničevanju enotnih ciljev in nalog splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite vseh sestavin, vključno s TO, izjemoma pa so odločali tudi o uporabi TO v skladu z zakonom in odlokom Predsedstva SFRJ. Opredeljena je bila odgovornost poveljnikov TO, štabi TO pa niso bili več opredeljeni le kot organi vodenja in poveljevanja nižjim štabom in enotam TO, ampak tudi kot strokovni organi družbenopolitičnih skupnosti in pokrajin za vodenje oboroženega odpora. Sestavni del TO v vojni je postala tudi Narodna zaščita, kar je bila specifična rešitev v SR Sloveniji.

Izobraževanje in usposabljanje v zadnjem delu razvoja lahko opazujemo skozi dve srednjeročni obdobji. V prvem, ki je trajalo od leta 1981 do 1985, naj bi v skladu s programom usposabljanje enkrat v petletnem ciklusu trajalo 7 dni. To je negativno vplivalo na izurjenost enot, zlasti brigad, odredov in protiletalske obrambe. Programe so vsako leto dopolnjevali glede na stopnjo izurjenosti posameznih enot ter materialne in druge možnosti, pri čemer so upoštevali osnovni namen enote. Poleg osnovnega je potekalo dopolnilno usposabljanje, in sicer vsako leto ob dela prostih dnevih, razen v letu, ko je bila enota na osnovnem usposabljanju. Zaradi finančnih težav so skrajševali tudi dopolnilno usposabljanje. Enote TO so se vključevale v skupne taktične vaje z enotami JLA in drugimi subjekti SLO in DS.

V drugem obdobju, od leta 1986 do 1990, je bilo izobraževanje in usposabljanje izrazito usmerjeno k pripravam za opravljanje namenskih nalog TO v oboroženem boju, predvsem pri delovanju na začasno zasedenem ozemlju. Usposabljanje poveljnikov čet in starešin na nižjih dolžnostih je potekalo v šolskih in učnih centrih JLA. V organizaciji RŠTO so opravili tečaje za usposabljanje organov varnosti. Kljub visoki številki usposabljanj še vedno veliko starešin ni bilo ustrezno strokovno-vojaško usposobljenih za opravljanje dolžnosti, na katere so bili razporejeni (Kladnik 2011, 76).

Posebno pozornost so namenjali pravilni izbiri kadrov za popolnitev formacijskih dolžnosti. Pri kadrovanju so v večji meri upoštevali splošno znanje (izobrazbo), redno dejavnost in pridobljeno znanje v JLA. Zlasti je bila zaostrena politika kadrovanja za najodgovornejše dolžnosti v TO, od poveljnika čete naprej. Zahtevali so, da te položaje zasedejo rezervni vojaški starešine, ki so imeli ugled v svojem okolju, ustrezne osebnostne odlike, višjo stopnjo vojaško-strokovnih znanj, izkušnje v vodenju in poveljevanju, pravilno idejno usmerjenost ter so bili osebno naklonjeni izvajanju vojaških nalog. Častniški položaji so zahtevali visoko izobrazbo, položaji nižjih častnikov in večina položajev civilnih oseb pa srednjo. Kljub prizadevanju se izobrazbena struktura ni bistveno izboljšala. Od 371 formacijskih mest, ki so zahtevala visoko izobrazbo in jih je zasedalo 319 pripadnikov stalne sestave, je imelo samo 64 ljudi (17 %) ustrezno stopnjo izobrazbe, vključno z aktivnimi starešinami, 43 ljudi ali 14 % jih je imelo višjo izobrazbo, 218 ali 68 % srednjo in 4 ali 1 % nižjo izobrazbo (Kladnik 2011, 77).

Zaradi manjših finančnih sredstev so letne načrte opremljanja TO s sredstvi oborožitve in vojaške opreme uresničili 80- odstotno. Kljub temu pa so se v popolnjevanju približali višini, ki je bila določena z vojaško materialno formacijo. Poudarek je bil na popolnitvi s sodobnim pehotnim orožjem in potrebnim strelivom.

3.4 Služenje vojaškega roka v JLA

Oborožene sile nove Jugoslavije so izšle iz odporniškega gibanja v času narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Ob napadu na Jugoslavijo leta 1941 se je KPJ začela pripravljati na oboroženi boj in ustanavljati vojne komiteje ter ustvarjati enotni sistem vojaške in poveljniške strukture. Dne 27. junija 1941 je bil iz vojnega komiteja KPJ ustanovljen Glavni štab narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije. Za poveljnika je bil določen Josip Broz – Tito (Kolar 2005, 29).

V povojnem obdobju je bil razvoj oboroženih sil tesno povezan z razvojem družbenopolitičnega sistema in odvisen od nadaljnjega razvoja mednarodnih odnosov. Povojno obdobje je bilo nadaljevanje kontinuiranega procesa oboroženih sil iz temeljev, postavljenih v narodnoosvobodilnem boju. V tem obdobju so oborožene sile spreminjale in izpopolnjevale svojo velikost, organizacijo, stopnjo tehnične opremljenosti, sistem vzgoje in izobraževanja, organizacijo vodenja in poveljevanja, doktrino uporabe in druge sestavine v skladu z dejanskimi razmerami in možnostmi (Kolar 2005, 33).

Naslednje obdobje se je začelo z resolucijo Informbiroja leta 1948. Junija 1948 je Informbiro sprejel resolucijo o stanju v KPJ. V teh razmerah je bila Jugoslovanska armada v stanju

pripravljenosti. Razvojno se je preusmerila na lastne materialne vire in gospodarske potenciale države. Tako je spremenila organizacijsko-tehnično in doktrinarno strukturo. Z ustanavljanjem vojaških in izobraževalnih institucij na ravni akademij je bila določena usmeritev v proces posodabljanja strukture in mehanizmov oboroženih sil (Kolar 2005, 34).

Celovit sistem obrambe države je bil teoretično in praktično zasnovan leta 1958 in je prav tako temeljil na razvoju v narodnoosvobodilni vojni potrjene zasnove doktrine in sistema splošne ljudske obrambe. Za to obdobje je bilo značilno razvijanje zasnove kombiniranega vojskovanja. Tako so poleg operativnih enot armade ustanavljali močne partizanske sile, ki bi imele v morebitni vojni naloge partizanskega delovanja in razvijanja splošnega ljudskega odpora na svojem območju (Kolar 2005, 35).

Leta 1969 je bil sprejet Zakon o ljudski obrambi. Oborožene sile so predstavljale dve komponenti: operativno armado in teritorialno obrambo, ki sta se medsebojno dopolnjevali in imeli skupen cilj. Leta 1974 je bil sprejet nov Zakon o ljudski obrambi, ki je opredeljeval podružbljanje obrambnih priprav in sistema obrambe države, v katerega so bile vključene milijonske množice ter vse materialne in druge možnosti države (Kolar 2005, 36).

Zgodovinsko gledano je splošna vojaška obveznost, katere posledica je bil nastanek koncepta oboroženega ljudstva v 19. stoletju, postala splošno razširjena oblika vojaške službe. Prvič je bila uveljavljena med francosko revolucijo. Pojav množičnih armad je bil povezan z oblikovanjem zahodnoevropskih narodov in je nedvomno pomagal oblikovati sodobne evropske nacionalne države. Nacionalizem 19. stoletja je bil osnovni predpogoj za oblikovanje množičnih armad, ki so omogočile širitev političnega centra družbe zunaj kroga aristokratske in zemljiške družbene elite. V tem procesu so imeli odločilno vlogo navadni ljudje, ki so se politično aktivirali in se množično vključili v oblikovanje nacionalnega življenja, kar je bila posledica pridobitve političnih pravic in dolžnosti. Šele kot posledica teh sprememb se je splošna vojaška obveznost lahko uveljavila kot nova oblika državljske pravice.

V vseh ustavah, ki so bile sprejete v FLRJ in SFRJ od leta 1945 do leta 1991, je bila določena splošna vojaška obveznost kot osnovna oblika popolnjevanja vojske z moštvom. Stalno sestavo JA oz. JLA so sestavljali oficirji in podoficirji ter civilne osebe v službi v JA oz. JLA. Vojaška obveznost je obsegala naborno obveznost, dolžnost služenja vojaškega roka in dolžnost služiti v rezervnem sestavu JA oz. JLA. Ustave so s svojo dikcijo dopuščale možnost, da se z zveznim zakonom določijo pojem splošne obveznosti ter način in pogoji uresničevanja te obveznosti. Vojaška obveznost državljanov je bila vseskozi urejena samo z zveznimi zakoni. Vključevala je služenje vojaškega roka in služenje v rezervni sestavi

armade, pozneje tudi v teritorialni obrambi(Kolar 2005, 52).

Vojaški rok je skozi različna obdobja trajal različno dolgo. V začetku je služba trajala dve leti, izjeme so bile služba v letalstvu in služba v tankovskih enotah, ki je trajala tri leta, ter služba v mornarici, ki je trajala štiri leta. Zadnji zakon o vojaški obveznosti je bil sprejet 1980. Ta zakon je opredeljeval, da služba v JLA traja petnajst mesecev oziroma dvanajst mesecev za tiste, ki so bili edini hranitelji družine.

4 POIZKUSI PREUREDITVE SLUŽENJA VOJAŠKEGA ROKA

4.1 Nova politična oblast in JLA

Skupščinske volitve v Sloveniji in na Hrvaškem spomladi 1990 se očitno niso iztekle po pričakovanjih JLA. Vrh JLA se ni sprijaznil z rezultatom volitev v Sloveniji in na Hrvaškem, celo več: ni se sprijaznil z demokratizacijo družbe in zamenjavo oblasti, saj je še naprej stavil na t. i. stare družbene politične organizacije (DPO), v času katerih je imela JLA kot integrativni faktor Jugoslavije bistveno večjo vlogo v družbi, kot bi jo utegnila imeti v demokratični Jugoslaviji.

JLA je za svobodne volitve v Sloveniji in na Hrvaškem najprej trdila, da so nelegalne, potem je opozarjala, da jih je treba ustaviti, še junija 1990 pa je ocenila, "da bi morali volitve v Sloveniji in na Hrvaškem razveljaviti". Za JLA je moralo biti - glede na proces proti četverici - Janševo delovanje že od leta 1985 naprej, ko je prvič prišel v konflikt z JLA, in vse njegovo pisanje v Mladini in na koncu še njegovo imenovanje za republiškega sekretarja za Ljudsko obrambo (LO), še posebej težak zalogaj in velika provokacija. 15. maja 1990 je namreč vzel vajeti zveznega predsedstva v roke Srb Borisav Jović, ki je drugi dan po nastopu funkcije "na predlog vojaškega vrha izdal odločbo o prenosu orožja Teritorialne obrambe pod nadzor vojske"(Pesek 2007, 397).

Dr. Janez Drnovšek je bil prepričan, da je bila akcija tempirana na konec njegovega predsedniškega mandata, in je takoj, ko je izvedel zanj, zahteval sejo zveznega predsedstva. Na njej je sodeloval general Blagoje Adžić, ki je celotno akcijo pojasnil kot rutinsko dejavnost oboroženih sil, katere namen sta boljše skladiščenje in zaščita orožja, na kritike pa je dejal; " Lahko se postavi vprašanje, zakaj vas (predsedstva) nismo obvestili, preden smo sprejeli to odločitev. Gre za redno, tekočo dejavnost v oboroženih silah, takšnih aktivnosti in tudi drugih bolj kompliciranih imamo desetine, stotine, in kam bi prišli, če bi vas o vsem tem obveščali?"(Drnovšek 1996, 197).

Dejansko pa je že skoraj mesec prej, 17. aprila, zvezni sekretar za ljudsko obrambo Kadijević odredil komandantom vojaških območij in teritorialnih obramb republik, da pregledajo skladiščenje orožja in podajo predloge za ukrepanje. Ko je te dobil, je načelnik generalštaba na podlagi rezultatov pregleda ukazal za 14. maj premestitev vsega orožja iz objektov, ki ne ustrezajo standardom (stalna straža, enota za zavarovanje skladišča), v ustrezna skladišča JLA. Poteza JLA pa je dosegla vzporedni notranji politični učinek, saj je poglobila nezaupanje med koalicijo Demos in funkcionarji, ki so bili iz dotedanjih političnih struktur, konkretno med predsednikom predsedstva republike in sekretarjem za obrambo. Sekretar

Janša je kasneje predsedniku Kučanu večkrat očital, da ni ukrepal pravočasno in da je pravzaprav odgovoren za to, da sta dve tretjini slovenskih občin ostali brez orožja, v pismu pa je jeseni 1990 Kučanu tak očitek naslovil tudi predsednik Demosa, dr. Jože Pučnik. Zaradi premeščanja orožja se je v tajnosti ustanovila Manevrska struktura Narodne zaščite (MSNZ), za katero je bilo kasneje značilno tesno sodelovanje med policijo (Vinkom Breznikom) in vojsko (Tonetom Krkovičem). Breznik in Krkovič sta predstavljala tudi jedro tajnih organizacijskih priprav za preprečitev odtujevanja orožja in streliva na območju RS. Jeseni 1990 je MSNZ brez milice štela že 20.000 ljudi in je postala tudi sestavni del TO. Janša je ocenjeval, da je to bila formula za vmesni čas, saj je bila po veljavni zakonodaji Narodna zaščita že vrsto let definirana kot oblika organizacijskih priprav. Armada se je tej slovenski posebnosti ves čas na tihem posmehovala, saj s starinskim orožjem in starejšimi obvezniki res ni zbujala kakšnega spoštovanja. Po maju 1990 pa je MSNZ služila kot sredstvo, prek katerega so slovenski organi dejansko vodili TO RS in ji poveljevali. Slovensko predsedstvo je 18. maja 1990 zvečer naročilo svetom za LO, naj zaustavijo oddajo orožja TO, saj gre za "poskus razorožitve Teritorialne obrambe in napad na suverenost". Predlagalo je tudi, kot je delegatom na skupnem zasedanju v imenu predsedstva povedal dr. Dušan Plut, naj se generalpodpolkovnika TO Ivana Hočevarja razreši dolžnosti, saj je bil o premeščanju orožja dolžan obvestiti Predsedstvo RS, ki mu je bil odgovoren (Pesek 2007, 400).

4.2 Prve zakonodajne spremembe in zakon o obrambi in zaščiti

JLA se je na sprejem julijske deklaracije o neodvisnosti Republike Slovenije odzvala z novimi ukrepi, z ostrejšim nadzorom tajnega uvoza orožja, reaktiviran je bil ukaz, naj se odvzame ter postavi pod nadzor orožje TO, ki ni bilo odvzeto v prvi fazi. Pripravili pa so tudi predlog, po katerem naj bi se oblikovali teritorialni vojaški organi, ki bi prevzeli vodenje vojaške evidence, nabora in mobilizacijskih načrtih (Pesek 2007, 404).

Na 7. skupni seji vseh zborov Skupščine Republike Slovenije 28. septembra so delegati demokratično izvoljene Skupščine izglasovali nove posege v Ustavo Republike Slovenije. Sprejeli so ustavna dopolnila 96, 97 in 98. Z ustavnim dopolnilom 96 so upoštevali julijsko deklaracijo določili, da se v Sloveniji določbe zakonov SFRJ, ki niso v skladu s slovensko ustavo, ne uporabljajo. Katere so te določbe in predpisi, bo določeno z ustavnim zakonom. Končni in bistven cilj je bilo sprejetje nove republiške ustave, ustave Slovencev, ki bo oblikovala Republiko Slovenijo kot suvereno državo, z vsemi atributi dejanske oblasti na lastnem ozemlju in s polno mednarodno pravno subjektiviteto.

Za prehodni režim je bilo potrebno sprejeti še dodatne ustavne amandmaje, s katerimi bi opredelili odnos do zveznega pravnega sistema. Tudi novi zvezni zakoni bodo veljali le, ko bo z njimi soglašala Skupščina Republike Slovenije. Predlagali so izločitev zveznih zakonov, ki otežujejo oziroma zavirajo delovanje družbenopolitičnega in ekonomskega sistema v Sloveniji, s čimer pa ne bi bistveno vplivali na spremembo pravnega sistema Jugoslavije, ki je bil takrat še konsistenten, vendar skrajno neučinkovit.

Z ustavnim dopolnilom 97 je Skupščina Republike Slovenije z zakonom urejala način služenja vojaškega roka in druga vprašanja vojaške obveznosti. Republika Slovenija je urejala teritorialno obrambo, predsedstvo Republike Slovenije pa je dobilo pristojnost imenovati in razrešiti poveljnika TO (Pesek 2008, 37).

Ustavno dopolnilo 98 pa govori o tem, da se izvedba ustavnih amandmajev 96 in 97 k Ustavi Republike Slovenije uredi z ustavnimi zakoni, predlog ustavnega zakona predloži zborom Skupščine Slovenije Komisija za ustavna vprašanja, ustavni zakon se sprejme na skupni seji vseh zborov na skupni seji in začne veljati z razglasitvijo.

28.9.1990 je bil sprejet tudi ustavni zakon, ki je začel veljati istočasno z ustavnimi amandmaji. S tem zakonom so se urejala v skladu z ustavnimi amandmaji 96 in 97 k ustavi republike Slovenije določena vprašanja in obveznosti na področju ljudske obrambe ter uporabo zveznih predpisov v zvezi s tem. V sedmem členu govori tudi o obveznosti služenja vojaškega roka.

Predlog zakona o obrambi in zaščiti je bil na dnevnem redu marčevskega zasedanja. Opozicija je skupaj z Zelenimi Slovenije že z Deklaracijo za mir napovedala svojo vizijo nove slovenske države na varnostnem področju, Slovenijo brez vojske. Republiški sekretar za ljudsko obrambo pa je zagovarjal vzpostavljanje slovenskih oboroženih sil, slovenske vojske, ki se bo v primeru konflikta sposobna in pripravljena upreti JLA. Zakon o obrambi je bil sprejet. Sočasno s pripravami republiškega zakona o obrambi in zaščiti so tekale tudi priprave novega zveznega zakona o ljudski obrambi in zakona o službi v oboroženi silah, ki ga je v veliki meri s svojimi odločitvami o zmanjšanju pošiljanja slovenskih rekrutov v JLA spodbudila prav slovenska politika (Pesek 2007, 441).

4.3 Napotitve slovenskih nabornikov v JLA leta 1990 in 1991

Ko je spomladi leta 1990 začela delo nova slovenska oblast, izvoljena na demokratičnih večstrankarskih volitvah, se je začelo razmišljati, da bi imela nadzor tudi na vojaško-

obrambnem področju. V ta sklop je sodilo tudi vprašanje kraja služenja vojaškega roka slovenskih nabornikov prihodnjih generacij. JLA ni pokazala volje in pripravljenosti, da bi lahko naborniki slovenskega rodu služili vojaški rok v Republiki Sloveniji. Izvršni svet Republike Slovenije (IS RS) je že julija 1990 obravnaval predlog republiškega sekretarja za ljudsko obrambo (RSLO), naj Skupščina Republike Slovenije zahteva od Predsedstva Jugoslavije, da bi slovenski vojaški obvezniki služili vojaški rok samo znotraj 5. vojaškega območja. Služenje bi začeli že septembra 1990. V dokumentu so predvideli, da federacija ne bo privolila v te zahteve, vsaj ne na krajši rok, in da bo vztrajala pri napotitvah v skladu s takratno zakonsko ureditvijo, ki je določala, da ima vse pristojnosti glede nabora in služenja vojaškega roka federacija. Da bi dosegli prenos vseh naštetih pristojnosti iz federacije na Republiko Slovenijo, bi bilo treba sprejeti vso potrebno zakonodajo, pa tudi ustavni zakon, s katerim bi določili, katerih določb zveznih zakonov o služenju vojaškega roka se v Republiki Sloveniji ne uporablja več (Kladnik 2011, 163).

Leta 1991 se je začelo s pozivom zveznega izvršnega sveta (ZIS-a), da morajo v republikah oborožene skupine oddati orožje v roku deset dni. Slovensko vodstvo je zagotavljalo, da se ta ukaz ne nanaša na Slovenijo, pač pa na Kninsko krajino. Februarja 1991 so se odnosi med JLA in ZIS-om znova zaostri, saj bi morala Slovenija posredovati razrez za napotitev marčevske generacije. Tako je 19. februarja zaradi marčevskih nabornikov v Ljubljano prišel predsednik ZIS-a Ante Marković in slovenske predstavnike prepričeval, da bo JLA udarila, če nabornikov iz Slovenije ne bo (Pesek 2007, 424).

V dneh 6. in 7. marca 1991 je potekala 16. skupna seja vseh zborov skupščine RS, na kateri so delegati obravnavali predlog ustavnega Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona za izvedbo ustavnih amandmajev 96 in 97 k Ustavi Republike Slovenije na področju ljudske obrambe, in sicer tako, da se uveljavi moratorij za napotitve nabornikov v JLA iz RS. Moratorij naj bi veljal do sprejema nove ustave oz. sklenitve morebitne konfederalne pogodbe. Vsi trije zbori so namreč 30. januarja 1991 ob obravnavi varnostne situacije v RS predlagali Predsedstvu SFRJ, da proglasi moratorij za služenje vojaškega roka v JLA. Na predlog ni bilo odgovora.

Po ugotovitvah takratnega republiškega sektorja za LO Janeza Janše bi moralo v letu 1991 okrog 12.000 nabornikov oditi na služenje vojaškega roka. Napotitve bi se začele že v marcu. Po sklepih skupščine bi bilo 95 % nabornikov napotenih na služenje na območju Slovenije, 5 % pa v šolske centre in šole za rezervne oficirje JLA, ki jih ni bilo v Sloveniji. '« V primeru, da bi bile dobljene odmere z JLA take, da ne bi omogočale, da v Republiki Sloveniji služi vojaški rok 95 % nabornikov, le- te ne bi bile realizirane. Marčevska odmera je že taka, da je

ni možno 100 % realizirati, ampak kvečjemu 20-25 %.« Predvidevali so, da bi v letu 1991 na služenje vojaškega roka napotili okoli 5000 vojaških obveznikov, kar je 42 % letnega kontingenta nabornikov; to pomeni, da bi nastal presežek 7000 nabornikov, ki bi jih pač poslali na služenje v naslednjih 3-4 letih. Janša je ugotavljal, da bi uvedba splošnega moratorija za vse napotitve povzročila velike težave v šolah in pri predčasnem zaposlovanju in urejanju socialnega položaja. Uveljavitev moratorija le za napotitev v JLA bi omogočila lažje uveljavljanje skrajšanega vojaškega roka in hitrejše osamosvajanje Republike Slovenije na obravnavnem področju. Predlagal je torej, da se sprejme le moratorij na pošiljanje nabornikov v JLA; to pomeni, če bi bil sprejet, da se marčevski generaciji pozivi prekličejo (Pesek 2007, 426).

Na služenje vojaškega roka torej odidejo samo tisti, ki to sami želijo. Izmed tisočih se je za to možnost odločilo samo nekaj prostovoljcev iz Slovenije, ki so odšli v vojašnice v svoj rojstni kraj. JLA je pričakovala več prostovoljcev (Janša 1992, 70).

5 OBLIKOVANJE UČNIH CENTROV

5.1 Izdelava projekta »Organiziranje usposabljanja rekrutov izven JLA v organizaciji republiških organov«

V začetku avgusta 1990 si je skupina vodstvenih delavcev RSLO ogledala možne lokacije, na katerih bi lahko usposabljali nabornike v organizaciji slovenskih republiških organov. Ogledali so si Center za obrambno usposabljanje v Pekrah, center na Igu, Kostanjevico na Krasu in Svetli Potok na Dolenjskem. Na ogled je poslal Republiški sekretariat za ljudsko obrambo, katerega sekretar je bil Janez Janša. V skupini je bil tudi Bogdan Koprivnikar, takratni delavec sektorja za obrambno načrtovanje RSLO, ki je nekaj dni po ogledu postal vodja projekta, poimenovanega »Organiziranje usposabljanja rekrutov izven JLA v organizaciji republiških organov«. Cilj projekta je bil opredeliti celotno problematiko usposabljanja nabornikov in s tem služenje vojaškega roka. Predlagal naj bi potrebne temelje za sprejemanje odločitev o organiziranju usposabljanja nabornikov in služenju vojaškega roka in nakazal način vzpostavljanja oboroženih sil oziroma slovenske vojske v novi državni ureditvi. Pri tem so bile izpostavljene naslednje osnovne skupine pričakovanih problemov: zagotavljanje materialnih pogojev usposabljanja, zagotavljanje kadrov za usposabljanje, zagotavljanje finančnih sredstev, opredelitev učnih programov ter opredelitev ustavnih zakonskih in drugih pravnih predpisov, potrebnih za izvajanje predvidenega usposabljanja.

Idejni projekt so konec septembra 1990 odobrili na kolegiju sekretariata za ljudsko obrambo, imenovali so delovno skupino za izdelavo predloga projekta in nato njegovo uresničitev. Januarja 1991 so imenovali komisijo za izbor najustrežnejših uniform za Slovensko vojsko. Pripraviti je morala predloge za uniforme različnih rodov in služb, barve posameznih delov uniform ter oblikovne predloge (Enotni v zmagi 2006, 139).

V nekaj več kot treh mesecih so morali pripraviti projekt za prenovu vojašnic ter izpeljati gradbene posege in opremiti prostore.

Naslednji pomemben korak je bil zagotavljanje ustreznih kadrov, častnikov in podčastnikov za izvajanje usposabljanja. Predvsem so računali na pomoč rezervnih častnikov, saj je JLA že odkrito grozila, da se bo odzvala s silo, zato je bilo sodelovanje v projektu nevarno (Kladnik 2006, 35).

Pri zagotavljanju razpoložljivih materialnih resursov in drugih resursov, na katere bi se lahko računalo, so morali upoštevati dejstvo, da JLA ne bo nudila pomoči pri organizaciji in izvajanju usposabljanja, ni pa se računalo na nasilno preprečevanje le-tega. Resursi, na katere se je lahko računalo, so bili predvsem:

- celotna oprema in oborožitev enot in štabov Teritorialne obrambe, učnih sredstev TO in upravnih organov za ljudsko obrambo in notranje zadeve,
- učna sredstva na srednjih in drugih šolah, namenjena predmetu obramba in zaščita,
- posamezni manjši poligoni in improvizirana strelišča, s katerimi je razpolagala TO,
- možno je bilo računati tudi na uporabo posameznih nastanitvenih zmogljivosti in uporabe drugih objektov, ki so bili last drugih organizacij in skupnosti (Koprivnikar 2011, 14).

Zagotavljanje učnih programov je zahtevalo poseben poudarek. Projekt je moral dati odgovor na dilemo, ali se je pri izbiri ustreznih učnih programov potrebno vezati na tedanjo organizacijo in formacijo oboroženih sil JLA, in pristopiti k realizaciji tistih učnih programov, ki jih je možno realizirati glede na materialne pogoje in kadre ali pa iti v izdelavo novih programov, pri katerih bi že upoštevali predvidene spremembe v strukturi enot in načinu njihovega delovanja.

Pri idejnem projektu je pomembno poudariti dvoje, in sicer, da je bil to prvi dokument, ki je govoril, da je predmet vzpostavljanja sistema služenja vojaškega roka v Sloveniji istočasno način vzpostavljanja oboroženih sil v novi državni ureditvi. Torej ni obravnaval več možne rešitve sprememb služenja vojaškega roka nabornikov iz Slovenije v JLA, ampak vzpostavljal temelje vojaškega sistema v novi pričakovani državni ureditvi.

Druga pomembna navedba je, da je bilo v analizi do takratnega služenja vojaškega roka v JLA eksplicitno navedeno, da je dotedanji sistem usposabljanja vojakov v JLA, v katerem so vojake usposabljali v bojnih enotah, zastarel. Takšen način popolnjevanja je bil prisoten pri vseh vojskah, ki so vzor iskale pri sovjetski vojski, medtem ko je večina zahodnih armad imela ločen sistem začetnega usposabljanja vojakov v učnih centrih. Bistvena razlika izhaja iz načelnega pristopa k vrednotenju posameznika v vojski (Koprivnikar 2011, 15).

V okviru tega projekta so od oktobra 1990 do aprila 1991 pripravili vse potrebno za služenje vojaškega roka prve generacije v okviru slovenske vojske.

5.2 Izdelava uniform in oznak za vojsko Republike Slovenije

Pomemben del pri organiziranju usposabljanja nabornikov zunaj JLA v organizaciji republiških organov je bil razvoj uniform za nabornike bodoče slovenske vojske. Januarja 1991 je Republiški sekretar za ljudsko obrambo imenoval komisijo za izbor najustreznejših uniform za Slovensko vojsko. Ocena pristojne delovne skupine je pokazala, da uniform TO RS v skladiščih ni dovolj za usposabljanje nabornikov. Ko je glede na razvoj dogodkov v Jugoslaviji postalo jasno, da se gradi nova slovenska vojska, se je pokazala potreba po

povsem novi uniformi zanj. Komisija je morala pripraviti predloge za uniforme različnih rodov in služb, barve posameznih delov uniform ter oblikovne podloge zanje. Določala je strukturo uniform za posamezne vrste pripadnikov oboroženih sil, materiale in kroje ter vrste uniform (Enotni v zmagi 2006, 139).

Po premisleku je predlagala, naj bodo v vojski Republike Slovenije te uniforme

- bojna,
- službena in
- delovna uniforma – obleka.

Najprej je bilo treba zagotoviti bojno uniformo, najpogosteje rabljeno v usposabljanju rekrutov. Uniforma bi morala izpolnjevati številne pogoje, predvsem vzdržljivost na različnih terenih in v najtežjih razmerah. Primerna bi morala biti za značilnosti terena v vseh slovenskih regijah. Nosila bi jo vojaška populacija starosti 19–50 let (vojaki in častniki).

Po vzpostavitvi stikov s proizvajalci sta svoje zamisli predstavili podjetji Kroj iz Ljubljane in Oprema iz Kočevja. Kroj je kot osnovo kroja ponudil terensko uniformo, ki jo je že izdeloval za enote slovenske milice, Oprema pa uniformo, ki jo je že razvijala in izdelala prototip za specialno enoto Moris (Koprivnikar 2011, 40).

Vzorec novih bojnih uniform so določili sorazmerno hitro, saj je Tekstilna tovarna iz Maribora že prej razvila dva različna vzorca blaga za novo uniformo JLA. Za enega se je že prej odločila JLA, za drugega pa RSLO. Ta vzorec uporablja še danes, čeprav so takrat predvideli, da bo ta rešitev samo začasna. Do 30. januarja 1991 je komisiji že uspelo zbrati predloge, katere vrste uniform naj bi nosili bodoči pripadniki slovenskih oboroženih sil. Poskrbela je tudi za testiranje uniform obeh proizvajalcev, prijavljenih na razpis, torej Kroja iz Ljubljane in Opreme iz Kočevja (Kladnik 2011, 172).

Naloga komisije za uniforme je bila poleg izbire ustrezne uniforme tudi izdelava predloga za oznake in čine bodoče vojske. Za to področje je bil v komisiji zadolžen Janez Švajncar, ki je nekatere osnutke in razmišljanja pripravil že nekaj dni pred uradnim imenovanjem v delovno skupino. Najprej so prišli na vrsto predlogi, kako naj bo oblikovana kokarda bodoče slovenske vojske.

Člani komisije so si bili enotni, da slovenstvo poleg trobojnice v slovenskih barvah simbolizirata še lipov list in stiliziran Triglav. Simboli vojaštva pa bi bili lahko stilizirani meč, ščit, puška in top. Iz teh simbolov je nato Švajncar narisal skice nove kokarde, upoštevajoč vse opisane predloge. Sledila je računalniška risba, ki je upoštevala vse dimenzije

in razmerja, izdelali so jo v Studiu Rebernik, ki je imel za tiste čase zelo sodobno računalniško opremo.

Povsem na novo je bilo treba narediti službeno uniformo, saj ni bilo nobenega predhodnega vzorca barv, kroja in kakovosti blaga. Tudi tu je sodeloval Janez Švajncer. Nastal je predlog uniforme, ki ga je sprejela komisija, nato ga je predstavila širšemu vodstvu MORS-a. Po odobritvi republiškega sekretarja so v Kroju začeli izdelovati službeno uniformo za prvo generacijo častnikov v učnih centrih Igu in Pekre. Pozneje so jo dobili vsi pripadniki TO. Komisija je tudi razpravljala, ali bi posebne uniforme za slovesne priložnosti dobili tudi vojaki na služenju vojaškega roka. Argumenti v prid temu so bili ustvarjanje posebnega renomeja nove vojaške organizacije in poudarjanje njene pozitivne drugačnosti od JLA, argument proti je bil predvsem previsok strošek in ta je na koncu prevladal (Kladnik 2011, 172).

Nove uniforme slovenske TO so bile predstavljene aprila 1991, hkrati pa se je začel v Poljčah enomesečni tečaj za prve častnike učnih centrov. Za usposabljanje na Igu in v Pekrah so bili vsi potrebni artikli uniform in ostale intendantske opreme zagotovljeni in dostavljeni, čeprav so nekateri prispeli dobesečno v zadnjih urah.

Po začetku usposabljanja je komisija izvedla še testiranje in analize ustreznosti izdelanih artiklov. Ta naloga je bila ena od nalog, ki so bile predvidene že v času nastajanja koncepta poizkusnega usposabljanja, saj je bil eden od ciljev poleg preverjanja ustreznosti programov usposabljanja tudi preverjanje ustreznosti uniform in ostale opreme (Koprivnikar 2011, 41).

5.3 Zagotovitev kadrov za izvedbo usposabljanja in njihovo usposabljanje

Eden od najpomembnejših dejavnikov za uspešno izvedbo usposabljanja so bili ustrezni kadri, predvsem njihova struktura in število. UC na Igu je imel zmogljivosti za 300 nabornikov, v Pekrah pa za 180, zato je bilo treba vzpostaviti ustrezno organizacijsko strukturo. V obeh UC so se odločili za dve organizacijski enoti (četi), razlike so bile v tem, da so imeli na Igu tri učne enote (vode), v Pekrah pa dve. Usposabljanje so vodili inštruktorji, in sicer na deset nabornikov en inštruktor. V Pekrah je bilo torej dvanajst inštruktorjev, na Igu pa osemnajst. Zanje so zahtevali V. stopnjo izobrazbe, za vodjo enote VI. ali VII., za vodjo organizacijske enote pa VII. Poleg tega je bila pogoj končana šola za rezervne častnike, za inštruktorje pa še tečaj za desetnika.

Za določen položaj niso predpisovali ustreznih činov, saj je bilo napredovanje v čin v rezervni sestavi TO RS in JLA precej neustrezno urejeno. Ni namreč zagotavljalo, da so napredovali

najbolj izobraženi častniki, ampak predvsem tisti, ki so bili politično najbolj ustrezni, in tisti, ki so pokazali interes za vojaška usposabljanja in so ob službi imeli dovolj časa za sodelovanje na vojaških usposabljanjih. Zato je bilo v rezervni sestavi veliko zelo dobrih častnikov, ki pa zaradi vsega naštetega niso napredovali. Po drugi strani pa je bilo tudi veliko častnikov z visokimi čini, ki pa niso imeli niti višje izobrazbe (Kladnik 2011, 173). Kadrovska zasedba v obeh učnih centrih je bila primerljiva s takratno strukturo poveljstva bataljona JLA, v katerem so bili trije do štirje aktivni častniki ali podčastniki.

Na podlagi organizacijsko-formacijske strukture in opisa del in nalog je RSLO objavil razpis za sprejem civilnih oseb za opravljanje dolžnosti vojaških starešin v ustanovah in enotah TO RS na območju Ljubljane in Maribora. Razpis je obsegal 16 različnih delovnih mest in je bil objavljen v vseh večjih slovenskih častnikih (Koprivnikar 2011, 53).

Hkrati z objavo razpisa je bila imenovana komisija za pripravo predloga za izbor kandidatov za opravljanje del v učnih centrih. V komisiji so bili Bogdan Koprivnikar – pomočnik republiškega sekretarja in predsednik komisije, Vojko Kuzma – načelnik oddelka za operativne zadeve v RŠTO in Igor Ivančič - republiški podsekretar. Naloga komisije je bila priprava predloga republiškemu sekretarju za končni izbor kandidatov za opravljanje del v učnih centrih za vojaško usposabljanje.

Za vodjo učnega centra v Pekrah je bil imenovan Andrej Kocbek, diplomirani obramboslovec, rezervni major, ki je bil prej zaposlen v PŠTO Maribor. Vodja učnega centra na Igu pa je postal Vinko Faladore s končano ŠRO Bileča, višjo strojno šolo in visoko šolo za organizacijo dela. Pozneje so za njegovega pomočnika imenovali majorja Bojana Šuligoja (Kladnik 2011, 173).

6 DELOVANJE 710. IN 510. UČNEGA CENTRA

6.1 Neposredne priprave za usposabljanje vojaških obveznikov

Da bi inštruktorji in poveljniki lahko uspešno usposabljali nabornike, so morali opraviti tečaj za inštruktorje in komandirje za usposabljanje vojaških obveznikov v učnih centrih. Brez izvedbe te priprave, na kateri bi se med drugim seznanili predvsem z novostmi, ki jih je prinašal nov način usposabljanja rekrutov v primerjavi z načinom, ki je bil v veljavi v JLA, bi ne mogli zagotoviti uspeha eksperimentalnega usposabljanja. Po izbiri kadrov so v Poljčah organizirali tečaj, katerega cilj je bil usposabljanje vojaških inštruktorjev in komandirjev za delo z vojaškimi obvezniki med usposabljanjem v učnih centrih ter za vodenje življenja in dela vojaškega kolektiva (Koprivnikar 2011, 53).

Tečaj za poveljnike in inštruktorje se je začel 15. aprila 1991 v Poljčah pri Begunjah, mesec dni pred začetkom poskusnega usposabljanja vojaških obveznikov v učnem centru. Nekaj kandidatov je prve dni manjkalo, ker so imeli obveznosti na prejšnjih delovnih mestih, in so se priključili usposabljanju 2 ali 3 dni kasneje.

Prvi dan so bili kandidati seznanjeni z namenom priprav in usposabljanja. Takrat je bilo kandidatom prvič jasno povedano, da so tam zato, da bodo opravili enomesečno izobraževanje in čez dober mesec pričeli usposabljati prve slovenske vojake v Učnih centrih Teritorialne obrambe Republike Slovenije. Seznanjeni so bili tudi z informacijo, da projekt poteka v največji tajnosti, ker v Republiki Sloveniji zaradi časovne stiske še niso bili sprejeti vsi zakonski akti, ki bi omogočili usposabljanje nabornikov brez tveganja.

Razdeljena jim je bila literatura, vsak pa je tudi prejel posebej za to izobraževanje pripravljen načrt usposabljanja, ki je bil izdelan na podlagi direktive za izvedbo tečaja inštruktorjev in komandirjev, ki jo je podpisal sekretar RSLO Janez Janša. Načrt je vseboval urnik z osnovnimi učnimi temami, ki naj bi jih obvladali, preden bi lahko pričeli z usposabljanjem 1. generacije vojakov slovenske vojske, ter seznam izvajalcev usposabljanja.

Načrt usposabljanja je vključeval:

- seznanitev z metodikami vseh predmetov vojaško strokovnega in splošnoizobraževalnega dela usposabljanja vojaških obveznikov;
- usposobitev za pravilno ravnanje z vsemi vrstami pehotnega orožja, vojaške opreme, v ravnanju z vsemi inženirskimi, RBK ter ostalimi vadbene sredstvi ter učnimi pripomočki;
- seznanitev s splošnimi in posebnimi psihosocialnimi značilnostmi posameznika in skupine;
- usposobitev za nadzor, spremljanje in vrednotenje dela in veščin vojaških obveznikov in kolektiva;

- usposobitev za pravilno vodenje učne dokumentacije,
- seznanitev z objekti, vadbenimi prostori, s poligoni in strelišči v okviru obeh učnih centrov.

Usposabljanja, ki je bilo organizirano za inštruktorje in poveljnike 710. UC in 510. UC, se je udeležilo 60 kandidatov in je trajalo skupno 20 dni. Delovni teden je štel pet dni, dan pa je bil razdeljen v dopoldanskem času na sedem delovnih ur, v popoldanskem času so bile tri ure namenjene za individualno in skupinsko delo. Zadnjih deset dni so se udeleženci tečaja pripravljali za sprejem vojaških obveznikov v samih centrih. V tem času so pod vodstvom vodje učnega centra izdelali mesečni program dela in pomagali pri organizaciji in pripravi objektov za sprejem in nastanitev vojaških obveznikov.

Predavanja so izvajali predavatelji iz različnih štabov Teritorialne obrambe Republike Slovenije, iz RSLO (Bojan Šuligoj, Janez J. Švajncer, Alojz Štajner, Cveto Zorko) in z oddelka za SLO pri Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani (Anton Grizold, Marjan Malešič, Ljubica Jelušič, Darko Lubi, Tomo Korošec in Vinko Vegič). Večina tem je bila teoretičnih, nekaj pa je bilo tudi praktičnega dela. Poudarek je bil na pedagoško – andragoških vsebinah, metodah dela z vojniki, načinih in postopkih pri izvajanju pouka ter vodenju učne dokumentacije, domovinski vzgoji, slovenskem vojaškem izrazoslovju, teoriji vojne in vojaške sile, taktiki, spoznavanju orožja itd. Praktična usposabljanja so obsegala teme iz pehotne taktike, streljanja s pehotno oborožitvijo in samoobrambe. Izobraževanje je potekalo v glavnem v Izobraževalnem centru v Poljčah in njegovi neposredni bližini. Streljanje in postopki pri metanju bojne ročne bombe pa so bili izpeljani v okolici Kočevske Reke na vadiščih 30. razvojne brigade TO (Lešnik 2003, 35). Prva dva tedna so v Poljče nenehno prihajali krojači in predstavniki konfekcijskih podjetij zaradi uniform častnikov.

Po tečaju so komandirji in inštruktorji odšli neposredno na svoja delovna mesta v učne centre, kjer so se dokončno pripravili na sprejem nabornikov. 15. maja 1991 sta Učna centra Ig in Pekre odprla vrata nabornikom, ki so prvič v slovenski zgodovini vojaški rok služili v slovenski vojski, ki se je takrat imenovala Teritorialna obramba (Kladnik 2011, 174).

6.2 Programi usposabljanja

Poleg kadrov so bili za uspešno usposabljanje, če so želeli, da bo to kakovostno in drugačno od tistega v JLA, pomembni ustrezni programi, ki jih je bilo treba napisati povsem na novo.

Dilema o tem, ali lahko za poizkusno usposabljanje uporabijo stare programe iz JLA ali ne, je bila rešena že na začetku priprav za izvedbo usposabljanja s tem, ko je bilo odločeno za bistveno drugačen pristop k usposabljanju, ki naj bi bil primernejši za izgradnjo male in kvalitetne vojske.

V projektu, ki je bil osnova za izdelavo programov za 1. in 2. fazo usposabljanja, je bil glavni argument za tak pristop, da ne bi ponavljali napak JLA. Gre za to, da v 1. fazi dobi vojak osnovna znanja in se izuri za izvajanje namenskih nalog strelca. V tem času ni obremenjen z nalogami, ki jih izvajajo bojne enote.

Za to nalogo je bil imenovan Matjaž Vrhunc s sklepom Republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Janeza Janše dne 8. januarja 1991. Matjaž Vrhunc je tudi po končanem preizkusnem usposabljanju še naprej skrbel za programe usposabljanj novih enot TO.

Do začetka usposabljanja so izdelali tri programe, in sicer:

- program tečaja inštruktorjev in komandirjev za usposabljanje vojaških obveznikov v učnih centrih,
- program usposabljanja za prvi del usposabljanja rekrutov,
- program usposabljanja za drugi del usposabljanja rekrutov.

Program usposabljanja inštruktorjev in komandirjev je vseboval naslednje vsebine: pedagoško- andragoške vsebine, vojaško strokovno in metodološko usposabljanje, vzgojno delo, vodenje učne dokumentacije in ostalo. Usposabljanje je trajalo 15 dni oziroma 105 ur.

Program usposabljanja je bil posredovan v UC neposredno pred pričetkom usposabljanja in je predvideval 52 delovnih dni za 1. fazo, od katerih je bilo za neposredno usposabljanje predvideno 372 ur, 7 dni pa je bilo predvidenih za ostalo delo in aktivnosti.

V 2. fazi je predvideval 74 delovnih dni, od katerih je bilo za usposabljanje predvidenih 46 dni oziroma 369 ur. Ostali dnevi so bili predvideni za ostalo delo in aktivnosti, kot so:

- opravljanje stražarske službe,
- opravljanje delovnih in drugih nalog,
- vzdrževanje orožja in opreme,
- sestanki kolektiva in informiranje,
- odpuščanje vojaških obveznikov.

Splošni cilj in namen poskusnega usposabljanja in vzgoje vojaških obveznikov v obeh učnih centrih sta bila usposabljanje nabornikov v znanjih in veščinah, ki jih mora poznati vsak vojak, za uporabo orožja v protipehotnem, protiklepem in protidesantnem boju ter da se usposobijo za ukrepanje in postopke zaščite in reševanja v vojni, ob naravnih in drugih velikih nesrečah. Poseben cilj usposabljanja je bil, da si vojaški obvezniki med bivanjem v učnem centru pridobijo znanja in veščine:

- pravilnega ravnanja s pehotnim orožjem (PAP, AP, PM, RNM, tromblon), ročnimi bombami, MES in za uporabo zaščitne in druge opreme;
- natančnega opazovanja v boju, javljanja, kurirske službe, gibanja po terenu in bojišču, orientacije, zaščite pred zažigalnimi bojnimi sredstvi, maskiranje, izdelave zaklonilnikov in premagovanja različnih ovir;
- pravilnega ravnanja z eksplozivi in sredstvi za vžig;
- pravilnega izvajanja postopkov RKB zaščite, detekcije, dozimetrije in dekontaminacije, za ravnanje in uporabo osnovnih sredstev zvez, radijskih in žičnih ter za pravila o komuniciranju v brezžičnem in žičnem prometu; nudenja prve medicinske pomoči sebi in ostalim pri različnih poškodbah;
- pravih postopkov pri naravnih nesrečah (požarih, poplavah, plazovih, potresih itd.) ter uporabi sredstev in objektov za zaščito;
- prenašanja psihofizičnih obremenitev med izvajanjem bojnih in delovnih nalog.

Vojaški obvezniki naj bi se seznanili tudi s položajem Slovenije v Jugoslaviji in svetu, slovenskim vojaškim zgodovinskim spominom, z vprašanji skupne evropske varnosti in vključevanjem Slovenije v evropske integracijske procese (Lešnik 2003, 37).

Pregled usposabljanja se vidi v prilogi št. 10.4 (Pregled vsebin usposabljanja inštruktorjev in komandirjev), prilogi št. 10.5 (Pregled usposabljanja in vzgoje vojaških obveznikov v 1. fazi usposabljanja) in prilogi št. 10.6 (Pregled usposabljanja in vzgoje vojaških obveznikov v 2. fazi usposabljanja).

6.3 Začetek dela v učnih centrih

6. maja 1991, teden pred prihodom nabornikov, se je v Pekrah zbralo 24 podčastnikov in častnikov. Pridružil se jim je osebje za administrativna dela v zalednem oddelku, ki ni bilo na usposabljanju v Poljčah. UC se je delil na poveljstvo, ki so ga sestavljali vodja UC, pomočnik za učne zadeve, pomočnik za domovinsko vzgojo, pomočnik za logistiko, psiholog, referent za varnostne zadeve ter dve vodji organizacijskih enot. Organizacijske enote so se

naprej delile na štiri vode s poveljniki vodov in na dvanajst inštruktorjev.

Poleg teh so bili v UC zaposleni še medicinska sestra, analitik, tajnica vodje UC ter zaledni oddelek, ki je bil sestavljen iz petih častnikov in podčastnikov (Kladnik 2011, 174).

Delovni prostori so bili primerno veliki, le nekaj kabinetov je imelo slabo urejeno zračenje, ker so bili urejeni v podstrešnih prostorih in se strešna okna niso dala odpirati. Ker so bili prostori na prisojni strani, je bilo ob sončnih dneh v njih neznosno vroče.

V dneh od 6. do 15. maja 1991 je bilo vse v znamenju priprav na sprejem nabornikov, ki bodo prvič v zgodovini služili vojaški rok v slovenski vojski. 15. maja je moralo biti vse pripravljeno za sprejem nabornikov, poti nazaj ni bilo več, saj so nabornikom razdelili pozive za služenje vojaškega roka.

Veliko težav je bilo tudi s pisanjem učnih priprav, saj so bili v UC le trije ali štirje pisalni stroji in en računalnik. Tako je bila večina pisnih izdelkov napisana v rokopisih.

Že na začetku je vsakdanja opravila večkrat zmotil alarm, s katerimi so obveščali, da se vojašnici bližajo vozila JLA. Takrat so ustavili vsa dela, častniki so odšli v skladišče orožja, kjer so se oborožili in čakali na razplet dogodkov. Na začetku so vsi ukrepali spontano, nato pa je poveljnik UC odločil, da je treba zasnovati načrt obrambe 710. UC, če bi JLA napadla. Za uspešno obrambo je bilo treba: pripraviti se v skladu z Načrtom neposrednega zavarovanja in premestitve UC (priprava za zasedbo položajev v okolici – več različic, določiti častnike in podčastnike, ki bodo v stalni pripravljenosti za obrambo UC), določeni podčastniki in častniki bi opravili priprave z naborniki za umik iz 710. UC, pri tem pripravili opremo in usvojili postopke ob alarmiranju, določiti podčastnike in častnike, zadolžene za izvajanje protioklepne obrambe, podrejene častniku iz OŠTO RS Maribor (Kladnik 2011, 179).

Približno ob enakem času so se pojavile težave zaposlenih s prihodi na delo in z odhodi domov. V bližini križišč in ob poti, ki je vodila iz UC, so pogosto stale patrulje vojaške policije JLA in ovirale pot vozilom delavcev UC. Zaradi varnosti zaposlenih je vodja 710. UC poslal na UNZ Maribor zahtevo za povečan nadzor komunikacij v okolici UC v času prihodov in odhodov zaposlenih. Častniki UC pa so na skupnem sestanku zahtevali od vodstva UC, da se vsak častnik in podčastnik zadolži s službeno pištolo in da se za te uredijo dovoljenja za nošenje orožja. S tem je nastala težava, saj je bilo v skladišču UC le nekaj pištol, ki so bile namenjene predvsem za usposabljanje vojakov in častnike notranje službe. Težavo so rešili tako, da so zbrali pištole, ki so jih imeli na občinskih oddelkih za obrambo za potrebe angažiranja Narodne zaščite in tako v dveh ali treh dneh pištole pripeljali v UC. Še isti dan je bilo organizirano usposabljanje za uporabo pištol in praktično streljanje na lovskem strelišču pri Treh ribnikih. Od takrat dalje se pripadniki niso več ločevali od pištol. Pri

vožnji v službo ali iz nje so bile pištole vedno na doseg roke, kajti patrolje vojaške policije JLA so bile vedno bolj nadležne (Lešnik 2003, 37).

6.4 Začetek usposabljanja v učnih centrih

Naborniki so v UC Pekre prišli 15. maja 1991, prva skupina že ob 9. uri. Sprejem je potekal po načrtih, nekaj zapletov je povzročala samo dobava opreme, ki naj bi jo zadolžili naborniki. Te namreč tudi dan pred prihodom nabornikov še ni bilo v UC. Nekateri naborniki so prišli v UC pod vplivom alkohola, kljub temu ni bilo večjih nevšečnosti. Naborniki so iz nekaterih občin prišli v večjih, organiziranih skupinah. Bili so v spremstvu deklet, svojcev in muzikantov, vodili pa so jih načelniki oddelkov za obrambo ali pa referenti za nabor. Poleg drugih so bili ob sprejemu navzoči tudi pripadniki JLA v civilnih vozilih – govorilo se je, da so sodelavci kontraobveščevalne službe (KOS-a) – poleg njih pa še patrolja vojaške policije JLA. Dva od častnikov sta nameravala vstopiti v okrepčevalnico 710. UC, kamor sta dotlej redno hodila, a so ju odslovili. To je povzročilo kar nekaj nejevolje. Do 13. ure so bili vojaki že v učnem centru, pripravljeni za odhod na kosilo. Razvrstili so jih v 2 enoti velikosti čete, ki so ju sestavljale enote v velikosti voda. Naslednje dni so se usposabljali po rednem načrtu. Vojaki so začeli spoznavati vojaško opremo in jo uporabljati, spoznavali so vojaške predpise, postrojitvena pravila in drugo. Tudi odnos starešin do vojakov je bil profesionalen, uvedli so vikanje na vseh ravneh. Častnik je vikal vojaka in nasprotno, vikali so se tudi častniki med seboj, vsaj pred vojaki. To je vojakom omogočilo, da so se počutili spoštovane kot pripadniki oboroženih sil svoje države, ne le kot vojaki, ki morajo zgolj izpolnjevati ukaze (Kladnik 2011, 177).

Vsak delovni dan je bil določen z delovnim razporedom, dopolnjevala ga je dnevna zapoved, ki so jo vsakokrat prebrali ob jutranjem zboru.

Dnevni razpored dela je bil naslednji:

vstajanje je bilo ob 5.30 uri, nato 20 minut jutranje telovadbe, umivanje, pospravljanje do zajtrka, ki se je začel ob 6.30 uri. Jutranji zbor je bil ob 7.15 uri, nato pa je bilo sedem ur pouka, ki se je zaključil ob 13.40 uri. Po kosilu je bil do 16.00 prosti čas, sledili pa sta dve uri popoldanskega pouka. Večerja je bila ob 18. uri, nočni počitek pa se je pričel ob 22.30 uri. Dnevni razpored se je nekoliko razlikoval ob sobotah, nedeljah in praznikih. Takrat so lahko vojaški obvezniki spali do 7. ure, nočni počitek pa se je pričel eno uro kasneje kot v delovnih dneh.

Usposabljanje nabornikov je potekalo v skladu z načrtom usposabljanja, čeprav je bilo zelo

težko zagotavljati potrebna učna sredstva in pripomočke. Veliko teh sredstev, predvsem raznih maket, prerezov orožij, slik, filmov itd., je bilo zbranih po različnih srednjih šolah, kjer so ta sredstva prej uporabljali pri pouku obrambe in zaščite.

Vsak dan se je ob 13.40 uri dopoldanski del usposabljanja v UC končal. Vojaki so očistili opremo in odšli na kosilo, častniki pa so se pripravljali za izvajanje usposabljanja naslednjega dne. Za vsako učno uro je morala biti izdelana učna priprava, ki jo je pregledal in odobril vodja organizacijske enote. V njej je bilo potrebno natanko predvideti metode dela, učne oblike, načrtovati potrebna materialno-tehnična sredstva za izvajanje pouka, ki je moral vsebovati veliko praktičnega dela. Ko so bile priprave za naslednji dan zaključene, so častniki in podčastniki urili postopke v primeru bojnega alarma v UC. Načrt je bil izdelan v različnih variantah, ki jih je bilo potrebno praktično preizkusiti, izuriti do podrobnosti in čim bolj približati realni situaciji. Določal je, da lahko bojni alarm ukažejo le vodja UC in vodji organizacijskih enot po predhodnem soglasju vodje UC.

Izven delovnega časa je lahko bojni alarm ukazal samo dežurni UC, vendar le ob neposrednem napadu na UC in je o tem moral obvestiti vodjo UC, njegovega namestnika in referenta za varnost. Prav tako je določal, da ob bojnem alarmu prenehajo vsi izhodi iz UC, da se morajo vsi zaposleni v UC takoj napotiti na delovno mesto. Določal je tudi ukrepe zatamnitev v nočnem času, nošenje opreme in prevzemanje poveljevanja enotam v primeru odsotnosti vodij organizacijskih in učnih enot.

Med urjenjem postopkov ob bojnem alarmu je med častniki prevladovala miselnost, da teh postopkov ne bo potrebno uporabiti v resnični situaciji, čeprav se je grožnja v obliki patrulj JLA v bližini UC vsakodnevno pojavljala.

Po nekaj dneh delovanja UC je bil preizkušen še sistem alarmiranja zaposlenih izven delovnega časa. Okoli četrte ure zjutraj je dežurni častnik v UC v skladu s pozivno mrežo sporočil preko telefona dogovorjeni signal, ki je za vse pomenil, da se morajo v najkrajšem času javiti na delovnem mestu v 710. UC (Lešnik 2003, 37).

7 REAKCIJA JLA NA SLUŽENJE VOJAŠKEGA ROKA TO

7.1 Obkolitev učnega centra Pekre

JLA je Pekre skrbno izbrala za svojo tarčo. Naključje je hotelo, da so bili načrti za njihovo početje odkriti in tako nekaterim znani že pred njihovo izvedbo.

Dan pred dogodki je iz Vojašnice vojvode Mišića prišlo opozorilo, da lahko v okolici 710. učnega centra pride do določenih ekscesov. Da se pripravljajo načrti za izvajanje izvidniških aktivnosti, je opozoril takratni kapetan I. razreda Slovenec Bojan Porok, ki je bil zaposlen v poveljstvu 31. korpusa. Na delovni mizi enega izmed delavcev KOS-a (kontraobveščevalne službe JLA) je opazil delovno karto za izvedbo operativnega izvidovanja v Pekrah. Na njej so bile označene pozicije in smeri izvidovanja kakor tudi sestava skupin. Pri tem so bile predvidene tri skupine v sestavi dveh do treh izvidnikov. Porok je ocenil, da bo JLA za vsako ceno želela sprovcirati pripadnike TO in po možnosti povzročiti spopad. Sestal se je z Ivanom Borštnerjem, s katerim sta se še isti večer sestala na njegovem domu v Lovrencu na Pohorju. Na sestanku je predlagal, da se zaradi možnosti oboroženega spopada izvede širša zaščita 710. UC izključno z ljudmi v civilu.

Usodnega 23. maja 1991 sta občana, ki sta bila pripadnika Gibanja za samostojno Slovenijo (SAMO), nekaj pred osmo uro zjutraj obvestila pripadnike TO v 710. UC, da se v gozdu v neposredni okolici centra gibljejo oboroženi pripadniki oziroma izvidniki JLA. V vrstah TO je bila kmalu sprejeta odločitev, da se izvede preiskava vzhodnega dela gozda ob učnem centru (Neuklonljivi Maribor 2011, 43).

Akcijo prijetja izvidnikov je vodil pripadnik 3. voda čete za protidiverzantsko delovanje (PDD) Bojan Mušič. Skupina, ki jo je vodil Mušič, je dobila nalogo, da preišče teren neposredno ob centru. Vojakom iz enote preiskava terena ni povzročala posebne težave, saj je bil ta postopek eden od osnovnih aktivnosti, ki jih je enota izvajala skoraj na vsakem usposabljanju. Skupina se je razvrstila v strelce in pričela preiskavo terena ob vzhodnem delu gozda, ki meji na center. Kmalu sta Bojan Mušič in Valentin Kovič naletela na dva pripadnika JLA, ki sta ob robu gozda opazovala dogajanje v centru, medtem ko so se ostali vojaki umaknili v smeri proti pohorski vzpenjači. Celotna akcija je bila zaključena v slabih desetih minutah.

Pripadnika 3. voda čete PDD TO RS, ki sta aretirala omenjena pripadnika JLA, sta pozneje opisala prijetje, vključno z udarcem s puškinim kopitom. Pripadnika TO RS sta po prejetju ukaza za preiskavo okolice UC najprej mislila, da gre za alarmiranje za vajo. Sumljivo jima je bilo, ker nista našla poveljnika voda, zato je poveljstvo prevzel Bojan Mušič. Pripadnike je

razporedil v strelce in jih usmerjal ob robu gozda. Po nekaj minutah je Mušič na desnem krilu v gostem grmovju zagledal izvidnika JLA. Poklical je Valentina Koviča, ki mu je bil najbližji, in mu naročil, naj mu sledi. Odšla sta proti izvidnikoma JLA, ki ju zaradi vnetega opazovanja razmer v UC sploh nista opazila. Ko sta se jima približala na pet metrov, je Mušič glasno ukazal, naj odložita orožje. Vojak je takoj ubogal, podporočnik pa je avtomatsko puško nameril proti Koviču in poskušal vstati. Takrat se je Mušič pognal proti njemu in ga s puškinim kopitom udaril v rebra, tako da je padel po tleh in izpustil orožje. Nato je Mušič obema ukazal, naj vstaneta in se postavita ob drevo. Opravil je osebni pregled in jima odvzel še nože in pištolo. Postopek je varoval Kovič, ki je puško nameril v pripadnika JLA. Nato sta pripadnika TO odpeljala pripadnika JLA v UC (Kladnik 2011, 179).

V UC sta se s prijetima vojakoma pogovarjala vodja UC major Andrej Kocbek in varnostni častnik Franc Pulko. Pokazalo se je, da gre za pripadnika 31. Korpusa, podporočnika Željka Džoga in vojaka Gorana Nikića. Podporočnik je šele dva dni pred tem prispel v Maribor iz Varaždina. Bila sta oborožena, s seboj sta imela ostro strelivo z nabojem v cevi, radijsko postajo, topografske karte in nože. Na zaslišanju je podporočnik izjavil, da sta se zadrževala v okolici, ker sta imela nalogo opraviti orientacijski pohod v bližini pohorske vzpenjače. Toda dejstva jima niso bila v prid, saj sta imela pri sebi napolnjeno orožje in hrano za več dni. Poleg tega so odkrili, da sta opazovala UC. Tega nista mogla zanikati, prav tako nista želela komentirati dogodka. Ujeta pripadnika JLA se nad postopkom nista pritoževala, le podporočnik je izjavil, da ga je neki pripadnik TO RS udaril s puško.

Vodja UC je o tem obvestil poveljnika 7. PŠTO podpolkovnika Vladimir Miloševića in vprašal, kaj naj stori. Poveljnik je odločil, naj ju izpustijo. Major Kocbek je oba prijeta povabil v sprejemnico centra na kavo in okoli 8.15 sta zapustila učni center. O prijetju je bila takoj obveščena tudi republiška koordinacijska skupina. Od tam so obvestili Republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Janeza Janšo, ki je o prijetju obvestil predsednika Izvršnega sveta in predsedstvo (Švajncer 1993, 14).

V tistem času je na ploščadi amfiteatra 710. UC potekal postroj vojakov prve generacije nabornikov. Prav ta dan jim je bila podeljena osebna oborožitev. Ko so pripadniki centra videli ta prizor z zajetima pripadnikoma JLA, se mnogi izmed njih niso zavedali, da to ni običajno urjenje pripadnikov PDD, ampak da gre za resnično prijetje pripadnikov JLA (Neuklonljivi Maribor 2011, 44).

Ob 11. uri je generalmajor Mičo Delić, komandant mariborskega korpusa, obvestil poveljnika 7. PŠTO Vladimirja Miloševića, da so tanki krenili proti centru, Milošević je ob tem generalu Deliću povedal, da nima pravice vstopiti v UC.

Nekaj čez dvanajsto se je nenadoma zaslišal močan hrup oklepnikov od vznožja Kogla, v Bezjakovi ulici. Približno kilometer od UC, v bližini lokalne avtobusne postaje, se je pojavilo šest oklepnih vozil JLA, ki so se gibala v smeri UC. Prva oklepnika v koloni sta bila opremljena za posredovanje v uličnih nemirih, na sprednji strani sta imela kovinske rešetke v obliki pluga, prižgane sta imela tudi modre utripajoče luči. Častniki v UC so vojake takoj poslali v veliko učilnico (amfiteater) v notranjosti UC, pritekel je tudi dežurni častnik in opozarjal na prihajajočo nevarnost. Vojaki so odšli v objekt, podčastniki in častniki pa po svojo oborožitev. Častniki so začeli zavzemati svoje položaje, ko se je do zapornice na vhodu v UC pripeljal prvi BOV. Drugi se je odpeljal na drugo stran, ustavil se je na jugozahodnem delu ograje UC. Drugi oklepniki, ki so prišli na kraj dogajanja, so bili tipa BRDM-72. Oklepniki so bili opremljeni s strojnico kalibra 14,5 mm in 7,62 mm, usmerili so jih proti UC. Za oklepniki se je pred UC pripeljalo še nekaj tovornjakov, ki so izkrcali vojake JLA, ki so obkolili UC. To so bili pripadniki bataljona vojaške policije 31. korpusa JLA iz Maribora in profesionalni vojaki diverzantske brigade iz Niša (Kladnik 2011, 180).

Enoti, ki je obkolila UC, sta poveljevala podpolkovnik Milan Stevilović in podpolkovnik Ratko Katalina, oficirja vojaško varnostne službe. Ko so oklepni transporterji in vojaki iz vojašnice Slave Klavore obkolili učni center, sta začela omenjena oficirja JLA postavljati pogoje. Predvsem sta zahtevala izročitev enote, ki je zjutraj zajela pripadnika JLA. Častniki učnega centra zahtevane enote TO niso želeli predati. Zatem je armadna stran popustila in zahtevala, da zaslišijo samo Franca Pulka. Franc Pulko je bil namreč še pred časom varnostni starešina JLA, a je JLA zapustil in se vključil v TO, kjer je opravljal podobne naloge kot v JLA (Žnidarič 2001, 24).

Poveljujoča oficirja sta nastopila zelo odločno. Poleg zgoraj omenjenih zahtev sta zahtevala še vrnitev obeh pripadnikov JLA, naborno dokumentacijo vojakov TO v učnem centru, vseh 120 vojakov. V pogajanjih, ki so se začela, sta sporočila, da jih civilisti v učnem centru ne zanimajo in bodo lahko odšli, kamor hočejo, vzela pa bosta vojake v uniformah. Svoje zahteve sta podkrepila z odločnimi grožnjami (Švajncer 1993, 14).

7.2 Organizacija obrambe in pogajanja

Položaj za obrambo učnega centra je bil zelo neugoden. Kompleks zgradb, v kateri je bil nameščen učni center, je bil grajen kot izobraževalni kompleks in ni omogočal uspešne obrambe. Ni bilo zaklonilnikov, potrebnih ovir, niti ograje. Namesto ograje je bila okoli centra nekakšna simbolična ograja iz pol brun, ki ni mogla zaustaviti ničesar (Vojnozgodovinski zbornik št. 6, 2001, 106).

Ko je vodja centra o situaciji in zahtevah obvestil ministra Janšo, je ta odločil, da se center ne sme ukloniti vojaškim grožnjam. Obrambo naj organizirajo inštruktorji in enota TO, ki je varovala UC. Vojake je potrebno spraviti nekam na varno. Napovedal je okrepitve in posredovanje pri JLA. Vodja UC je povedal, da nima toliko ambrustov, kot je zunaj oklepnikov. Kljub temu pa so inštruktorji učnega centra, ki so se pojavili pred oklepniki z ambrusti, vidno vplivali na prej zelo arogantno obnašanje vojaških policistov v oklepnikih pred centrom.

Zdaj so si nasproti stali pripadniki JLA s prsti na sprožilcih avtomatskih pušk in težkih strojnic na oklepnikih ter pripadniki stalne sestave učnega centra in enote TO v zavarovanju. Položaj je bil negotov z nenehno možnostjo, da izbruhne bojni spopad. Vojaški policisti so se obnašali tako, kot da bodo zdaj začeli streljati. Nekateri so z roko kazali, kot da režejo vrat, popuščali so varovalke na orožjih in dejansko bi lahko spopad izbruhnil vsak trenutek (Švajncer 1993, 15).

Obramba UC je bila po ukazu vodje UC v skladu z načrtom organizirana z vsemi razpoložljivimi sredstvi. Za poveljnika obrambe so določili stotnika iz 710. UC. Odločil se je, da bo organiziral krožno obrambo, na najprimernejša mesta je postavil po dva častnika. Strelci za protioklepno delovanje so bili oboroženi s protioklepnimi minometi armbrust. Postavili so jih na lokacije, kjer so predvidevali možnost vdora oklepnikov v UC. Glede na opisano postavitve oklepnikov JLA pred UC in v okolici so dva armbrusta usmerili proti BOV-u pred glavno zapornico, na vhodu v UC. Dva strelca so postavili na streho UC z namenom, da uničita BRDM pred vhodom za osebje v UC ter oklepnike na JZ strani UC. Poleg opisanih položajev strelcev so imeli v rezervi še dva armbrusta za primer, če bi oklepnik prebil zapornico pri glavnem vhodu, prvi strelec pa bi zgrešil oziroma ga ne bi uspel onesposobiti. Poveljnik je pri obrambi učnega centra lahko računal na ta sredstva in sile:

- 17 častnikov in podčastnikov,
- 12 avtomatskih pušk M 70, cal. 7,62 mm,
- 5 avtomatskih pušk SAR 80, cal. 5,65 mm,

- 17 pištol,
- 6 lahkih protioklepni minometov armbrust.

Primanjkovalo je protioklepnih sredstev, pa tudi praktičnih izkušenj z ravnanjem s tem orožjem. Vsi so ga poznali le teoretično, praktično pa ni še nihče streljal z njim. Zato je bilo nerealno pričakovati, da bi lahko z vsakim armbrustom uničili eno oklepno vozilo. V obrambo UC je bil poleg častnikov iz tega centra vključen še intervencijski vod iz čete za protidiverzantsko dejavnost (PDD), vod pripadnikov rezervne sestave TO RS, oborožen s pehotnim orožjem, ki je fizično varoval UC, ter baterija pripadnikov protizračne obrambe (PZO), oborožena s štirimi protiletalskimi topovi 3/20 mm.

Topove so v paru razvrstili okoli UC, toda položaji so bili popolnoma odkriti, zato bi bili že ob napadih pehote lahka tarča (Kladnik 2011, 179).

Pripadniki stalne sestave so se skupaj z rezervisti razvrstili na ključne položaje okrog centra. Nasprotnika je to presenetilo. Nikakor ni pričakoval tako odločnega nastopa branilcev UC, saj je imel veliko premoč v bojni tehniki, opremi in moštvu. Podpolkovnik Ratko Katalina je besnel, ker mu vodja UC major Andrej Kocbek ni mogel zagotoviti izpolnitve njegovih zahtev, zato je napetost nenehno naraščala.

Pripadniki posebnih in policijskih enot JLA so bili v popolni bojni opremi (maskirne uniforme, neprebojni jopiči, metalci solzivca, čelade z vizirji, zaščitne maske ...) in očitno dobro motivirani. JLA se je takrat prvič srečala z novim protioklepnim orožjem TO, kar je delno omajalo njihovo samozavest in bojevitost. Medtem ko so se branilci obupno iskali boljše položaje in se premeščali, so jih napadalci videvali zdaj tu zdaj tam in napačno sklepali, da imamo protioklepnega orožja veliko. Protioklepno orožje ambrust je odigralo eno od glavnih vlog pri obrambi 710. UC. Napadalce je navdajal s strahom pred nepoznanim, branilcem pa je dajal upanje in psihološko oporo. JLA je sicer vedela, da so branilci slabo opremljeni.

Pred obkoljenim centrom je situacija postajala vedno bolj zaskrbljujoča. Katalina je živčno hodil ob zapornicah pred vhodom v UC in po megafonu grozil, da bo najprej pozval iz centra vse civiliste, nato pa ga bo zravnal z zemljo.

Zadeva se je nekoliko umirila, ko so pred UC prišli novinarji RTV centra Maribor in ko je Radio Maribor v eter spustil prvo informacijo o obkoljenem UC. Kmalu za tem so pred center prihrumeli še štirje posebni oklepniki vojaške policije, v neposredni bližini pa smo lahko opazili prvega izmed sedmih tankov T-55 iz mariborske vojašnice, ki so se po gozdni poti prebijali iz Razvanja proti UC. Situacija pred vhodom se je spet poslabšala, oklepnik pred vhodom je pričel pritiskati na plin in s premikanjem naprej grozil, da bo prebil vzhodno

zapornico. Branilci centra, ki so bili na vhodu, so dobili ukaz, da ob preboju zapornice začnejo streljati. Vsi so se zavedali, da jih ima JLA za paravojaško enoto, ki jo lahko popolnoma legalno zatre z vsemi sredstvi (Vojnozgodovinski zbornik št. 6, 2001, 107).

Nekateri pripadniki stalne sestave UC so se zelo izkazali. Inštruktor Ernest Anželj je stal z armbrustom pri vhodu v UC in v napetih trenutkih meril v oklepnike. Njegova drža je postala tako znamenita, da se ga je prijel nadimek Armbrust. Nedaleč vstran je pod tovornjakom ležal poveljnik učne enote Herbert Lešnik z avtomatsko puško in s pištolo. Z inštruktorjem Anželjem sta se dogovorila, da ga bo kril, če bo potrebno, in zato je z puško meril v najbolj izpostavljene vojake. Stotnik Dušan Harl je ohranil mirno kri v najhujših trenutkih in je poveljeval zunaj, ko so se drugi umaknili v stavbo. Ob vhodu v UC je stal z avtomatsko puško Simon Korez. Namestnik vodje centra Jože Murko je hodil od teritorialca do teritorialca in jih bodril. Veliko so pomenile besede psihologa centra Zdravka Strniše. Teritorialce je pomirjal z besedami: »Fantje, ne bo nič hudega!« (Švajncer, 1993, 15)

Enota TO RS, ki je zasedla položaje na Koglu, je bila četa za protidiverzantsko dejavnost (PDD), ki je takrat štela 62 pripadnikov od skupno 88. Vpoklicali so jih že 17. maja 1991, namestili pa so jih v gasilskem domu Pekre, poldrugi kilometer od UC. Njihova naloga je bila nadzorovati širše območje Peker. En vod s 14 pripadniki je bil nastanjen znotraj 710. UC. Opravljal je naloge intervencijskega voda. Pripadnike tega voda sta inšpektorja milice Bojan Lunežnik in Marjan Ferik izurila za blokado in pregled območja, vpade v objekte, preiskavo objektov, vozil in ljudi, zaustavljanje in legitimiranje ter ravnanje z ujetniki. Pripadniki PDD so se na položaje na Kogel samoiniciativno premaknili okoli poldneva, ko je poveljniku čete neki mimoidoči povedal, da se 710. UC bližajo oklepniki JLA (Lešnik, 2003, 48).

Položaji, ki so jih zasedli, so v taktičnem pogledu omogočali izredno dober pogled proti 710. UC. To opazovanje dogajanja so kasneje nekateri pripadniki enote označili kot gledanje napetega filma brez tona. Prav zasedba te dominantne točke je oficirjem JLA delala največ »sivih las«, saj so z zasedbo položajev imeli vojake JLA, ki so bili pred zapornico v 710. UC, kot na dlani. Zato ni čudno, da je bila ena od glavnih zahtev oficirjev JLA, da ta enota zapusti položaje. Ta pogumna poteza pripadnikov čete za PDD je v marsičem spremenila tok dogodkov in povzročila, da so poveljujoči v JLA uvideli, da bo 710. UC v Pekrah branjen ne glede na »ceno, ki jo bo treba pri tem plačati«.

Enota je na svojih položajih ostala tri ure. Situacija je bila negotova. Zatajila je zveza z učnim centrom, zato v tem času ni bilo prave informacije o dogajanju in tako ni bilo nobenih navodil. Ta enota je bila prav tako neprestano »na muhi«. Na hribu Kordek je bilo postavljeno oklepno vozilo s protiletalskim mitraljezom 12,7 mm. Bilo je nad enoto, tako da je imelo

pregled nad dobršnim delom enote. Poveljnik enote je skozi daljnogled videl, da je cev mitraljeza uperjena proti njemu. Prav tako je videl, da vojaki JLA ves čas držijo prst na sprožilcu, poleg tega so imeli nekateri na tromblonskih nastavkih svojih pušk nameščene tromblonske naboje. Kako malo je manjkalo, da bi prišlo do morije v Pekrah, so se udeleženci začeli zavedati kasneje. Če bi po nerodnosti ali kako drugače izstreljen en sam strel, bi se verjetno na obeh straneh »odprl ogenj« iz vseh orožij (Neuklonljivi Maribor 2011, 46). V blokadi hriba Kogel je zelo pomembno in obenem zanimivo vlogo odigral pripadnik PDD čete Alojz Kegljevič, ki je bil voznik avtobusa. V enoto je pripeljal avtobus in bil v civilu. Ob premiku enote je avtobus postavil na pot, ki je vodila na Kogel. Kegljevič je bil pred tem v koloni, ki je krenila od gasilskega doma v Pekrah. Toda vozila ni zaustavil tako kot ostali, pod vinogradom, pač pa je nadaljeval pot do 710. UC. Z njim je enostavno zablokiral dostop na Kogel in onemogočil, da bi enota JLA s svojimi vozili naknadno zasedla to dominantno točko. Kot se je pokazalo, so vojaki JLA v hitenju pozabili oziroma spregledali zasesti položaje na hribčku. Ko so oficirji JLA videli, kako jim je avtobus zablokiral dostop do Kogla, so od časnikov TO zahtevali, da se mora avtobus nemudoma umakniti. Odgovor je bil negativen, saj je civilistu nemogoče poveljevati. Poleg tega je bil je bil voznik na domnevno redni vožnji. Tako je ostal Alojz ob svojem avtobusu neposredno v središču dogajanja, ob sami blokadi pred zapornico 710. UC. Nekaj po 15. uri je enota dobila ukaz, da morajo svoje položaje na Koglu zapustiti. Te položaje so nemudoma zasedli vojaški policisti in s tem popraviti svojo napako, vendar je bilo že prepozno. Ko je šla enota mimo blokade, ki so jo postavili protestniki in policisti, so se vsi spraševali, kako je mogoče, da se enota umika, ko pa je UC še naprej blokiran in v veliki nevarnosti, da ga JLA zasede. Ta odločitev je dala slutiti, da je najhujši pritisk že mimo (Neuklonljivi Maribor 2011, 48).

Pred center so prispele tudi druge ekipe novinarjev RTV Ljubljana in ORF ter mestno politično vodstvo. Slednji so se trudili, da bi umirili situacijo in da ne bi prišlo do najhujšega. V dolini pred UC so branilci opazili civilno policijo, ki je zadrževala množico civilistov s slovenskimi zastavami. Položaj branilcev je bil vse prej kot zavidljiv, toda spodbuda ljudi in plapolanje zastav sta jih navdajala s ponosom, da so Slovenci in da so se drznili upreti tako mogočnemu nasprotniku. Branilci učnega centra takrat še niso vedeli za junaštva prebivalcev Radvanja, Pekar, Limbuša in ostalih Mariborčanov, ki so goloroki preprečili prodor drugih tankov in okrepitev JLA pred UC. Niso vedeli za Mariborčane, ki so množično prihajali pred vojašnice JLA v Mariboru, kjer so protestirali in preprečili nadaljnji izhod enot JLA (Vojnozgodovinski zbornik št. 6, 2001, 108).

7.3 Umik enot JLA

Pekrski dogodki so bili svojevrstna preizkušnja tudi za novinarje. Medtem ko so se prvič znašli pred orožjem, naperjenim vanje, so morali z največjo mero profesionalnosti, uma in srčnosti opraviti svoje delo. S hitrim prihodom novinarjev v 710. UC se je pekrsko merjenje in preizkušanje živcev tako rekoč neposredno prenašalo v javnost, njen odziv pa je neposredno odločil ne le izida pekrskih dogodkov, ampak najbrž tudi nadaljevanje osamosvajanja. Novinarji so na kraj dogodka prišli v zelo kratkem času. Ne da bi kaj preverjali, so verjeli neznancu, ki je okrog poldneva sporočil: »Tanki so obkolili Pekre« (Žnidarič, 2001, 150). Prva novinarka, ki je prispela pred UC, je bila Breda Čepe s tehnikom Petrom Košenino. Po prihodu do rampe, ki je zapirala vhod k centru, je novinarka vprašala Katalino, kaj se dogaja. Ta je odsekano odgovoril: »Saj vidite, sicer pa vprašajte njih.« Pokazal je proti Kocbeku. V nadaljevanju je novinarka vprašala: »Katera vojska je naša?« Katalina je odgovoril zgroženo, kako lahko sploh vpraša kaj takega, saj se ve, kaj in kdo je naša vojska. Njemu je bilo to jasno, novinarki pa ne. Vedela je, da so v centru pripadniki Teritorialne obrambe Slovenije, ki niso imeli nič več skupnega z JLA. Prvo javljanje v program Radia Maribor nekaj čez 12. uro je bilo kratko. Glasilo je takole:

»Spoštovani poslušalci, oglašamo se izpred doma obrambne vzgoje v Pekrah, ki so ga to dopoldne obkolili pripadniki JLA. Pred domom vidimo oklepna vozila in več deset oboroženih vojakov na eni strani, na drugi strani znotraj območja doma obrambne vzgoje na zelenici pa nekaj pripadnikov Teritorialne obrambe. Zakaj je prišlo do obkolitve, še ne vem. Samo sklepam iz minulih dogodkov in groženj, ki so prihajale iz Beograda, da želi JLA zasesti center in prevzeti nabornike, ki so v njem. Prvič smo tako priča, da se pripadniki Teritorialne obrambe in JLA gledajo preko puškinih cevi. Ko bomo izvedeli več podrobnosti, se vam bomo znova oglasili.« Okrog 13. ure je za zaostritev v Pekrah vedela že vsa slovenska javnost (Neuklonljivi Maribor 2011, 87).

Prebivalci Maribora in okolice so za obkolitev učnega centra izvedeli preko Radia Maribor. Eden od mnogih, ki so se postavili v bran pripadnikom UC, je bil tudi Jože Špendl. Bil je v skupini ljudi, ki so zaustavili tankovski vod. Tankovski vod so zaustavili z osebnimi vozili, ki so se postavili pred tanki in onemogočili nadaljnjo vožnjo proti UC. Kapetan JLA je od lastnikov osebnih avtomobilov zahteval, da se umaknejo, in zagrozil, da bo drugače peljal čez njih. Odgovorili so mu, da bo ves svet videl, kaj je naredil. Kapetan tankovskega voda se je povzpел na prvi tank, napol puškomitraljez in grozil, da bo začel streljati. Odgovorili so mu, naj strelja, če si upa. Množica ljudi je vpila na vodjo tankistov, ki se je za nekaj časa umaknil

v tank, verjetno na posvet z nadrejenim. Ko se je spet prikazal, je izdal ukaz za umik (Neuklonljivi Maribor 2011, 85).

Pogajanja pred učnim centrom so bili za JLA neuspešna, zato so postajali vedno bolj nestrpni. Nista jim šli v račun odločnost pri obrambi centra ter odločna podpora Mariborčanov. V času pogajanj je bil večkrat izdan ukaz: »Deset minut do napada.«

Ob teh dogodkih je posredovala tudi delegacija mariborske mestne občine, v kateri so bili Franci Čuš, Rudi Moge, Andrej Verlič, Stanko Holc in Andrej Šiško. Franci Čuš je poveljujoča oficirja opozoril, da je veliko Mariborčanov zgroženih nad dogodkih in da so pred nekaterimi vojašnicami že zbrani ljudje, ki protestirajo in ovirajo promet vojaških vozil.

Dolgo ni bilo jasno, kdo bo popustil pri vprašanju, kje naj bi potekali pogovori med predstavniki JLA, TO in občinsko skupščino, ki se je s predsednico mestne skupščine Magdo Tovornik ponudila za posredovanje. JLA je do 17. ure vztrajala, da se mora razgovorov udeležiti tudi Franc Pulko, po tej uri pa so to zahtevo umaknili. Pogajanj iz Pekar se je udeležil vodja centra major Andrej Kocbek, ki je okrog 17. ure dobil dovoljenje, da lahko zapusti UC in odpelje mimo vojaških straž na pogajanja na nevtralnem terenu. Na pogajanjih »za zaprtimi vrati« pri predsednici Skupščine občine Maribor Magdi Tovornik ob 19. uri so sodelovali komandant mariborskega korpusa generalmajor Mićo Delić, poveljnik TO za vzhodno Slovenijo podpolkovnik Vladimir Milošević, vodja Učnega centra v Pekrah major Andrej Kocbek in predsednik Izvršnega sveta Anton Rous. Na pogovorih so želeli razjasniti jutranji dogodek in kasnejše dogajanje ter doseči umik vojske izpred UC. Med pogovori naj bi general JLA zatrdil, da obkolitev centra ni bila izvedena zato, da bi slovenske nabornike odpeljali v vojašnice JLA. Ob 19. 20 uri so pogovore predstavniki armade prekinili z izgovorom, da odhajajo na posvet z višjim poveljstvom.

Okolico UC so razsvetljevali žarometi s strani JLA, v samem domu pa je bila popolna zatemnitev. Naborniki so odšli zgodaj spat, pred tem pa so jim bile pojasnjene nastale razmere. Skupaj z naborniki so v centru ostali še novinarji in predstavniki občine. Do pol noči se v okolici obkoljenega centra ni zgodilo nič posebnega. Samo iz doline pod centrom se je od časa do časa zaslišalo silno žvižganje in vzkliki razjarjenih skupin ljudi. Med njimi so bili tudi matere in očetje fantov iz UC.

Med UC in stavbo Skupščine občine Maribor je bila vzpostavljena občasna telefonska povezava. Tako so okrog 1. ure zjutraj v centru izvedeli, da sta se županja Magda Tovornik in podpredsednik republiškega zbora združenega dela Blago Rogina vrnila s pogajanj na sedežu armadnega korpusa in da se bo tretji krog pogajanj nadaljeval na sedežu mariborske občine okrog 1.15. Iz Pekar so poklicali na občino prav v trenutku ugrabitve podpolkovnika

Vladimirja Miloševića. Po tem dejanju se je pričakoval vdor vojakov JLA neposredno v center. V centru je vladala silna napetost. Pol ure po ugrabitvi Miloševića so pred centrom spet zaropotali motorji oklepnih vozil. Ob tem je napetost v centru dosegla vrhunec, kajti vsaj deset minut se ni vedelo, kaj namerava armada. Robert Bobanec, vodja občinskega centra za obrambo in zaščitno usposabljanje, kjer je v njihovem objektu gostoval 710. UC TO, je zato odšel pred center. Podpolkovnik Milan Stevilović mu je povedal, da se vračajo.

Okoli pol treh so formirali kolono in odšli. Šele takrat se je videlo, kolikšno moč je imela JLA. Pod klancem pri centru so kolono vračajočih se vojaških vozil ustavili razjarjeni ljudje, ki so že od poldneva čakali na razplet in kolone niso pustili naprej. Šele po posredovanju Stanislava Holca so se ljudje razmaknili in armadna vozila so zapustila območje UC. Po njihovem odhodu je bilo dovoljeno nekaterim staršem nabornikov, da pridejo v center in se prepričajo, da so njihovi sinovi na varnem. Ko so starši videli, da se nič ne dogaja, so pomirjeni in zadovoljni odšli domov. Center so zapustili tudi novinarji in politiki, ki so noč preživljali v centru.

Sklepanje iz teh dogodkov je bilo naslednje. Nasproti JLA je stala oborožena sila, ki jim je dala jasno vedeti, da bo na silo odgovorila s silo. Do tistega dne se to v Jugoslaviji še ni zgodilo. Druga ugotovitev je, da sta delo novinarjev in podpora ljudi v takšnih situacijah neprecenljiva (Žnidarič 2001, 150).

7.4 Eskalacija v Mariboru

Ob 19. uri so se na mariborski občini začela pogajanja med predstavniki Republike Slovenije in JLA, ki pa niso bila uspešna, saj niso dosegli dogovora. Zaradi tega so jih po dobri uri prekinili z dogovorom o nadaljevanju 24. maja 1991 pol ure po polnoči, dejansko pa so se začela šele ob 1.15.

Pogajalci na slovenski strani so bili: Miran Bogataj in Marjan Fekonja iz RSLO, Vladimir Milošević iz 7. PŠTO, Janez Gajšek in Boris Sovič kot podpredsednika mariborske občinske skupščine ter Anton Rous, predsednik Izvršnega sveta Občine Maribor. Poleg njih so bili na slovenski strani navzoči Magdalena Tovornik, predsednica Skupščine mesta Maribor, Andrej Kocbek iz 710. UC, Milko Ozmec iz TO RS je bil tam kot varnostnik ter še dva pripadnika SEM RSNZ. JLA so zastopali general Mićo Delić, polkovnika Alojz Lipnik in Stojan Filipovič ter podpolkovnik Ratko Katalina. Takoj po začetku pogajanj so umaknili pripadnike PEM, ki so zastražili stavbo. Poveljnik PEM je dobil ukaz, naj pripadnike PEM umakne iz okolice stavbe. Poleg njih je bil v bližini stavbe razporejen oddelek pripadnikov TO RS, ki so

jih tudi kmalu zatem umaknili (Kladnik 2011, 185).

Pogajalci so na pogajanja čakali v stavbi občinske skupščine v Mariboru. Vodja Varnostno-informativne službe v Mariboru Silvo Komar je obvestil podpolkovnika Vladimirja Miloševića, da ga namerava JLA na pogajanjih ugrabiti. O tem je bila obveščena tudi republiška koordinacija. Ugrabitev je bila zamišljena kot povračilni ukrep za jutranjo prijetje obeh pripadnikov JLA v Pekrah. Podpolkovnik Milošević je bil obveščen, da ga pripadniki JLA čakajo tudi pred štabom in domačim stanovanjem. Zato je ocenil, da nima možnost za rešitev in je sklenil čakati na razplet dogodkov. V Maribor se je to noč pripeljala posebna skupina specialcev JLA. Kljub vsemu je bil umaknjen oddelek Posebne enote milice, ki je do takrat varovala občinsko stavbo v Mariboru (Švajncer 1993, 16).

Takratni vodja operative Alojz Šteiner je na pogajanja v občino poslal zaščitni vod, vendar jih je podpolkovnik Milošević odposlal. Razmišljal je o možnih posledicah napada na generala Delića in njegovo delegacijo med pogajanjimi v občinski stavbi. Tudi če bi se samo branili in pri tem koga ranili, bi takrat tega nihče ne verjel. Podpolkovnik Milošević je bil prav tako prepričan, da se kaj takšnega ne more zgoditi, kajti generala je osebno poznal, skupaj sta končala vojaško akademijo v Beogradu in se kasneje srečevala na podiplomskem študiju.

Za razgovore, ki so se pričeli nekoliko po 1. uri 24. maja, je bila pripravljena soba 133. To je bila soba, ki jo je uporabljal general Maister, ko je poveljeval v Mariboru.

Pogovori so bili zelo kratki. Kmalu po začetku je Delić dejal; »Ovdje je vroče. Ja sam žedan dajte mi malo vode.«(»Tukaj je vroče. Jaz sem žejen, dajte mi malo vode.«) Smiljan Pušenjak je pohitel in prinesel vodo, medtem pa je Katalina na široko odprl vrata. Vstopila sta dva oficirja s pištolama v rokah in zgrabila Miloševića. Ko so mu nataknili lisice, so ga odvedli na hodnik. Hodnik je bil poln novinarjev, tudi tujih, ki so spremljali dogodke v Mariboru in Pekrah. Poleg Miloševića so aretirali še njegovega varnostnika in dva varnostnika Mirana Bogataja. Slednja so hitro izpustili, ker nista bila vojaški osebi. Stotnika Milka Ozmeča, varnostnika podpolkovnika Miloševića, in njega pa so odpeljali v ločena prostora. Ponoči je podpolkovnika Miloševića obiskal vodja pravne službe 31. korpusa, mu pojasnil razloge aretacije in mu povedal, da pridejo dopoldne iz Ljubljane preiskovalni sodnik, tožilec in vodja vojaškega sodišča v Ljubljani, ki bodo proti njem sprožili kazenski postopek zaradi aretacije vojaških oseb. Milošević ga je prosil, naj obvesti njunega skupnega znanca, advokata Janka Štambergerja, o nastali situaciji in da ni poškodovan.

Eden od vojaških policistov, ki sta ga stražila, je bil Slovenec. Ta mu je povedal, kaj se dogaja zunaj, in mu za kratek čas dal radio, da je lahko poslušal poročila in komentarje. Ta vojak mu je tudi povedal, da nameravata s kolegom pobegniti preko ograje.

Pred začetkom sodnega postopka se je Milošević na hodniku pogovarjal s podpolkovnikom Ferlincem, vodjem vojaškega sodišča v Ljubljani. Povedal mu je, da je sam povezan z Milanom Kučanom, da ga vojaško sodišče na podlagi teh dokazov ne more obsoditi in da je slišal, da ga nameravajo odpeljati v Zagreb.

Zaslišanje se je začelo z vprašanjem, v katerem jeziku želi odgovarjati, Milošević je odgovoril, da je slovenski častnik, zato hoče postopek v slovenščini. Postopek prevajanja v slovenščino in nazaj je bil smešen. Skoraj vsi prisotni so govorili slovensko. Po enournem zaslišanju so ga poslali nazaj v sobo, v kateri je bil zaprt. Postopek so ponovili s stotnikom Milkom Ozmecem. Nekaj po 16. uri so jima prebrali odločitev, da ni dovolj dokazov o krivdi za aretacijo vojakov in da sta prosta s tem, da se zaradi možnega nadaljevanja postopka ne smeta oddaljiti iz Maribora (Neuklonljivi Maribor 2011, 96).

Po njuni izpustitvi je bila sklicana tiskovna konferenca v Ljubljani, ki jo je vodil Jelko Kacin, na njej pa sta sodelovala ob ujeta. Nato sta bila še na sprejemu pri Milanu Kučanu.

Tisoči Mariborčanov so nadaljevali proteste pred vojašnicami. Padla je tudi prva žrtev agresije, Josef Šimčik. Ko se je pričakovali Miloševićevo izpustitev, so se ponovno odpeljala bojna vozila iz Vojašnice vojvode Mišiča. Eno od teh vozil je skupaj z nekaterimi Mariborčani skušal oprijeti tudi Josef Šimčik, vendar ga je voznik bojnega vozila povozil. Na podlagi pridobljenih izkušenj so v štabih TO v kratkem času do razglasitve neodvisnosti dopolnili načrte za zavarovanje objektov, oviranje komunikacij, zavzetje skladišč JLA ter odklapanje vode in elektrike. Dopolnjevali so svoje enote, pri čemer so izredno delo opravili upravni organi za ljudsko obrambo. Postopoma so krepili svojo angažiranost, pri čemer so uporabljali razne oblike mobilizacije ljudi in vozil (Neuklonljivi Maribor 2011, 97).

8 UČNA CENTRA PO DOGODKIH V PEKRAH

8.1 Delovanje centrov do vojne

V začetku v programu bojnega usposabljanja niso načrtovali slovesne prisege, saj je marsikdo menil, da je ta navada preveč podobna tistim, ki so jih imeli v JLA. Toda malo pred začetkom služenja vojaških obveznikov v TO RS je le prevladalo mnenje za slovesno prisego. Podrobnosti o izvedbi sta usklajevala Dušan Krošl, pomočnik za domovinsko vzgojo iz UC Pekre, in Janez Švajncar iz RSLO, ki mu je poslal okvirni program prisege. Program se je ves čas spreminjal, zato je bilo treba sproti usklajevati spremembe.

Pojavil se je tudi problem, kako sestaviti zastavni oddelek, saj so morali biti naborniki v postroju, častniki pa so morali voditi vojake. Težave so rešili tako, da so vojake vodili poveljniki vodov, v zastavnem oddelku pa so bili tisti inštruktorji, ki pri prisegi niso imeli posebnih zadolžitev. Pouk je bil nekaj dni pred prisego prilagojen urjenju postrojitenih pravil, predvsem pa premikanja, obračanja in prihodov enot na prizorišče. Tako obvezniki kot častniki so se namreč zavedali, da bodo na prisegi vsi navzoči natančno opazovali vojake prihodnje samostojne države Slovenije, zato se je bilo treba izuriti postopke do popolnosti.

Na dan prisege je v UC Pekre prišlo nekaj dodatnih vojaških enot, ki so jih sestavljali predvsem pripadniki rezervne sestave TO RS. Njihova naloga je bilo predvsem varovanje UC, saj je bilo pričakovali nove provokacije JLA. Zato so v neposredno okolico UC razmestili sto pripadnikov TO RS, v širši okolici Peker in Maribora pa je bilo skupaj z enotami milice nameščenih še približno 600 pripadnikov TO RS. Enote so bile dobro oborožene in izurjene in ob najmanjših premikih enot JLA v bližino UC Pekre bi takoj posredovale in zavarovale UC in nabornike (Kladnik 2011, 188).

Okoli dva tisoč ljudi – svojcev, deklet, prijateljev in drugih, je prišlo 2. junija 1991 na ploščad za 710. učnim centrom TO v Pekrah. Točno ob 13. uri je na ploščad prikorakalo 120 nabornikov, oblečenih v nove maskirne uniforme. Orožja niso nosili. To je bilo le v rokah častnega voda, ki je nosil slovensko zastavo.

O pomembnosti dogodka govori tudi prisotnost gostov na prisegi. Prisotni so bili predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan, republiški sekretar za ljudsko obrambo Janez Janša, republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar, predsednik republiške skupščine France Bučar, načelnik republiškega štaba TO Janez Slapar ter občinski funkcionarji na čelu z Magdo Tovornik in Antonom Rousom.

Zbranim so kratko spregovorili Milan Kučan, Janez Janša in Janez Slapar. Nekaj več časa je pobralo le podpisovanje prisege. Najbolj pristržno je bilo srečanje z najdražjimi. Po slovesnosti so lahko naborniki prvič zapustili učni center. V mesto ali na svoje domove so se napotili v civilni obleki. Takšna praksa je ostala v Slovenski vojski tudi v bodoče.

Milan Kučan pa je v govoru med drugim povedal:

»V času, ko je svet še vedno pripravljen zgrabiti za orožje, je dobro in koristno biti pripravljen, da se tudi z orožjem brani človekovo dostojanstvo, pravice, svoboda in enakopravnost narodov. Mi Slovenci imamo s tem tragične izkušnje. Nismo narod vojne, a če gre za naš obstoj, ga znamo braniti. Vendar to ni in ne more biti prihodnost ne nas in ne človeštva. Govorica orožja je vselej poraz politike. Z orožjem se ni rešil noben problem človeštva. Politika, ki se ne zna pogajati, ki svoje cilje uveljavlja z orožjem, je slaba politika.

V velikih in usodnih trenutkih za narod, pa naj bodo ti trenutki pravi ali namišljeni, se ponavadi pozabi na usode posameznika. Nam Slovencem, ki smo majhen narod, pa mora biti tudi ta usoda pri srcu. Tu v Pekrah se ne usposabljate za vojno, usposabljate se za mir.

Pot v samostojno Slovenijo ne pelje po nobeni bližnjici, ne preko enostranskih ne preko nasilnih dejanj. S takimi se k sreči te poti tudi ustaviti ne da. Najkrajša pot v našo suverenost so dolgotrajna, čeprav na trenutke brezupna dogovarjanja in pogajanja.

Vsem materam, ki ste danes tukaj z nami, želim povedati, da se zelo dobro zavedam tega, da svojih sinov niste rodile za vojno. Dolžnost nastajajoče slovenske države in tistih, ki jo vodimo, je, da spoštujemo vašo voljo, da ste svoje otroke rojevale za mir« (Večer 3.6.1991, 2).

Janša je med drugim povedal tudi tole:

»Komaj nekaj dni nas loči od dogodkov, ki so se pričeli na tem mestu in v obliki novinarskih poročil in TV slike obšli svet. Na tem mestu in ob podpori celotne Slovenije smo dokazali, da smo tu doma, da Slovenija ne bo več plačevala nikomur in da naroda, ki se je odločil, ni mogoče streti, še posebej zato, ker mi ne sprejemamo logike, ki jo skuša uveljaviti nasilna jugoslovanska politika. Na silo odgovarjamo predvsem z drugimi sredstvi.

Tukaj smo neprimerno močnejši. Naša moč je v naši volji, znanju, razumu in pogumu in v 90 odstotkih plebiscitarnega rezultata, to je v enotnosti narodove volje. Svoje samostojnosti ne poskušamo uveljavljati neposredno z vojaškimi sredstvi, temveč s pametno in z racionalno politiko, ekonomskim razvojem, s spoštovanjem človekovih pravic in strpnostjo.

Zavedati pa se moramo, da s 26. junijem ne bo konec naših težav. Samostojna Slovenija bo posebej v prvem obdobju potrebovala nekatere predpogoje, da bo lahko preživela in se razvila. Eden od teh pogojev je čim večja stabilnost, ta pa je tesno povezana z varnostjo, občutkom varnosti in dejansko varnostjo. Država bo potrebovala stabilnost, temelječo na delovanju parlamentarnega sistema, trdni gospodarski politiki, trdni valuti, zaščiti človekovih pravic, postopni integraciji v evropske, gospodarske, kulturne in civilizacijske tokove. Eno je povezano z drugim in nemogoče jih je ločiti. Nemogoče je imeti stabilno gospodarstvo, če lahko grožnja z mitingom ali incident na meji sprazni devizne vloge, povzroči paniko med ljudmi in celo odvrne tuji kapital od namer po vlaganju v slovensko gospodarstvo.

Na žalost moramo biti realisti. Zagotovo bomo še nekaj časa obdani z manjšimi ali večjimi konfliktnimi žarišči. Tudi razporoka z Jugoslavijo ne bo minila na način, s katerim bi vsi zadovoljili svoje interese. To enostavno ni mogoče. Če bi bilo, potem sploh ne bi bilo konfliktov in danes ne bi govorili o tem, da je Jugoslavija predvsem v svojem centru na pragu državljanske vojske. To bi nekatere evropske vlade morale spoznati, da Jugoslavija ne more biti hkrati enotna in demokratična. Še nikoli namreč ni bila taka. Preveč smo si različni. Nekateri zamujajo za več desetletij.

Jugoslavija je lahko enotna samo s prisilo, demokratična pa samo tako, da ni enotna in da se narodom, ki so to sposobni izpeljati, prizna pravica do samoodločbe. Prej bo prevladalo to spoznanje, prej bo mogoče probleme reševati na pravem mestu. Poglejmo samo zadnje leto: svet je podpiral enotno Jugoslavijo, ta nesrečna tvorba pa je bila vsak dan manj enotna in prežeta z mednacionalnimi spopadi. In kot sem že dejal, je danes v centru na robu državljanske vojne.«

Na prisego naj bi se pripeljali republiški sekretar za ljudsko obrambo Janez Janša in njegovi sodelavci ter najvišji častniki RŠTO s helikopterjem. Odločitev so pozneje, tik pred dogodkom, spremenili iz varnostnih razlogov, kajti po nekaterih informacijah naj bi JLA poskušala sestreliti helikopter, ki naj bi letel v Pekre. Namesto s helikopterjem se je Janša na slovesnost pripeljal z avtomobilom, z njim sta bila republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar in predsednik skupščine RS dr. France Bučar.

Ob tej priložnosti je Janša zaposlenim v UC izročil spominski znak prve generacije slovenske vojske, pohvalil jih je za požrtvovalnost in pogum med obkolitvijo UC.

Na slovesnosti so pripravili tudi kulturni program, ki je bil v obeh UC v duhu pomena prisege prve generacije vojakov TO. Pesnik Janez Menart je za to priložnost napisal pesem

Slovenska pomlad. Na Igu so nastopili igralca Dare Valič in Boris Cavazza, vevški pihalni orkester in oktet pevcev. V Pekrah pa sta nastopila Marjana in Sandi Krošl ter oktet TO iz Slovenske Bistrice. Vojake je pred prisego nagovoril tudi Janez Slapar, načelnik RŠTO. Dejal je, da s tem dejanjem dobiva slovenska TO svoje prve redne vojake in da bo zato za vedno ostala zapisana v slovenski vojaški zgodovini. Rekel je še: »Želim si miru in upam, da vi ne boste izkusili nič drugega.« (Kladnik 2011, 189). Po prisegi se je stanje v učnem centru normaliziralo in nadaljevalo se je usposabljanje po učnih načrtih. Eno od večjih aktivnosti je bila priprava 28 vojakov, ki so sodelovali v častni četi pri sprejemu predsednika Republike Slovenije ob njegovem prihodu iz skupščinskega prostora na dan razglasitve samostojnosti 26. junija 1991.

8.2 Delovanje centrov med vojno

Dogodki, povezani z napovedano osamosvojitvijo Republike Slovenije in vse večjimi grožnjami s strani JLA, da bo učni center v Pekrah zravnila z zemljo, so bili povod, da je enota zapustila lokacijo doma TO Pekre. 25. junija 1991 je poveljnik UC sprejel ukaz od RŠTO za premestitev 710. UC na novo lokacijo v širšem območju Kočevja. Premik na novo lokacijo je izveden istega dne brez večjih težav kakor tudi namestitve in priprave na nadaljnje usposabljanje (Prosto 1994, 16).

Varno zavetje kočevskih gozdov in vojaki 30. razvojne skupine so omogočili, da so kljub dejstvu, da so potekale bojne akcije, lahko izvajali (prilagojeno seveda) program prve faze. V tej situaciji je občutek varnosti kaj hitro prekinil rezek hrup letalskih in helikopterskih motorjev. To so bili trenutki, ko ni bilo več težko, ko so začutili soodvisnost in potrebnost po zaupanju in hkrati odločnost, da je potrebno storili vse, kar je sploh mogoče storiti, da bo obljuba predsednika države Milana Kučana, ki jo je dal staršem vojakov ob prisegi 2. junija 1991: " Vrnili vam bomo sinove, žive in zdrave!" uresničena. Takrat se je ta naloga zdela zelo težka in odgovorna, vendar mogoča (Prosto 1994, 4).

Namestitveni pogoji na novi lokaciji so bili sicer občutno slabši kot v Pekrah, kar pa ni v ničemer vplivalo na razpoloženje in vlaganje vedno večjih naporov, da častno opravijo zadano nalogo. Na predvečer svečane razglasitve samostojnosti Republike Slovenije so poslušali govor predsednika Kučana z veliko ponosa. Del enote skupaj z načelnikom centra, maj. Andrejem Kocbekom, je sodeloval na proslavi v vlogi častne čete in se je ostalim pridružil naslednji dan. Zadnje besede iz govora predsednika predsedstva so se uresničile že naslednje

jutro, marsikdo nanje ni bil pozoren v splošni evforiji veselja. Naslednje jutro so iz poročil izvedeli, da se je začelo zares in da je JLA s svojimi oklepnimi enotami zapustila vojašnice.

Čeprav je bilo počutje na novi lokaciji dosti varnejše kot 23. maja v Pekrah, so bili poostreni varnostni ukrepi, okrepljeno je bilo zavarovanje, usposabljanje pa je bilo maksimalno intenzivirano. Začeli so z urjenjem v protidesantnem boju, postavili so protioklepne zasede, uredili zaklonilnike za obrambo, se urili v postopkih na znak za alarm. Čeprav naborniki še niso obdelali celotne tematike usposabljanja, je vsak posameznik vložil maksimalni trud in brez oklevanja izvrševal vse postavljene naloge. Ob strogi maskirni disciplini (predvsem zaradi preletov letal in možnosti opazovanja iz zraka) se je vsako usposabljanje odvijalo, kot da gre za dejansko bojno nalogo. Vsake toliko časa je bilo iz daljave slišati streljanje in eksplozije granat, kar je tudi pogojevalo tak pristop k usposabljanju. Nekajkrat je bilo potrebno menjati lokacijo zaradi nevarnosti zračnega napada, tako da so bili neprestano v gibanju. V času bivanja v Kočevski Reki oziroma v njeni okolici so imeli možnost spoznati delovanje kasetnih bomb, o katerih so do takrat le prebirali, kako delujejo in zakaj se uporabljajo. V Kočevski Reki je letalstvo JLA uporabilo te bombe. To so takrat uspeli tudi posneti in kaseto dostaviti v Ljubljano in s tem nesporno dokazati, da sovražnik uporablja za doseg svojih ciljev tudi takšna sredstva (Prosto 1994, 4).

Vsako novico o uspešnih akcijah branilcev TO, objavljeno v medijih, so sprejeli navdušeno in z veseljem. Vojaki so začeli postavljati vprašanja, zakaj ne morejo tudi oni v boj. Le težko jih je bilo prepričati, da za to še niso pripravljeni in da nima pomena izpostavljanje njihovih življenj, da je njihova naloga, da ostanejo vsi živi. V še večji meri je isto vprašanje težilo tudi inštruktorje in poveljnike, toda naloga je bila jasna. 1. generacijo vojakov je treba usposobiti ter jih žive in zdrave po končanem usposabljanju vrniti njihovim družinam. Ob uspešnih aktivnostih sil TO se je situacija iz dneva v dan izboljševala. Prišel je ukaz, da je vojake potrebno usposobiti in izuriti v izvajanju obmejne službe, kar so sprejeli z olajšanjem, saj so slutili, da se bivanju v kočevskih gozdovih bliža konec (Prosto 1994, 16).

4. julija 1991 je v večernih urah poveljnik 710. UC, ki je bil takrat v Ljubljani na sestanku pri načelniku RŠTO, posredoval ukaz o premiku in razporeditvi vojakov in častnikov ob meji z Republiko Hrvaško. Za pripravo je bilo malo časa in tudi odločiti se je bilo treba, kako formirati kolono in v koordinaciji z 2. PŠTO določiti pot. Pot je vodila preko Novega mesta v Celje. To je bilo obdobje v delovanju učnega centra, ko je bilo potrebno delovati v odsotnosti vodje in tukaj se je potrdilo, da so delitve poveljstev v različnih situacijah mogoče oz. nujne, pa vendar morajo enote izvrševati naloge, ki so ukazane. Ob 2. uri 5. julija 1991 je bil ukazan premik iz Borovca preko Kočevske Reke-Kočevja-Novega mesta in naprej proti Celju, kjer so

se morali javiti na 8. PŠTO ob 8. uri. Vodja poti se je odločil, da formira eno skupino, čeprav se je zavedal, da bi bilo glede na razmere smotrno formirati dve. Prednost je bila dana na posrednemu fizičnemu varovanju vojakov, zato so formirali kolono in se podali na pot. Na poti so se pojavljala presenečenja. Večina cest je bila še vedno opremljena z barikadami, nekaterimi postavljenimi čez noč, za katere še ni bilo podatkov, da so postavljene. Tako je padla odločitev, da se izvede premik preko Novega mesta do Dolenjskih Toplic. Ta pot je trajala tri ure.

V Dolenjskih Toplicah se je bilo potrebno ponovno odločiti, kako naprej. Odločitev je bila, da se nadaljnji premik izvede po poti: Mokronog-Sevnica-Planina-Šentjur-Celje. To je pot, ki je dovolj maskirna tudi za morebitni poskus napada kolone iz zraka. Brez večjih težav so prispeli v Celje ob 8.15 uri, torej s 15-minutno zamudo. Tu so po krajšem posvetu s poveljnikom Kranjcem in z njegovimi sodelavci predali vod vojakov s častniki in se dogovorili za nadaljnjo pot proti Slovenski Bistrici, Ptuju in Ljutomeru. Prav tako pa so se dogovorili za spremstvo policije, ki je imela pregled glede barikad na cestah.

V Ljutomer so pripotovali ob 16.20 in se dogovarjali o tem, kako bodo razporedili vod, ki je še ostal. Vendar je okrog 17. ure prispel telefaks, ki je spremenil prvotni ukaz, in pot se ni končala, ampak ponovno pričela, tokrat na Koroško, v Bele Vode nad Šoštanjem (Prosto 1994, 4).

Po prihodu v Bele Vode so se nastanili v objektu tamkajšnje osnovne šole, postavili zavarovanje in utrujeni padli k počitku. Naslednjega dne so opravili seznanitev s širšim področjem Belih Vod ter uredili vse potrebno za nadaljevanje usposabljanja. 7. julija 1991 je izvršen pohod v bližnji okolici, ki je bil ena težjih preizkušenj za vojake, saj je bil zelo naporen, zato pa so si popoldne privoščili kopanje v bazenu ob šoli. Naslednjih pet dni so izvajali usposabljanje v streljanju. Izvedli še en 24 km dolg pohod. Velenjski gasilci so zanje pripravili prikaz dela in opreme njihove gasilske enote. 10. in 11. julija 1991 so vojake lahko obiskali svojci. Obiski so bili v vili Široko, saj točne lokacije enote še niso smeli odkriti. 12. julija 1991 so se po 18 dneh napornega, vendar uspešnega terenskega usposabljanja vrnili v Dom TO Pekre. Le-ta je bil med odsotnostjo enote obstreljevan iz Vojašnice generala Maistra, vendar na srečo večje škode niso povzročili.

Učni center Ig je prvi dan vojne preživel v gozdu v bližini stavb. Tam so bili vsi vojaki in večina častnikov. Tudi popoldne, ob naletu dveh helikopterjev JLA je bila večina vojakov v gozdu. Protiletalska obramba centra je z raketo uničila en helikopter, drugi pa je ušel. Zaradi možnosti povračilnih ukrepov je RŠTO ukazal, da se center preseli na vojno lokacijo, ki je bila prav tako v Kočevski Reki. Na vojni lokaciji sta oba učna centra zaživela skupaj.

Pripadniki 510. UC so bili prav tako razporejeni na kontrolne točke ob državni meji s Hrvaško. Te točke so bile: Dragonja, Podgrad, Jelšane, Brod na Kolpi, Metlika, Obrežje in Dobova. S pomočjo milice je pohod potekal brez problemov. Tudi pripadniki 510. UC niso na tej nalogi ostali dolgo, ampak so se premaknili v Dražgoše, kjer so dočakali konec vojne. Oba centra sta se vrnila na mirnodobni lokaciji v petek 12. julija 1991 (Švajncer 1993, 218).

8.3 Delovanje centrov po vojni

Po vrnitvi v Učni center Pekre so do 30. julija 1991 opravili še preostali del načrtovanega programa usposabljanja v bližnji okolici Pekar in končali z usposabljanjem nabornikov v prvi fazi.

Sledilo je trimesečno usposabljanje v drugi fazi. Ukaz o nadaljevanju usposabljanja v 2. fazi je prispeval k temu, da so v dveh dneh in dveh nočeh zagotovili s pomočjo RŠTO in 7. PŠTO vse materialne pogoje in preoblikovanje učne enote v četo ter pričeli z usposabljanjem druge faze. Veliko dela in naporov pa je bilo potrebno vlagati v varovanje vojakov in tudi njihovo vključevanje v varovanja neposredno Pekar in prostorov pokrajinskega štaba. Pri tem je bila zelo pomembna koordinacija tega varovanja z vsemi enotami, ki so bile v Pekrah in okolici. V drugi fazi so se ponovno začela potovanja v Apače, Haloze, na Velike Bloke ter Počeki. Na teh poligonih smo predvsem izvajali usposabljanje enote za namenske naloge, usposabljanje posadk in oddelkov, usposabljanje vodov, usposabljanje čete, izvajanje stražarske službe in izvedbo bojnih streljanj. Veliko kilometrov je bilo prepeljanih na kolesih, veliko pa tudi peš.

V tej drugi fazi usposabljanja ni manjkalo terenskega dela oziroma usposabljanja v terenskih pogojih. Med 7. in 15. oktobrom 1991 je enota izvajala usposabljanje v rajonu Velike Bloke. Opravljena so bila bojna streljanja na strelišču Bloška Polica in organizirane četne vaje, v sklopu katerih so naborniki pokazali visoko usposobljenost in iznajdljivost v različnih situacijah. Skupaj z enoto 510. UC Ig je bila realizirana dvostranska vaja, ki je bila na analizi ocenjena z odlično oceno. 14. oktobra se je enota udeležila taktične vaje JESEN 91, kjer so prikazali delovanje čete v aktivni obrambni smeri in izvedli bojno streljanje z minometi 60 mm, netržajnimi topovi ter protioklepni orožji M-79 90 mm (OSA) in ročnimi metalci M57. Odlični rezultati, doseženi v procesu usposabljanja, so bili potrjeni in dokazani, s tem pa poplačana ves napor in trud tako zaposlenih kot tudi vojakov 1. generacije Slovenske vojske (Prosto 1994, 16).

Tudi po tej vaji je ostalo še nekaj časa za zimsko urjenje na Raduhi za trideset vojakov in nekaj častnikov, za ostale pa pohod po Halozah. Po teh dveh preizkusih vzdržljivosti, ki so ju

vojaki uspešno prestali, saj so bili že prekaljeni in vsega hudega vajeni slovenski vojaki, je ostala le še zaključna slovesnost 16. novembra 1991. Slovo je bilo s solzami v očeh, s solzami sreče, ponosa in tudi žalosti. K temu so veliko prispevale okoliščine, ki so nabornike in poveljnike prisilile, da so postali prijatelji, ki so stkali veliko vezi prijateljstva in medsebojnega zaupanja, hkrati pa enota, ki si je pridobila veliko izkušenj in znanj, potrebnih za uspešno bojevanje. Prav zaradi tega vsi, ki so imeli priložnost sodelovati v usposabljanju prve poskusne generacije slovenskih vojakov, s ponosom nosijo na levem rokavu oznako te generacije.

8.4 Začetek služenja 1. generacije nabornikov

20. novembra so v Cerkljah ob Krki slovesno prisegli pripadniki TO in udeleženci vojne za Slovenijo. Z odhodom zadnjega vojaka iz Slovenije se je začelo preoblikovanje TO iz vojnega v mirnodobno stanje ter iz rezervne v naborniško vojsko s profesionalnim jedrom. Predsedstvo Republike Slovenije je 3. februarja 1992 sprejelo Splošni načrt organizacije opremljanja in oboroževanja ter usposabljanja Teritorialne obrambe, na podlagi katerega je RŠTO izdelal projekt organiziranosti TO. Predlagana struktura je temeljila na izkušnjah organiziranosti TO, izkušnjah, pridobljenih v vojni, upoštevala je značilnosti oboroženih sil sodobnih armad ter je v pripravi na oboroženi spopad izhajala iz ocene, da bi morebitni napad na državo Slovenijo voden po načelih zračno-kopenske bitke. Razmerje med manevrskim in prostorskim delom je bilo opredeljeno kot 1:2. TO naj bi imela približno 45.000 mož (Obramba posebna izdaja 2008, 52)

Postopno so se začele oblikovati posamezne mirnodobne enote TO. V vojašnici Šentvid pri Ljubljani se je oblikoval učno-bojni bataljon, pozneje 520. učni center in nato 1. bataljon 52. brigade TO, v katerem je 15. decembra 1991 začela služenje vojaškega roka nova generacija vojakov, ki so slovesno prisegli 24. decembra 1991. Program usposabljanja je predvideval usposabljanje v dveh fazah. V prvi fazi se vojaki naučijo dela z orožjem, postopkov v boju in drugih vojaških veščinah kot posamezniki, spoznajo svoje mesto in vlogo v vojni organizaciji ter dobijo izkušnje o odnosih v slovenski TO. V drugem delu je potekalo usposabljanje specialistov, usposabljanje posameznika za namenske naloge v posadki in oddelku ter usposabljanje vodov (Obramba posebna izdaja 2008, 53).

Učni program in načrt sta bila predpisana na podlagi analize usposabljanja prve poizkusne generacije, ki se je usposabljala na Igu in v Pekrah. Obsegal je trimesečno usposabljanje

vojakov posameznikov in njihovo delovanje v okviru oddelka v učnih centrih. Druga stopnja, specialistično in enotovno usposabljanje, pa se je nadaljevalo v bojnih bataljonih posameznih brigad TO. 20. januarja 1992 so bila imenovana poveljstva Učnih centrov TO: 210. UC Cerklje ob Krki, 510. UC Kranj, 410. UC Postojna, 510. UC Ljubljana, 530. UC Vrhnika, 710. UC Slovenska Bistrica in 730. UC Ptuj. Poveljstva, ki so bila neposredno podrejena RŠTO, so začela načrtovati delo in usposabljanje v učnih centrih ter izbirati ustrezen kader. Od februarja do aprila 1992 so obnovili vojašnice učnih centrov, tako da so lahko hkrati sprejele skupno 3080 vojakov na služenju vojaškega roka. V začetku aprila so bili vpoklicani na služenje vojaškega roka in začeli z usposabljanjem. Najbolj žgoč problem pri usposabljanju je bilo pomanjkanje literature v slovenskem jeziku, prav tako so poseben poudarek namenili izpopolnjevanju starešin v vojaško strokovnem, predvsem pa v pedagoško-didaktičnem znanju.

Ko so oblikovali rodovske enote, je Center vojaških šol usposabljanje vojakov, profesionalnih vojakov, podčastnikov in častnikov posameznih specialnosti pripravljajal znotraj teh enot. Uvedli so sistem tridelnega usposabljanja nabornikov, ki je obsegalo splošno vojaško usposabljanje posameznika (9 tednov), specialistično usposabljanje posadk in oddelkov glede na rod in specialnost, v tretjem delu pa usposabljanje in urjenje taktičnih enot voda in čete. Tako so se oblikovale naslednje enote, ki so bile podrejene RŠTO: 1. specialna brigada Moris, 106. častna četa, 107. četa vojaške policije; oklepne enote: 24. oklepnomehanizirani bataljon Cerklje ob Krki, 44. oklepnomehanizirani bataljon Pivka, 54. oklepnomehanizirani bataljon Vrhnika in 74. oklepnomehanizirani bataljon Maribor; letalstvo: 15. brigada vojnega letalstva; pomorstvo: 430. mornariški odred; artilerija: 46. topniški divizion Postojna, 760. artilerijski bataljon Slovenska Bistrica in 76. protioklepni divizion Murska Sobota; zračna obramba: 9. raketna brigada zračne obrambe in 16. bataljon za nadzor zračnega prostora; inženirstvo: 105. inženirska četa; RKBO: 18. bataljon RKBO ter zveze: 104. četa za telekomunikacije (Obramba posebna izdaja 2008, 54).

Prvo večjo vajo TO po obrambni vojni, na kateri so prikazali novosti v obrambnem bojevanju Slovenske vojske, so pripravili konec novembra 1992 pod imenom Odpor 92. Na njej so sodelovale vse enote TO, uporabili so tudi vsa orožja, s katerimi so bile oborožene. V vajo pa sta bili vključeni obe sestavi TO- manevrska in prostorska struktura ter vsi rodovi in službe. Poleg teh so sodelovali načrtovalci in izvajalci iz civilne obrambe. V boju so enakovredno sodelovali pripadniki stalne sestave- profesionalci, pripadniki rezervne sestave in vojaki na služenju vojaškega roka.

V nasprotju z operativnim delom TO, ki so ga po obrambni vojni preoblikovali iz vojnega v

mirnodobno stanje, je bilo treba sistem izobraževanja in usposabljanja starešin TO postaviti popolnoma na novo. Že 16. decembra 1991 so začeli delo častniki in podčastniki, ki so pripravili vse potrebno za začetek izobraževanja in usposabljanja slušateljev na šoli za podčastnike. Prva generacija 58 slušateljev je začela šolanje 6. januarja 1992 in ga končala 16. maja istega leta. Načelnik šole je bil major Andrej Kocbek. Šola je bila temelj za poznejše oblikovanje Izobraževalnega centra Ministrstva za obrambo Republike Slovenije.

V sistem šolanja za podčastnike so se vključili kandidati za podčastnike. Po končani srednji šoli in odsluženem vojaškem roku so opravili štirimesečni tečaj za podčastnike in s tem pridobili potrebno znanje za opravljanje podčastniške dolžnosti. Dijakom nekdanje vojaške gimnazije iz Ljubljane in gojencem, ki so prišli iz drugih vojaških šol nekdanje JLA, so obljubili nadaljnje šolanje, če bodo zapustili šolske ustanove nekdanje JLA, se vključili v posebni oddelek Gimnazije Šentvid, po končanem šolanju pa so kot štipendisti MORS dobili prednost pri vpisu v podčastniško šolo. Podobno so slušatelje vojaških akademij nekdanje JLA vključili v študij obramboslovja ali ustrezne tehniške fakultete.

Oktober 2003 so se s slovesnostjo in z govori predsednika države, obrambnega ministra in načelnika GSŠV v nekdanjem 710. UC v Pekrah dokončno poslovili od zadnje generacije vojakov, ki so obvezno služili vojaški rok. V vojašnici v Vipavi pa se je začelo usposabljanje prve generacije kandidat in kandidatov za poklicne vojake, ki je trajalo 13 tednov (Obramba posebna izdaja 2008, 55).

9 ZAKLJUČEK

Sposobnost obrambe lastnega ozemlja sodi po številnih mednarodno pravnih teorijah med pomembne, celo konstitutivne elemente vsake države. Lahko se izenači s pomembnostjo suverene oblasti in mejne zaokroženosti ozemlja. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se je vprašanje lastnih obrambnih sil dostikrat pojavljalo. V tistem času so se nenehno postavljala vprašanja, ali Slovenija potrebuje vojsko ali ne. Vendar so tudi največji zagovorniki, ki so zagovarjali, da Slovenija ostane brez vojske, sprevideli, da se JLA pripravlja na agresijo, in če bo do nje prišlo, bo potrebno odgovoriti z orožjem, treba se bo boriti.

Slovenska vojska je nastajala v razmerah, ko so obstajala nenehna politična trenja v Jugoslaviji, ki je razpadala. Največji nasprotnik demokratičnih sprememb na ozemlju Jugoslavije pa je bila JLA, ki bi tako izgubila vlogo, kot jo je imela v Jugoslaviji.

Vse aktivnosti okrog nastajanja Slovenske vojske so potekale istočasno s sprejemanjem zakonskih predpisov, ki so bili potrebni za osamosvojitve Slovenije. Priprave za organizacijo usposabljanja nabornikov so bile obsežne in izvedene v zelo kratkem času. Te priprave so potekale tajno. Vsi akterji teh priprav so se zavedali, da zavestno kršijo zvezno zakonodajo in lahko kazensko odgovarjajo za »kontrarevolucionarno ogrožanje družbene ureditve«. Zvezna oblast in JLA so si prizadevali uvedbo služenja vojaškega roka v TO preprečiti, zato je JLA večkrat zahtevala zaprtje obeh UC in izročitev nabornih evidenc. Slovenske oblasti tega niso hotele storiti.

JLA je povod za konflikt našla prav v tem trenutku, ko se je oblast Republike Slovenije odločala, da ne bodo več pošiljali slovenskih nabornikov v JLA, ampak formirali svoje obrambne sile. Dogodki 23. maja 1991 v Pekrah so bili povod za širšo in v naprej načrtovano akcijo JLA proti teritorialni obrambi in legitimnim organom Republike Slovenije. JLA je poskušala z demonstracijo vojaške moči poseči v miren proces osamosvajanja Republike Slovenije in ga ob morebitnem spopadu s TO tudi nasilno zavreti in preprečiti, s tem je JLA tudi pokazala, da se ne bo odrekala poseganju v politično življenje.

Vendar pa so dogodki v Pekrah pokazali, da bo Slovenija to, kar je sprejela na plebiscitu, tudi dejansko izvedla. Dogodki so tudi pokazali odločnost, da bomo Slovenci branili samostojno državo.

Ti dogodki niso omajali vneme za nadaljnje usposabljanje nove Slovenske vojske - prav nasprotno. Delo v centru se je opravljal še z večjo vnemo. To so dokazale tudi aktivnosti med vojno, kjer so naborniki želeli več sodelovati v neposrednih akcijah, kljub temu da za to še niso bili pripravljeni.

Poizkusno usposabljanje je bilo uspešno končano 16. novembra 1991. Po končani vsaki fazi je bila v centru izvedena analiza. S to analizo so analizirali ustreznost programa in procesa usposabljanja vojaških obveznikov. Prva faza je trajala od 15. maja 1991 do 25. julija 1991. Cilj usposabljanja v prvi fazi je bil usposobiti vojake v znanjih in veščinah, ki jih mora poznati vsak posameznik, ne glede na zvrst, rod ali službo. Ustreznost vsebine programa usposabljanja po predmetih je pokazal naslednje. Teme so bile pravilno izbrane, prav tako tudi časovno usklajene pri naslednjih predmetih: Splošni vojaški predpisi, Postrojitveno pravilo, Taktika, Zveze, Sanitetni pouk, Državlјanska vzgoja in Pohodi. Nekoliko sprememb je bilo predlaganih pri predmetu Pehotno orožje s poukom streljanja, predvsem je bilo potrebno dodati temo Vzdrževanje orožja, Streljanje z zračno pištolo in Vadbeno streljanje z ambrustom. Pri predmetu RKBO je bilo predlagano, da se število ur zmanjša za 10 ur, predvsem na račun teoretičnega dela predmeta. Pri predmetu Inženirstvo sta bili predlagani dve novi temi, in sicer: Postavljanje šotorov in bivakov in Mine presenečenja. Zaradi slabe fizične pripravljenosti so bile predlagane spremembe tudi pri predmetu Telesna vzgoja. Tako so predlagali v bodoče kondicijske priprave. Civilna zaščita je bil nov predmet v procesu usposabljanja, zato je bilo vsebino predmeta opredeliti na novo.

Pri analizi metodologije izvajanja učnih programov je bilo ugotovljeno, da je bilo v prvi fazi največ časa posvečenega praktičnemu urjenju. Teoretična obravnava snovi je bila namenjena predvsem predstavitvi in opisu opreme in orožja. Metodologija je bila naravnana tako, da ima vojak v vsakem trenutku jasen cilj, da urjenje ni namenjeno samemu sebi, ampak končnemu cilju. Največji problem pri usposabljanju je predstavljala materialna zagotovitev. Velik del opreme in učnih sredstev ni bil dostavljen pravočasno in v zadostnih količinah. Potrebno je bilo veliko improvizacije. Analiza je pokazala, da je delitev usposabljanja na dve fazi pravilna. V prvi fazi vojak dobi osnovna znanja. V tem času ni obremenjen z nalogami, ki jih izvajajo bojne enote. To je pokazala tudi vojna, ko so bili na strani JLA vključeni mladi vojaki.

Po končani prvi fazi je sledila reorganizacija delovnih mest in dolžnosti, ki so jih zahtevale razmere pri prehodu v drugo fazo. Formacijska postavitve je bila odvisna tudi od oborožitve, ki so jo uspeli pridobiti v center. Analiza vojaško strokovnih vsebin je pokazala, da so vse teme vojaki obvladali hitro, kar je bila zasluga prve faze usposabljanja. Cilj usposabljanja v drugi fazi je bil izuriti posameznika, skupino, posadko, oddelek, vod in četo za izvajanje namenskih nalog v vseh oblikah oboroženega boja v različnih vremenskih in terenskih razmerah. V drugi fazi je bilo veliko časa preživetega na terenu, Vsak vojak je preživel na terenu 19 dni in na straži 28 dni. Program v drugi fazi je bil realiziran 100 %.

Raziskovalna vprašanja, ki sem si jih zastavil, sem dokazal. V obdobju bodoče neodvisne države Republike Slovenije je bilo usposabljanje oboroženih sil konsistenten in ciljno usmerjen projekt. Na njegovo realizacijo pa so zelo vplivali nepričakovani politični in vojaški faktorji v letu osamosvajanja.

Prizadevanje za uvedbo služenja vojaškega roka nabornikov Republike Slovenije je imelo osrednje mesto v procesu ustanavljanja oboroženih sil slovenske države in je bilo vodstvo države pripravljeno tvegati zaostritve z JLA in zvezno vlado.

Pridobljene izkušnje med izvedbo poizkusnega usposabljanja vojaških obveznikov so bile podlaga za oblikovanje sistema usposabljanja vojaških obveznikov, ki je bil uveden v začetku leta 1992. Program usposabljanja je ostal z nekaj manjšimi spremembami isti, kot je bil v poizkusni generaciji. Spremembe programa so se nanašale predvsem na rezultate analize. Skozi usposabljanje vojakov so prišli do pomembnih izkušenj, ki so kazale na usmeritve za usposabljanje naslednjih generacij. Posebej so se srečevali s pomanjkanjem ustrezne literature, učnih in vadbenih sredstev, z neurejenimi poligoni in strelišči, ni bilo potrebnih pravilnikov in tudi ne načrtov določenih dolžnosti, ki jih imajo (kuharji, vozniki, bolničarji). Dosežena znanja so se uporabljala pri usposabljanju naslednjih generacij. Povratne informacije, ki so prihajale iz enot druge faze usposabljanja, dokazujejo, da je bila izbrana pravilna pot do osnovnega cilja – to je izurjeni vojak.

Sam sem bil udeleženec pri nastajanju Slovenske vojske. V UC Pekre sem se zaposlil 3. aprila 1991, razporejen sem bil na delovno mesto vodje učne enote. Osem pripadnikov UC Pekre in UC Ig nas je bilo zaposlenih nekoliko prej kot ostali častniki in inštruktorji z namenom pripravljanja vsebin za usposabljanje nabornikov. Prisoten sem bil pri vseh pomembnih dogodkih, ki so se zgodili pri usposabljanju prve generacije v tem UC. Med pekrskimi dogodki sem prvič stal z ostrimi naboji nasproti živi sili in ta občutek ostane v spominu celo življenje. Ob svečani prisegi sem bil poveljnik zastavnega oddelka. Med vojno sem delal v UC Pekre v Borovcu v Kočevski Reki, nekaj časa sem bil tudi vodja tega dela enote, in to vse do časa, ko se je vrnil vodja organizacijske enote, ki je bil prisoten na razglasitvi Republike Slovenije v častnem postroju. Po končani prvi fazi usposabljanja sem bil imenovan za poveljnika čete. V tej vlogi sem opravil vsa večja usposabljanja z enoto. V vlogi poveljnika čete sem na vaji »Jesen 91« izdal povelje za aktivno obrambo pred celotnim republiškim vrhom. Ponosen sem na to, da sem bil udeleženec teh aktivnosti.

10 LITERATURA IN VIRI

1. Balažic, Milan. 2011. *Samostojna Slovenija in iztek demokratične revolucije*. Ljubljana: Študentska založba.
2. Collmer, Sabine. 2009. *From Fragile State to Functioning State*. Berlin: Lit Verlag.
3. CVŠ. 2001. *Vojna za Slovenijo, vojaška zgodovina 2/01 (4)*. Ljubljana: GSŠV, Center vojaških šol.
4. *Enotni v zmagi*. 2006. Ljubljana: Založba Nova revija, d. o. o.
5. Glasilo *Prosto* (5). 1994. Slovenska Bistrica.
6. Grizold, Anton. 1992. *Razpotja nacionalne varnosti*. Ljubljana: FDV.
7. Guskova, Jelena. 2003. *Istorija Jugoslovenske krize (1990-2000)*. Beograd: Izdavački grafični atelje«M».
8. Drnovšek, Janez. 1996. *Moja resnica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
9. *International Military and Defense Encyclopedia (IMDE)*. 1993. Washington: Brassey's(US).
10. Janša, Janez. 1992. *Premiki*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
11. Kladnik, Tomaž. 2006. *Slovenska vojska v službi domovine*. Ljubljana: Defensor.
12. Kladnik, Tomaž. 2011. *Vojaška obramba Slovenije 1990/1991*. Ljubljana: Defensor.
13. Kolar, Slavko. 2005. *Služenje vojaškega roka v Jugoslovanski ljudski armadi (Jugoslovanski armadi)*. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede: Ljubljana
14. Koprivnikar, Bogdan. 2011. *Rojevanje učnih centrov Ig in Pekre*. Mislinja.
15. Lešnik, Herbert. 2003. *Formiranje in delovanje 710. učnega centra Pekre (1990-1991)*. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede: Ljubljana.
16. Lovšin, Andrej. 2001. *Skrita vojna – spopad varnostnoobveščevalnih služb 1990-1991*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
17. Luard, Evan. 2001. *Človek. Država in vojna*. Ljubljana: FDV.
18. *Neuklonljivi Maribor*. 2011. Maribor: Založba Ostroga.
19. Meier, Viktor. 1996. *Zakaj je razpadla Jugoslavija*. Ljubljana: JA Grafika.
20. MORS. 2000. *Prelomni čas 1990, vojaška zgodovina 00/2*. Ljubljana: Služba za publicistiko MORS.
21. *Obramba, posebna izdaja*. 2008. *40 let ustanovitve TO Slovenije*. Ljubljana: Defensor.
22. *Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda*. 1979. Zagreb.
23. Pesek, Rosvita. 2007. *Osamosvojitev Slovenije*. Ljubljana: Založba Nova revija.
24. Pesek, Rosvita. 2008. *Skupščinski koraki k samostojni Sloveniji*. Kočevje: Kočevski tisk.
25. Poggi, Gianfranco. 2004, 2001. Theories of State Formation. V *The Blackwell Companion to Political Sociology*, ur. Kate Nash in Alan Scott, str. 95 – 106. Blackwell Publishing.
26. Purnik, Janko, Ivančič, Martin. 1996. *Osamosvojitev Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
27. Ramet, Sabrina. 2005. *Balkanski Babilon: raspad Jugoslavije od Titove smrti do Miloševićevega pada*. Zagreb: Alinea.
28. Ramet, Sabrina. 2009 *Tri Jugoslavije: izgradnja države i izazov legitimacije, 1918-2005*. Zagreb: Golden markentig- Tehnička knjiga.
29. Repe, Božo. 2002. *Jutri je nov dan, Slovenci in razpad Jugoslavije*.

- Ljubljana: Modrijan.
30. Silber, Laura, Little, Allan. 1996. *Smrt Jugoslavije*. Ljubljana: COLIBRI.
 31. *Sociološki leksikon*. 1982. Beograd: Suvremena administracija.
 32. Švajncer, Janez. 1992. *Vojna in vojaška zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Prešernova družba.
 33. Švajncer, Janez. 1993. *Obranili domovino*. Ljubljana: Viharnik.
 34. Večer, ponedeljek, 3. junij 1991. *Govorica orožja je poraz politike*.
 35. *Vojaška doktrina*. 2006. Ljubljana: Defensor.
 36. *Vojna enciklopedija*. 1974. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
 37. *Vojnozgodovinski zbornik* (6). 2001. Ljubljana: Služba za publicistiko MORS.
 38. Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina*. Ljubljana: FDV.
 39. Žnidarič, Marjan. 2001. *Začelo se je v Pekrah*. Mestna občina Maribor.

Priloga A: Intervju z brigadirjen Vladimirjem Miloševičem, 4.7.2012

1. Katero delo ste opravljali v TO Slovenije, ko se je začelo uvajanje služenja vojaškega roka v TO RS, torej konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let?

Po reorganizaciji TO v letu 1990 so bili formirani novi pokrajinski štabi TO. Takrat sem bil imenovan za poveljnika 7. pokrajinskega štaba TO za severovzhodno Slovenijo s sedežem v Mariboru. Formiral sem štab v Mariboru, kjer sem postavil na najodgovornejše naloge svoje sodelavce iz PŠTO Pomurje. Iz tega sledi, da sem bil konec osemdesetih in v letu 1990 poveljnik pokrajinskega štaba za Pomurje in pozneje za severovzhodno Slovenijo v Mariboru.

2. Kako gledate na dogodke, ki so se dogajali konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let (demokratske volitve, spremembe v TO...)?

Pred reorganizacijo TO so se začele stopnjevat zahteve po spremembah in demokratizaciji. V začetku leta 1990 so bile razpisane prve svobodne demokratske volitve. Razmere so bile vedno bolj napete. Zvezni vrh je menil, da je šla Slovenija predaleč v demokratizaciji političnih odnosov in uvajanju tržnega gospodarstva. Vojaški vrh je vedel, da je TO Slovenije zelo dobro opremljena in usposobljena. Upam si celo trditi, da najboljše v takratni državi. Poučen z izkušnjami s Kosova je RŠTO Slovenije, ki sta ga vodila generala, ki ju je ustvarila JLA, izdala ukaz za premestitev orožja v skladišča JLA. Že doslej je bil večji del orožja v skladiščih znotraj vojašnic. Ta ukaz je zelo razburil slovensko politiko in celotno javnost, začelo se je dogajati nasprotno. Orožja, ki so ga enote imele na usposabljanju, niso vračali v vojašnice. Tu bi posebej izpostavil poveljnika TO Lendava in predsednika Občine Lendava, ki sta formirala skladišče v Turnišču, kamor so prepeljali in kjer so skladiščili orožje bataljona, ki je bil takrat na usposabljanju. Tudi drugi štabi so začeli s krajo svojega orožja iz skladišča v vojašnicah. Formirala ga je narodna zaščita (NZ) in minister Bavčar me je imenoval za načelnika NZ za Pomurje. Poleg tega, da smo oboroževali, smo izdelali razne načrte. Po mesecu dni delovanja NZ so bili formirani v oktobru 1990 tudi pokrajinski štabi. Ti dogodki so septembra 1990 pripeljali do tega, da je republiška skupščina razglasila ustavni zakon 96. in 97. člena k Ustavi RS. S tem je pristojnost TO Slovenije prenesla na predsednika Republike Slovenije. Pri tem je bila izjema napad na državo oz. od zunaj, kjer se je še vedno spoštovalo enotnost oboroženih sil.

3. Ali ste bili zagovornik, da naborniki služijo vojaški rok le v Sloveniji in katere ukrepe ste izvajali, da se nabornikov iz Slovenije ne pošilja na služenje vojaškega roka izven Republike Slovenije?

Sprejeti so bili tudi drugi ukrepi v zvezi z izvajanjem vojaške obveznosti oz. s služenjem vojaške obveznosti v Sloveniji. Ta odločitev je imela za posledico še večjo zaostritev odnosov med Slovenijo in armadnimi vrstami. V decembru leta 1990 je bil izdan odlok ZIS o predaji dokumentov za nabor in vpoklic nabornikov. Formiran je bil celo vojno teritorialni organ v Mariboru, ki je imel nalogo prevzeti dokumente za nabor iz občinskih upravnih organov in izvršitev v JLA. Mnogi organi so vojaško naborniške dokumente skrili na tajne lokacije. 8. marca 1991 je slovenska skupščina sprejela akt o prepovedi pošiljanja slovenskih fantov na služenje v JLA. Mnogi organi so delovali zelo dobro, noben mlad vojak ni bil napoten na služenje v JLA.

4. Kdaj ste bili prvič seznanjeni s projektom Organizacija usposabljanja nabornikov v organizaciji republiških organov?

Že oktobra 1990 nas je poveljnike TO namestnik republiškega sekretarja za obrambo, g. Jelko Kacin, seznanil z začetkom izvajanja priprav za služenje vojaškega roka v Sloveniji. Formirana je bila posebna skupina, ki jo je vodil Bogdan Koprivnikar. Skupina je imela nalogo najti primerno lokacijo za začetek služenja vojaškega roka in formiranja centra. Razen tega so morali pripraviti učne programe in materialno zagotovitev.

5. V kolikšni meri ste sodelovali pri nastajanju tega projekta, glede na to, da je bil UC Pekre na območju vaše pokrajine?

Republiški sekretariat je izbral dva centra, center Ig in Pekre. V Pekrah je bil učni center velike mariborske občine za usposabljanje civilne zaščite in družbene samozaščite. Mariborski upravni organ in Občina Maribor sta sodelovala pri dograditvi centra. Dograjenih je bilo nekaj učilnic in kuhinja. Pri zalednih zagotovitvah je sodeloval zaledni sektor pokrajinskega štaba. Operativno učni oddelek je sodeloval z republiško komisijo in pri izbiri učne dokumentacije in tem za usposabljanje.

6. Ali ste sodelovali pri zbiru kadrov v UC Pekre?

V začetku leta 1991 je bil objavljen tudi interni razpis za zaposlitev s kadri za učni center. Za vodjo učnega centra je bil imenovan Andrej Kocbek, ki je do tedaj opravljal delo vodje za zvezo v PŠTO. Učni oddelek RŠTO je s svojimi predlogi, poznali so namreč pripravljenost kadrov, pripomogel k temu, da so bili izbrani dobri kadri. V center so bili vključeni tudi kadri iz centra, ki je že deloval na tej lokaciji. Večji so bili problemi pri materialni zagotovitvi. Zagotovljeno je bilo novo orožje, puške SAR, nove uniforme in ostala oprema. Center smo s skupnimi močmi uspeli obogatiti in opremiti. Svečana otvoritev centra je bila 10. maja 1991. Pričakovali smo tudi republiškega sekretarja Janeza Janšo. Že med to otvoritvijo je armada kazala svojo moč z dvema oklepnama transporterjema, ki sta zavzela položaje obe cesti za učnim centrom. Upravni organi v pokrajini so uspešno napolnili učni center z mladimi vojaki. Bil je napravljen razdelilnik, po katerem so polnili center, tudi z naborniki iz pomurskih občin.

7. UC Pekre so varovale enote TO. Katere so bile te enote in kakšne priprave so imele?

Učni center so varovale enote TO iz Maribora, Murske Sobote, Slovenske Bistrice. Stražarska enota je bila v šotorih ob gozdu na vzhodni strani centra. Neposredno med centrom na severni strani je bil na položajih vod proti zračne obrambe (PZO). Izven centra je bila v gasilskem domu Pekre nastanjena protidiverzantska četa. Ta enota je bila zelo dobro usposobljena in opremljena. V četi je bilo okoli 90 naših specialcev. Pripravljene so bile tudi skupine za oviranje in pa enote za blokade vojašnice, ki so se nahajali v njegovi bližini.

8. Dne 23. maja 1991 je JLA obkolila UC Pekre. Kdaj in od koga ste izvedeli za ta dogodek? Kateri so bili prvi ukrepi po seznanitvi z dogodkom?

Armada je iskala razlog za napad na center. Čakali so na primeren trenutek, da bi med javnostjo opravičili svoje dejanje. To se je zgodilo 23. maja 1991, ko sta dva pripadnika iz oddelka protidiverzantske čete, ki je od zunaj varovala center, aretirala dva pripadnika JLA, komandirja topniškega voda iz vojaške brigade in vojaka, ki sta opazovala delo v četah in z radijsko postajo poročala v vojašnico. To se je zgodilo ob 7.30. Vodja centra major Kocbek mi je to sporočil nekaj minut kasneje. Ker sem vedel, da samo čakajo na povod za napad, sem ukazal, da vojaka takoj izpustijo in jima vrnejo orožje in opremo. Poklical sem generala

Deliča in mu pojasnil dogodek. Zagotovil sem mu, da sta oba pripadnika JLA na poti v vojašnico. Izdan je bil ukaz, da se ojača in pripravi zavarovanje. Pri tem je imela posebno vlogo protidiverzantska četa v Pekrah. Okrog 11. ure me je poklical general Delić in mi povedal, da vojaka JLA še vedno nista prišla v vojašnico. Poslal je oklepnike in zahteval izročitev Franca Pulka, ki je delal pred tem v varnostnem organu v vojašnici, in teritorialca, ki sta aretirala njegova vojaka. Pozneje so zahtevali tudi predajo mladih vojakov, da bi jih premestili v vojašnico na služenje vojaškega roka.

9. Kdo vam je dajal navodila oz. s kom ste se posvetovali?

Moram poudariti, da smo zelo dobro sodelovali s političnimi organi in z Občino Maribor, načelnikom za LO Alojzom Kovačičem. Razen teh je bilo zelo dobro tudi sodelovanje s takratno milico in z varnostno-informativno službo. Pri tem dogodku so vidno vlogo odigrali novinarji TV Slovenija, časopisov Večer, Delo in ostali, ki so prenašali z mesta dogajanja. Tudi mariborski politični vrh je varoval naše mlade vojake.

10. Istega večera ste šli na pogajanje. S kakšnimi občutki ste šli na ta pogajanja, glede na to, da je bila situacija negotova?

Politični vrh in osebno predsednica občine Magda Tovornik sta izposlovala pogajanja s pripadniki JLA, ki so se začela v občinski zgradbi okoli 19. ure. Na teh pogajanjih je general Delić zahteval vse, kar je že prej, a tega nismo hoteli sprejeti. Razšli smo se brez dogovora. Oklepniki so vedno bolj pritiskali na obrambo centra. Pri tem je vidno vlogo odigrala četa Gorana Vidriha, ki je imela položaje na hribu desno od kolone JLA. Že po prvih besedah pri pogajanjih ob 19. uri je bilo jasno, da si Delić in ostali samo zapravljajo čas za priprave za nadaljnje delovanje.

11. Ste bili pripravljeni na to, da vas na teh pogajanjih lahko ujamejo?

Magda Tovornik in Bogo Rogina sta izposlovala nova pogajanja. V Vojašnici vojvode Mišiča sta se dogovorila z Delićem, da se ponovno pogovarjamo. Zahteval je tudi, da se pogovora udeleži Andrej Kocbek kot vodja učnega centra. V večernih urah me je Silvo Komar, vodja centra VIS, obvestil, da so z elektronskim izvidovanjem prišli do informacije, da je Delić dobil nalogo, da mene in Andreja Kocbeka med pogajanja aretirajo. Poklical sem republiškega

sekretarja Janšo in ga obvestil o nastalih razmerah, tudi o tem, da je bila odpoklicana enota milice, ki je varovala občinsko zgradbo. On je bil o tem že obveščen. Odpisal mi je, da moje varovanje izvršim s svojo enoto. Kmalu za tem je vodja moje operative Alojz Štajner poslal zaščitno enoto PŠTO in majorja Železnika v pomoč, čeprav sam tega nisem zahteval. Razmišljal sem o možnih posledicah našega napada na Delića in njegovo delegacijo med pogajanjem v občinski stavbi. Svetovna javnost ne bi verjela, da so napad začeli pripadniki JLA. Pogajanja je tokrat vodil namestnik sekretarja Miran Bogataj.

12. Kako so postopali z vami po prijetju?

Čeprav sem mislil, da armada ne bo zaostrovala odnosov, se je zgodila ugrabitev takoj na začetku pogajanj. Razen mene so v vojašnico odpeljali mojega spremljevalca in dva varnostnika Mirana Bogataja, ki so ju kmalu tudi izpustili. Z lisicami na rokah sem dočakal jutro. Zjutraj se je začel sodni postopek. Formiralo se je improvizirano sodišče, ki ga je vodil polkovnik Ferlinc kot predsednik, sodelovala pa sta še vojaški tožilec in preiskovalni sodnik. Moram povedati, da je polkovnik Ferlinc povedal, ko sva ostala za trenutek sama na hodniku, da me zaradi obtožbe ne morejo obsoditi, da je slišal za zahtevek, naj me odpeljejo v Zagreb in tam nadaljujejo s sojenjem. Z menoj niso ravnali niti malo nežno, ampak nekje na robu korektnosti. Popoldne 24. maja 1991 so naju s spremljevalcem izpustili pod pogojem, da ne odideva iz Maribora in da se odzoveva na možno nadaljevanje sojenja.

13. Ali ste po pekrskih dogodkih poostрили varovanje okrog učnega centra?

Ponoči so se oklepniki umaknili v vojašnico in tako končali obleganje učnega centra. Po tem dogodku smo okrepili zavarovanje tako, da je bilo angažiranih pri tem čez 300 naših vojakov.

14. Kako ste sodelovali z učnim centrom med vojno glede na to, da se je preselil na drugo lokacijo ?

Republiški sekretariat je ocenil, da je Učni center Pekre na neprimerni lokaciji. Kmalu za tem so ga preselili na Dolenjsko, kjer je končal usposabljanje in bil angažiran za varovanje meja s Hrvaško.

15. Po končani vojni in odhodu zadnjega vojaka JLA iz Slovenije in zaključku poizkusne

generacije se je služenje vojaškega roka v Sloveniji začeli relativno pozno, kljub temu da je bilo v tistem času ogromno mladih, ki so čakali, da izvršijo to dolžnost. Kaj je bil vzrok temu?

Nadaljevanje usposabljanja je bilo za nekaj časa prekinjeno. Po odhodu JLA v mesecu oktobru smo začeli pripravljati pogoje, da se je lahko nadaljevalo delo v vojašnicah. JLA je tam pustila pravo razdejanje. Dopolniti je bilo treba učne programe, razen tega se je bilo treba odločati za ponovno reorganizacijo naših oboroženih sil.

16. Kako sedaj, po 21 letih, gledate na te dogodke?

Po tako dolgem času sem vedno bolj prepričan, da smo v letu 1991 napravili ogromno dela. TO Slovenije je skupaj z milico in delovanjem ostalih struktur in civilne družbe obranila mlado državo. Danes si nekateri prisvajajo posebne zasluge pri tem in za to. Ne morejo se niti dogovoriti o tem, kdaj naj proslavljajo dan Slovenske vojske. Mislim, da če že nočemo upoštevati zaslug generala Maistra ali odhoda zadnjega vojaka JLA v oktobru 1991, bi se morali vsi strinjati s tem, da se je vojna začela 23. maja 1991 in da so bili postavljeni temelji nove Slovenske vojske 15. maja 1991, ko se je začelo usposabljanje slovenskih vojakov v obeh učnih centrih.

Priloga B: Intervju s Silvom Komarjem, 10. 6. 2012

1. Katero delo ste opravljali v Sekretariatu za notranje zadeve Slovenije, ko se je začelo uvajanje služenja vojaškega roka v TO RS, torej leta 1990/1991?

Bil sem pomočnik sekretarja za notranje zadeve .

2. Kako gledate na dogodke, ki so se dogajali konec osemdesetih in v začetku devetdesetih letih (demokratske volitve, spremembe v TO....) ?

Proces demokratizacije v Sloveniji se je začel že v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja. Razprave so se začele že znotraj bivših družbenopolitičnih organizacij. Ves proces političnih sprememb je pospešilo še reševanje ekonomskih vprašanj v bivši Jugoslaviji, ki brez rešitve vprašanj demokracije, odgovornosti za lasten razvoj in solidarnost med narodi in republikami v bivši državi ni bil možen. Vso politično razpravo je v grobem opredeljevala razprava za centralizem ali spremembo odnosov v federaciji, demokratizacija političnega sistema ali še nadaljnje omejevanje političnih svoboščin in pravic manjšin. Tako so prišla poleg ekonomskih tudi vprašanja političnih svoboščin in odnosov znotraj federacije. Tako je bilo logično, da ni bilo več vprašanj, o katerih se razpravlja in opredeljuje v javnosti. Ker so bile v takratni skupni državi sile, ki so vedele, da bodo s tem procesom izgubile svoj položaj in vpliv, se je začel konflikt glede vprašanj o položaju JLA in represivnega organa, položaja manjšin vseh vrst in položaja takrat vodilne ZK.

Proces demokratizacije je detabuliziral vsa ta vprašanja in glede na način, na katerega so se teh stvari lotevali v posameznih delih bivše države, lahko ocenjujemo proces demokratizacije.

V Sloveniji so se takratne vladajoče politične elite odločile, da krenejo po poti demokratizacije ne glede na to, da so vedeli, da to pomeni izgubo vpliva in položaja v družbi, ker so želeli, da Slovenija ohrani stik z razvitim svetom in je prevzem sodobnih demokratičnih standardov za upravljanje države nujnost. Tako je Slovenija krenila na pot demokratizacije, ki se je zaključila z referendumom in razglasitvijo samostojnosti, a žal s tem tudi s spopadom za ohranitev pridobitev demokratizacije. Samostojnost je bila posledica tega, ker vseh teh teženj v takratni skupni državi nismo mogli uresničiti.

Ves nadaljnji proces razpadanja bivše skupne države je potrdil pravilnost odločitve vseh akterjev političnega dogajanja v Sloveniji, da je bolje oditi iz skupne države, kot pa se

potopiti v državljansko vojno in spopade, ki so zajeli ostale dele bivše države, ker so bile v takratni JLA in predvsem Srbiji nosilci oblasti prepričani, da pot v demokracijo ni mogoča brez krvi.

3. Ali ste bili zagovornik, da naborniki služijo vojaški rok le v Sloveniji in kako se je to odražalo pri vaši službi?

Razprava o položaju JLA v družbi je bila posledica demokratizacije in demokratičnih procesov. Ker so bili ti procesi v Sloveniji več korakov pred ostalimi deli bivše države, je logično, da se je v javnosti in na organih tedanjih oblasti razpravljalo tako o položaju kot vlogi JLA. Prav ta razprava je na nek način odražala stopnjo demokratizacije tedanje družbe. V okviru tega je bila logična razprava o vlogi JLA kot institucije, ki je bila vgrajena v tedanji politični sistem, pri financiranju, posameznih nosilcih funkcij v armadi in tudi služenju vojaškega roka. Odgovor tistih, ki niso želeli oziroma so želeli to razpravo onemogočiti, pa je bilo vsiljevanje razprave o napadih na JLA in separatističnih hotenjih Slovenije, ki želi osnovati svojo vojsko. Vsemu temu je sledila tudi zgodba četverice, s katero so takratni vojaški vrh in centralistične sile v Jugoslaviji želeli naprtiti slovenskim oblastem, da ne izvajajo oblasti v Sloveniji in da morajo to vlogo sprejeti zvezni organi in institucije. V tem je bila potem razprava o tem, ali se je pripravljala državni udar ali pa aretacija slovenskega političnega vodstva.

Proces proti četverici je bil predvsem preizkus, ali slovenska oblast izvaja oblast na svojem ozemlju in da s tem odpade razlog za izredne razmere v Sloveniji, ali pa je bil tisti dokument podtakovan, da se je vse to zgodilo. To je posebna zgodba, ki je sestavni del vloge vojaške varnostne službe pri uveljavljanju politike v bivši državi.

Zagovarjanje služenja v Sloveniji je bilo normalno nadaljevanje procesa demokratizacije in preobrazbe JLA, če bi projekt demokratizacije Jugoslavije uspel. Ker se to ni dogajalo in ker je bilo vedno več resnih konfliktov glede teh vprašanj, je normalno, da se je začela priprava na služenje nabornikov v TO. Služba je bila vključena v to v obveščevalnem in kontraobveščevalnem smislu ščitenja spiskov nabornikov in kasneje pripravi in izvajanja procesa služenja v TO.

4. Kdaj ste bili prvič seznanjeni s projektom Organizacija usposabljanja rekrutov v organizaciji republiških organov?

Kot rečeno, Varnostno obveščevalna služba je bila zadolžena za obveščevalno in kontraobveščevalno zaščito procesa osamosvajanja in proces uvajanja služenja v TO je bil samo en korak, ki ga je VIS ves čas varovala in z obveščevalnimi podatki, kaj nameravajo zvezni organi in JLA, seznanjala pristojne, da je proces uvajanja služenja v TO bil uspešno izveden.

5. V koliki meri ste sodelovali pri nastajanju tega projekta?

Pri samem projektu uvajanja služenja nisem sodeloval in tudi služba ni sodelovala, je pa v kasnejši fazi varovanja in posebej pri pekrskih dogodkih bila pomembna vloga 2. operativnega območja VIS, ki sem ga vodil, pa vse do vloge, ki sem jo imel kot vodja koordinacije v času osamosvajanja.

6. UC Pekre so varovale enote TO. Ali je tudi vaša služba sodelovala pri varovanju?

VIS je sodeloval pri kontraobveščevalnem in obveščevalnem spremljanju dogodkov v Pekrah. O namenu JLA smo obvestili vodstvo centra in v času celotnih aktivnosti pri obrambi Pekar usklajevali celotne aktivnosti zaščite centra. To je bil čas, ko so v JLA ocenili, da bi z generiranjem konfliktov v Mariboru lahko preizkusili, koliko podpore ima med prebivalstvom v Sloveniji politično vodstvo in koliko imajo osamosvojitveni procesi možnosti, da se uveljavijo. Ker smo v VIS-u to vedeli, smo lahko vse pristojne o tem obvestili in zagotovili, da je bila koordinirana aktivnost vseh organov pri zaščiti Pekar kot simbola prvega koraka v samostojno državo tako uspešna.

Takrat je Maribor kot institucija deloval v imenu nove oblasti. To je simbolni pomen pekrskih dogodkov. Brez sodelovanja varnostnih in političnih oblasti takrat to ne bi bilo tako uspešno.

Takrat ni bilo razprave o tem, kdo ima večje zasluge, temveč kdo kaj more in zna narediti, da procesa osamosvajanja nasprotniki ne ustavijo ali onemogočijo. V tem smo ob veliki podpori prebivalstva v Mariboru uspešno izvedli varovanje in potem, ko je bilo uporabljeno orožje, nismo pomišljali, kaj nam je storiti, ker smo za sabo imeli konkretno izkušnjo. Zato smo bili tako uspešni.

7. Dne 23. maja 1991 je bila obkolitev UC Pekre. Kdaj in od koga ste izvedeli za ta dogodek?

Mi v VIS-u smo posredovali pristojni podatke o tem, da bodo Pekre obkoljene in postavljena zahteva po predaji nabornikov.

8. Kateri so bili prvi ukrepi po seznanitvi z dogodkom?

Vse pristojne smo seznanili z namenom izhoda oklopnih vozil proti Pekram z zahtevo, da se plan varovanja prične izvajati. Prav tako so bila takoj obveščena sredstva javnega obveščanja, da se je pričelo vse odvijati pred očmi javnosti in da se je pričelo zbirati prebivalstvo. S tem smo preprečili bojno delovanje in nasilje in je postalo to bolj politično vprašanje, na kakšen način se bodo reševala politična vprašanja v Sloveniji. Pekre so bile primer, ki je pokazal, da ne bo primaren nasilni način, ki ga ni mogoče izključiti, temveč politična spretnost in podpora ljudi v procesu osamosvajanja. Prav ta enotnost je potem zagotovila, da je bil proces izveden brez večjih posledic.

9. Kakšna je bila vaša vloga pri tem dogodku?

Jaz sem bil vodja 2. operativnega območja VIS v Mariboru in od 30. maja tudi vodja koordinacije vseh osamosvojitvenih struktur vzhodnoštajerske pokrajine. Odločitve smo sprejemali samostojno v koordinaciji in posameznih službah.

10. Kdo vam je dajal navodila oziroma s kom ste se posvetovali?

Obveščali smo republiško koordinacijo in bili pri sprejemanju odločitev samostojni. Nikakršnih navodil ni bilo, ker smo mi poznali razmere in temu primerno ukrepali. Glede na dobre obveščevalne podatke, ki smo jih imeli, smo pred dogodki vedeli, kaj se bo zgodilo in smo v VIS-u o tem obveščali pristojne organe, ki so bili z namerami in aktivnostmi JLA v naprej seznanjeni.

11. Kako ste reagirali po prijemu Vladimirja Miloševića?

Poveljnika Vladimirja Miloševića sem pred ugrabitvijo osebno obvestil, da KOS pripravlja njegovo ugrabitev v prostorih mestne občine Maribor. Ocenili smo, da je bolje, da se to zgodi, ker bo s tem povzročena večja politična škoda tistim, ki želijo proces osamosvojitve preprečiti, kot pa da se nudi fizični odpor. Tako se je tudi zgodilo in izkazalo se je, da smo

ravnali pravilno.

12. Ali ste sodelovali z učnim centrom med vojno in po njej?

Če se razume sodelovanje to, da smo dodali del pri zaščiti centra, potem sem kot predstojnik VIS-a in vodja koordinacije zelo sodeloval v času osamosvajanja vse do selitve v Kočevje. Po vzpostavitvi centra po osamosvojitvi pri delu nisem sodeloval.

13. Po končani vojni in odhodu zadnjega vojaka JLA iz Slovenije in zaključku poizkusne generacije, se je služenje vojaškega roka v Sloveniji začelo relativno pozno, kljub temu da je bilo v tistem času ogromno mladih, ki so čakali, da izvršijo to dolžnost. Kaj je bil vzrok temu?

Z vprašanji, ki jih omenjate, se nisem ukvarjal in težko sodim, v čem je bil vzrok za ta zaostanek. Treba pa je razumeti, da je bil to čas postavljanja celotnega obrambnega sistema in so zaostanki in tudi zmote in napake v takem času razumljive in sestavni del procesa postavljanja novega obrambnega sistema. Mislim, da še danes nimamo nekaterih stvari urejenih tako, da bi bilo optimalno.

14. Kako sedaj, po 21 letih, gledate na te dogodke?

Vsi ti dogodki so bili in predstavljajo v nastajanju samostojne Slovenije pomemben mejnik. Brez Paker, brez vseh teh dogodkov kasneje, ko je šlo mnogo bolj zares, ko je zvezna oblast skušala s pomočjo JLA preprečiti proces osamosvajanja. Ne gre pozabiti, da samo na vzhodno-štajerski pokrajini in Koroškem JLA ni uspela zasesti mejnih prehodov in uveljaviti zvezne oblasti na zunanjih mejah. JLA je prišla v Radgoni na mejni prehod, a je bila tam obkoljena in z orožjem smo dali vedeti, da se ne bodo mogli umakniti brez naše privolitve. Pokazali smo, da imamo v tem delu Slovenije mi oblast oziroma demokratično izvoljena oblast v Sloveniji. To je bil rezultat globokega prepričanja, da smo branili osamosvojitev z vsemi sredstvi in smo zato tudi uspeli. Vsi smo opravljali zadolžitve v okviru svojih pristojnosti in zadolžitev in ni bilo nikakršne zavisti.

Kako pa danes gledam na to, pa najlažje odgovorim, da si pred 20 letih nisem predstavljal, da bomo tako sprti in razdeljeni in da se bomo znašli v takih ekonomskih razmerah. Žal mi je, da je danes toliko poudarjanja vloge samo nekaterih v procesu osamosvajanja. Današnje

prikazovanje vloge nekaterih posameznikov je prav v nasprotju s tistim, kar je bilo v resnici. Boj za domovino je bil eno, boj za zasluge je pa drugo in tu so bili mnogi odločnejši in uspešnejši.

Priloga C: Intervju z Zdravkom Strnišo, 20. 6. 2012

1. Katero delo ste opravljali v TO Slovenije, ko se je začelo uvajanje služenja vojaškega roka v TO RS, torej konec osemdesetih in v začetku devetdesetih letih?

Konec osemdesetih in v začetku devetdesetih sem bil zaposlen kot psiholog Psihosocialne službe v Tovarni avtomobilov TAM. V takratno novo nastajajočo SV oz. strukture TO sem se vključil z zaposlitvijo v 710. UC Pekre. To je bilo aprila 1991. Takrat smo se zbrali v Pekrah oz. Poljčah in začeli s pripravami na usposabljanje prve poskusne generacije SV, ki jo označuje »Enka«. To je znak, ki me še danes navdaja s posebnim občutkom in ponosom.

2. Kako gledate na dogodke, ki so se dogajali konec osemdesetih in v začetku devetdesetih letih (demokratske volitve, spremembe v TO....) ?

Demokratske volitve in proces osamosvajanja nas je vse Slovence preplaval z občutki povezanosti in s tem tudi moči, ki smo jo potrebovali za takratne procese družbenih sprememb. Spremembe v TO oziroma usposabljanje vojakov, slovenskih nabornikov v Sloveniji pa sem razumel in doživljal kot naraven proces teh sprememb in upoštevanja kulturnih razlik v takratni državi Jugoslaviji. Res pa je, da me je tudi skrbelo in me je bilo tudi nekako strah, saj smo dejansko organizirali »vojsko v vojski« (Slovensko vojsko ob takrat močni JLA). Kljub temu sem se zaposlil in pristopil k ustvarjanju neke nove ideje, ki je bila prepletena s svežino nove energije.

3. Kdaj ste bili prvič seznanjeni s projektom Organizacija usposabljanja rekrutov v organizaciji republiških organov?

Kolikor se spomnim, takrat, ko sem se prijavil na razpis takratnega Republiškega štaba TO za delovno mesto psihologa 710. učnega centra. Gospod Bogdan Koprivnikar in psihologinja Tatjana Milovanovič sta mi orisala namen in cilje projekta. Bil sem edini psiholog s štajerskega konca, ki se je »upal« prijaviti na ta razpis, tako tudi ni bilo dileme glede izbora. Počutil pa sem se nekako domače, kot da grem k svojim ljudem, saj sva bila s Tatjano Milovanovič kolega še iz časa študija psihologije.

4. V koliki meri ste sodelovali pri nastajanju tega projekta?

Moje delo se je pričelo 15. aprila 1991 v Poljčah. Za poveljnike oddelkov in vodov sem pripravil predavanja s področja psihologije. Dejansko sem se spoznaval z bodočimi sodelavci takrat formiranih 710. in 510. UC. Kasneje pa sem svoje delo zastavil v smeri oblikovanja in izvedbe programov Vojaške psihologije v novo nastajajoči SV.

5. Ali ste sodelovali pri izbiri kadrov v UC Pekre?

Potreba po psiholoških pregledih in selekciji kandidatov za popolnjevanje 710. UC se je pokazala že v prvih dneh zaostritve razmer na relaciji TO – JLA. Nekateri vpoklicani pripadniki, ki so bili zadolženi za varovanje UC, enostavno niso vzdržali pritiskov, še posebej med in po eskalaciji napetosti in obkolitvi UC. Pobegnili so s položajev. Tako mi je poveljnik UC, takrat še major Andrej Kocbek, dal nalogo, da opravi psihološki pregled in podam mnenje o primernosti za vsakega na novo vpoklicanega pripadnika zavarovanja in kasnejše popolnitve UC Pekre.

6. Dne 23. maja 1991 je JLA obkolila UC Pekre. Kdaj in od koga ste izvedeli za ta dogodek?

Lahko rečem, da sem za dogodek izvedel takoj, lahko bi rekli »iz prve roke«. Z okna moje takratne pisarne Obrambnega doma Pekre sem imel namreč pogled na dolino Peker in dovozno cesto do 710. UC. Tako sem bil eden prvih, ki je opazil kolono oklepno-mehaniziranih BOV-ov JLA, ki so drveli proti UC. Tudi sam sem »zdrvel« na drugi konec centra, do poveljstva. Prvi, na katerega sem naletel, je bil poveljnik takratne 1. čete Jani Topolovec, in ko sem mu zakričal, da so BOV-i pred UC, ga praktično več nisem dohajal. Tekel je v skladišče z orožjem in kričal: »Alarm! Alarm! Kje so »armbrusti«!!?» Takrat se je pričela vojna: vojna živcev, psihičnih napetosti z realno grožnjo vojaškega spopada, ki pa smo jo na zavestni ravni nekako odrivali; nekako nismo dojemali preobrata in se na zavestni ravni izogibali realne možnosti vojaškega spopada ter nevarnosti prelivanja krvi. Delovali smo sicer odločno, vojaško pa vendar z nekakšnim upanjem, »saj bo, nekako bo že«. Ko je poveljnik enote JLA Stevilovič ali Katalina dal povelje, da je še pet minut do napada na UC in ukazal vsem civilistom in novinarjem, da se umaknejo, je bila napetost na vrhuncu.

7. Kateri so bili prvi ukrepi po seznanitvi z dogodkom?

Hm, kako bi odgovoril na to vprašanje, ki zveni nekako togo, formalno. Prvi ukrep, ki smo ga izvedli, je bil usmerjen v smeri zaščite nabornikov prve generacije SV, to je v prvi vrsti zavarovanje, da se jim v primeru spopada kaj ne zgodi in prav tako, da se preprečijo kakršnikoli izbruhi nekontroliranih, čustvenih ali paničnih reakcij. Napetost se je stopnjevala iz ure v uro in tovrstne nevarnosti z njo vred.

Prav tako pa so bile aktivnosti usmerjene v obvarovanje nabornikov pred namero enote JLA, da jim predamo spiske in pripadnike na služenju v UC. Vse moje aktivnosti so bile usmerjene v ohranitev miru in zbranosti za racionalno presojo v takratni iracionalni situaciji.

Dan po obkolitvi pa sem »oborožen« s telefonskimi številkami svojcev pripadnikov UC odšel v dolino, v takratno Pokrajinsko poveljstvo na Pobrežju, kjer sem poročal o stanju v UC, predvsem pa sem po telefonu sporočil svojcem, naj ne skrbijo in da smo vsi živi in zdravi. Telefonske zveze z UC so bile namreč prekinjene. Lahko rečem, da so bili ti kontakti s svojci (z ženami in s starši) polni čustev in hvaležnosti zaradi posredovane informacije.

8. Kdo vam je dajal navodila oziroma s kom ste se posvetovali?

Navodila sem dobival od poveljnika 710. UC, majorja Kocbeka. Po strokovni plati pa nekih posvetovanj nisem imel. Lahko bi rekel, da smo se vsi skupaj znašli v neki novi situaciji in »oral ledino«; sodelavci po vojaški in jaz po psihološki plati.

9. Ali so pekrski dogodki pustili posledice na zaposlenih in nabornikih; ali ste po pekrskih dogodkih imeli dosti dela z vašega področja?

Sami pekrski dogodki niso pustili nekih posledic, predvsem zaradi kratkotrajnosti obkolitve (dan in noč) ter umika JLA, kar je pomenilo neke vrste zmago in zadovoljstvo ob uspehu.

10. Kakšna je bila vaša vloga v času vojne in kako so se obnašali pripadniki 710. UC med vojno?

Kot psiholog 710. UC sem bil ves čas vojne z enoto. Tako smo zaradi nevarnosti ponovnega napada JLA na UC Pekre izvedli premik in se s celotno generacijo nabornikov premaknili na področje Kočevske Reke (Borovec in Medvedjek). Težko bi sedaj na kratko povzel, kaj vse je vključevalo moje strokovno delo. Dejstvo pa je, da sem izvajal občasne krizne intervencije tako z vojaki na služenju kot tudi s pripadniki stalne sestave. Čustveni pretresi in stiske so bili

zaradi napetosti vojne in pomanjkanja informacij ter kontaktov s svojci nekaj pričakovanega in jih je bilo potrebno blažiti. Kot posledico praktičnih izkušenj vojakov te prve generacije sem kasneje v program usposabljanja vpeljal tudi psihološko pripravo na stražo. Pomen priprave je bil ravno v tem, da bi se zmanjšale neprijetne izkušnje kot posledica razdiralnih učinkov domišljije posameznika v kombinaciji z neizkušnostjo.

Kar nekaj intervencij je bilo zaradi strahov, kaj se dogaja s svojci, ki so bili na področju delovanja agresorske vojske. Informirani smo bili preko TV Slovenija. Stikov s svojci pa ni bilo lahko vzpostaviti, saj mobilnih še ni bilo, oddajniki in telefonske linije pa so bile dostikrat v prekinitvah.

11. Kaj je pokazala analiza poizkusne generacije?

Kar nekaj psiholoških analiz in anket sem opravil. V času desetdnevne vojne in našega skoraj dvomesečnega bivanja in usposabljanja na območju Kočevske Reke sva s psihologom 510. UC izvedla tudi raziskavo z naslovom Doživljanje vojne prve poskusne generacije Slovenske vojske. Ob zaključku usposabljanja sem opravil tudi anketo Zadovoljstvo z delom in življenjem v UC. Rezultate sem uporabil tudi v skupni analizi in poročilu ob zaključku usposabljanja prve poskusne generacije Slovenske vojske.

Povzamem lahko, da je bil čas vojne čas strahu in napetosti, ki nas je povezala v neko skupno »telo« in smo doživljali celotno usposabljanje te prve generacije kot skupen uspeh. To se je odražalo tudi v rezultatih analiz psihološkega stanja, katero sem predstavil tudi v skupni analizi 710. UC.

12. Kako sedaj, po 21 letih, gledate na te dogodke?

Marsikaj se je spremenilo, marsikatera ideja, ki smo ji takrat sledili in jo postavljali kot cilj, se ni realizirala, a vendar lahko rečem, da mi ni bilo nikoli žal, da sem bil zraven. Tisto obdobje je bilo obdobje napetosti in strahu, ki pa je imelo moč povezovanja, saj smo se zavedali, da lahko le skupaj nekaj naredimo, dosežemo cilj, ki smo ga imeli. Povezanost ostaja še danes in za to me »Enka«, znak pripadnikov 710. in 510. UC, navdaja z občutkom ponosa.

Priloga Č: Pregled vsebin usposabljanja inštruktorjev in komandirjev

Priloga št. 3

P R E G L E D VSEBIN USPOSABLJANJA INŠTRUKTORJEV IN KOMANDIRJEV

Vsebina usposabljanja	N a z i v t e m e	Števílo ur
Pedagoško andragoško usposabljanje	1. Mesto in vloga inštruktorja in komandirja pri usposabljanju 2. Didaktika in metodika usposabljanja	2 3
Vojaško strokovno in metodološko usposabljanje	1. Vsebine in metodika predmeta taktika 2. Vsebina in metodika predmeta pehotno orožje s poukom streljanja 3. Vsebina in metodika predmeta postrojitevno pravilo 4. Vsebina in metodika predmeta splošni vojaški predpisi 5. Vsebina in metodika predmeta inženirstvo 6. Vsebina in metodika predmeta ABKO 7. Vsebina in metodika predmeta zveze 8. Vsebina in metodika predmeta telesna vzgoja in pohodi 9. Vsebina in metodika predmeta saniteta 10. Vsebina in metodika predmeta civilna zaščita 11. Vsebina in metodika predmeta domovinsko-domoljubna vzgoja	18 10 5 3 10 5 5 5 3 4 10
Vzgojno delo	1. Vloga in naloge inštruktorja in komandirja pri delu s posamezniki in skupino 2. Spremljanje in vrednotenje dela vojaških obveznikov in skupine 3. Sprejem vojaških obveznikov in oblikovanje skupine 4. Skupina in skupinska dinamika 5. Delo s težje prilagodljivimi vojaškimi obvezniki	2 2 3 1 2
Vodenje učne dokumentacije	1. Dokumenti evidence v učnem centru 2. Dokumenti poročanja v učnem centru	2 2
Ostalo	1. Uporaba vojaško strokovne literature 2. Slovensko vojaško izrazoslovje 3. Test znanja in sposobnosti	2 4 2
SKUPAJ ŠTEVILO UR		105
SKUPAJ ŠTEVILO DNI		15

Priloga D: Pregled usposabljanja in vzgoje vojaških obveznikov v 1. fazi

PREGLED USPOSABLJANJA IN VZGOJE VOJAŠKIH OBVEZNIKOV V 1. FAZI USPOSABLJANJA

Vsebine programa	P r e d m e t i	Trajanje ur
Vojaško-strokovne vsebine	1. Splošni vojaški predpisi	10
	2. Postrojilveno pravilo	13
	3. Pehotno orožje s poukom streljanja	100
	4. Taktika	48
	5. RKBO	26
	6. Inženirstvo	34
	7. Zveza	15
	Skupno št. ur:	246
Splošno-izobraževalne vsebine	1. Telesna vzgoja	39
	2. Pohodi	18
	3. Sanitetni pouk	18
	4. CZ	20
	5. Domovinsko-domoljubna vzgoja	16
	6. Sestanki kolektiva in informiranje	12
	7. Zdravniški pregledi	3
	Skupno št. ur:	126
Ostalo delo in aktivnosti	1. Sprejem vojaških obveznikov	2 dni
	2. Tehnični zbor in svečanost ob začetku usposabljanja	1 dan
	3. Rezerva za pouk	3 dni
	4. Premeščanje vojaških obveznikov v bojne enote	1 dan
	Skupaj št. dni:	7 dni
S K U P A J Š T. U R : 468 ali 52 delovnih dni		

PRIPOMBA: - V število ur posameznih predmetov so vštete tudi ure usposabljanja v nočnih pogojih.

Priloga E: Pregled usposabljanja vojaških obveznikov v 2. fazi

PREGLED USPOSABLJANJA VOJAŠKIH OBVEZNIKOV V 2. FAZI USPOSABLJANJA

Vsebine programa	P r e d m e t i	Število ur
Priprava za sprejem dolžnosti bojnih enot	1. Predstavitve enote, tehnični zbor in zadolžitve z orožjem	7
	2. Usposabljanje posameznika za namenske naloge v oddelku in posadki	21
	3. Usposabljanje enote za njene namenske naloge	28
	4. Stražarska služba	21
	Število dni: 11	77 ur
Usposabljanje enot	1. Usposabljanje posadk in oddelkov	100
	2. Usposabljanje vodov	64
	3. Usposabljanje čet	56
	4. Usposabljanje bataljona	16
	5. Streljanje	56
	Število dni: 35	292 ur
Ostalo delo in aktivnosti	1. Opravljanje stražarske službe	
	2. Opravljanje delovnih in drugih nalog	
	3. Vzdrževanje orožja in opreme	
	4. Sestanki kolektiva in informiranje	
	5. Odpuščanje vojaških obveznikov	
	Število dni: 28	
SKUPAJ ŠT.DELOVNIH DNI: 74		
SKUPAJ ŠTEVILO UR: 369		

PRIPOMBA: - Usposabljanje bojnih enot poteka dnevno več kot 7 učnih ur.

